

Onsdagen den 3 april

Kl. 10.00

Onsdagen den
3 april 1974*Val till styrelsen
för Stiftelsen
Riksbankens
jubileumsfond*

§ 1 Val till styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond

Företogs val av ledamöter och suppleanter i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond.

Herr SVEN GUSTAFSON i Göteborg (fp) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond består av elva ledamöter, valda för en tid av sex år. Styrelsen förnyas successivt vart tredje år med val den ena gången av sex ledamöter och följande gång av fem ledamöter. Riksdagen utser även ordförande i styrelsen.

I år står sex ledamöter jämte personliga suppleanter i tur att avgå. Valberedningen har efter föreskrivet samråd med forskningsråden, forskningsberedningen och fullmäktige i riksbanken enhälligt godkänt en gemensam lista av utseende, som framgår av en till kammarens ledamöter utdelad promemoria. Den gemensamma listan upptar även vissa fyllnadsval för valperioden 1971–1977.

I egenskap av ordförande i valberedningen ber jag att få överlämna denna lista till herr talmannen.

Den för ifrågavarande val avlämnade listan med partibeteckningen "Den gemensamma listan" upplästes av herr talmannen och godkändes av kammaren, varvid befanns att följande personer utsetts

1. för valperioden 1974–1980 till

<i>ledamöter</i>	<i>personliga suppleanter</i>
Bergqvist, Jan (s) riksdagsman	Theorin, Maj-Britt (s) riksdagsman
Gustavsson, Runc (c) riksdagsman	Fiskesjö, Bertil (c) riksdagsman
af Ugglas, Bertil (m) riksdagsman	Nyhage, Hans (m) riksdagsman
Wickman, Krister riksbankschef	Hansson, Lars bankokommissarie

Gustafsson, Bengt
professor

Frankenhaeuser, Marianne
professor

Meijer, Hans
professor

Lindberger, Örjan
professor

2. för återstående del av valperioden 1971–1977 till

*personlig suppleant för professor Lennart Hjelm
Hägerstrand, Torsten
professor*

*personlig suppleant för professor Arne Engström
Siegbahn, Kai
professor*

*personlig suppleant för riksdagsman Stig Alemyr (s)
Gustafson, Stig, i Stockholm (s)*

Därefter anställdes val av ordförande i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond.

Herr TALMANNEN anförde:

Vid valet tillämpas acklamationsförfarande, om ej ledamot begär att valet skall förrättas med slutna sedlar. Enligt ett till kammaren inkommet protokollsutdrag har valberedningen beslutat föreslå att professorn Hans Meijer utses till ordförande i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond.

På gjord proposition valde kammaren professor Hans Meijer till ordförande i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond.

§ 2 Justerades protokollet för den 26 mars.

§ 3 Meddelande ang. ärendeplan för återstoden av vårsessionen

Herr TALMANNEN yttrade:

Till kammarens ledamöter har utdelats en preliminär ärendeplan för behandling i kammaren av utskottsbetänkanden under återstoden av vårsessionen. Planen är upprättad på grundval av uppgifter från utskotten och efter samråd med utskottskanslierna angående den lämpliga fördelningen av ärendena på olika dagar. I stor utsträckning kommer det bli nödvändigt att skjuta över behandlingen av ärenden från ett sammanträde till ett följande, och även andra avvikelser från planen kan självfallet bli ofrånkomliga.

§ 4 Föredrogs och hänvisades Kungl. Maj:ts propositioner

nr 40 till kulturutskottet,
nr 79 till civilutskottet samt
nr 93 till socialutskottet.

§ 5 Föredrogs och hänvisades framställningen nr 8 till finansutskottet.

Nr 54

§ 6 Föredrogs och hänvisades motionerna
nr 1658 till kulturutskottet,
nr 1659–1661 till näringsutskottet,
nr 1662 till kulturutskottet,
nr 1663 till näringsutskottet,
nr 1664 och 1665 till civilutskottet,
nr 1666–1669 till utrikesutskottet,
nr 1670 och 1671 till näringsutskottet,
nr 1672–1674 till jordbruksutskottet,
nr 1675 till skatteutskottet,
nr 1676 till näringsutskottet,
nr 1677–1681 till civilutskottet,
nr 1682 och 1683 till justitieutskottet samt
nr 1684 och 1685 till näringsutskottet.

Onsdagen den
3 april 1974

Kriminalvård i anstalt m. m.

§ 7 Föredrogs, men bordlades åter socialutskottets betänkanden nr 5 och 8, kulturutskottets betänkande nr 9, jordbruksutskottets betänkanden nr 1 och 2 samt näringsutskottets betänkande nr 11.

§ 8 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna nr 64 och 65.

§ 9 Kriminalvård i anstalt m. m.

Föredrogs justitieutskottets betänkande nr 2 i anledning av propositionen 1974:20 med förslag till ny lagstiftning om kriminalvård i anstalt m. m. jämte motioner.

I propositionen 1974:20 hade Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden för den 9 november 1973, föreslagit riksdagen att anta i propositionen framlagda förslag till

1. lag om beräkning av strafftid m. m.,
2. lag om kriminalvård i anstalt,
3. lag om ändring i brottsbalken,
4. lag om ikraftträdande av vissa lagar på kriminalvårdens område.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen föreslås att lagen (1964:541) om behandling i fängvårdsanstalt ersätts med två särskilda lagar, nämligen lag om beräkning av strafftid m. m. och lag om kriminalvård i anstalt. Vidare föreslås i anslutning därtill vissa ändringar i brottsbalken.

Beträffande kriminalvården i anstalt bygger förslaget i väsentliga delar på kriminalvårdsberedningens betänkande (SOU 1972:64) Kriminalvård och på de riktlinjer för anstaltsvårdens fortsatta utformning som lagts fram i 1973 års statsverksproposition (prop. 1973:1 bil. 4 s. 76–164) och som i allt väsentligt godkänts av riksdagen (JuU 1973:15, rskr 1973:152).

Enligt förslaget skall anstaltsvården redan från början inriktas på

Onsdagen den
3 april 1974

Kriminalvård i anstalt m. m.

konkreta åtgärder som förbereder den intagne för tillvaron utanför anstalten, allt i den utsträckning det kan ske utan att kravet på samhällsskydd blir eftersatt. Lagförslaget syftar också till en ökad integrering mellan anstaltsvård och frivård. Vidare betonas vikten av samverkan mellan kriminalvården och andra samhällseliga organ.

Det nya anstaltssystemet skall enligt förslaget bestå av rixsanstalter och lokalanstalter av sluten eller öppen typ. Meningen är att anstaltsvårdens s. k. normalklientel företrädesvis skall placeras i lokalanstalter som skall erbjuda vidgade möjligheter till frigång utanför anstalten och ökad kontakt med samhällets stöd- och hjälporgan. Även intagna med långa strafftider som från början placerats i slutna rixsanstalter skall emellertid kunna föras över till lokalanstalter när så behövs för en ändamålsenlig förberedelse av frigivning eller övergång till vård utom anstalt. Det förutsätts slutligen att det i praktiken kommer att bli möjligt att även placera ett förhållandevis stort antal av de till kortvariga frihetsstraff dömda i lokalanstalter.

Vidare innebär förslaget ökade möjligheter till permissioner av olika slag. Samtidigt föreslås att den strängare praxis som numera iakttas när det gäller att bevilja korttidspermissioner för vissa begränsade kategorier samhällsfarliga brottslingar med långa strafftider kommer till uttryck genom särskilda bestämmelser därom.

Enligt förslaget inskränks möjligheterna att hålla en intagen isolerad från andra intagna. De föreslagna bestämmelserna om brevgranskning innebär att sådan skall få ske endast om det är påkallat av säkerhetsskäl. Bestämmelserna om besök har i förslaget getts en mindre restriktiv utformning än i nuvarande lagregler. Vidare föreslås en bestämmelse som ger de intagna rätt att i lämplig ordning överlägga med anstaltsledningen i frågor som är av gemensamt intresse för de intagna. Detta får dock ske endast med de begränsningar som följer av gällande bestämmelser och avtal för verksamheten inom kriminalvården.

Förslaget innebär också att reglerna för disciplinär bestraffning ändras avsevärt i förhållande till nuvarande ordning.

Den nya lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 juli 1974.?

I förslaget till lag om beräkning av strafftid m. m. var 12 § så lydande:

Om särskilda skäl föreligger med hänsyn till den dömdes hälsotillstånd, arbets- eller utbildningsförhållanden eller andra omständigheter, får kriminalvårdsstyrelsen på ansökan av den som dömts till fängelse och icke är häktad bevilja uppskov med verkställigheten under viss tid, högst sex månader från den dag då domen enligt vad ovan är föreskrivet i denna lag får verkställas. Föreligger synnerliga skäl får uppskov beviljas under ytterligare högst sex månader. Kvinna som är havande eller ammar barn får beviljas uppskov under tid som prövas skälig.

Uppskov får ej beviljas, om det finns skälig anledning antaga att den dömda avviker. Uppkommer anledning till sådant antagande sedan uppskov beviljats, skall beslutet återkallas.

Visar den dömda innan verkställigheten börjat att han givit in ansökan om uppskov och har ej uppskov tidigare sökts i målet, skall verkställigheten anstå i avvaktan på kriminalvårdsstyrelsens beslut.

I *förslaget till lag om kriminalvård i anstalt* hade nedan angivna lagrum följande lydelse:

5 § Kriminalvården i anstalt skall planläggas och genomföras i nära samverkan mellan kriminalvårdens olika organ. I den mån ett förverkligande av vårdens syfte kräver insatser av andra samhällsliga organ, skall erforderlig samverkan ske med företrädare för sådant organ.

Vid planläggningen av den intagnes behandling skall samråd äga rum med denne. I den utsträckning det lämpligen kan ske bör samråd ske även med hans närstående. Den intagne skall beredas tillfälle yttra sig om tillämnade åtgärder som rör honom särskilt, om ej synnerliga skäl talar däremot.

6 § Vid fördelning av de intagna mellan lokalanstalter och riksanstalter skall följande allmänna riktlinjer vara vägledande.

Den som undergår fängelse i mer än fyra månader men högst ett år eller behandling enligt 28 kap. 3 § brottsbalken skall företrädesvis vara placerad i lokalanstalt.

Den som undergår fängelse i mer än ett år, ungdomsfängelse eller internering placeras företrädesvis i riksanstalt. När så behövs för en ändamålsenlig förberedelse av frigivning eller övergång till vård utom anstalt, får den intagne överföras till lokalanstalt.

Den som undergår fängelse i högst fyra månader bör företrädesvis vara placerad i riksanstalt.

7 § Vid fördelning av de intagna mellan öppna och slutna anstalter iakttages följande.

Intagen bör placeras i öppen anstalt, om icke annan placering är påkallad med hänsyn till föreliggande fara för att han avviker eller eljest av säkerhetsskäl eller med hänsyn till att möjlighet bör beredas honom till sådant arbete eller sådan undervisning, utbildning eller särskild behandling som icke lämpligen kan anordnas i öppen anstalt.

Den som dömts till fängelse i lägst två år eller till internering med en minsta tid av två år eller mer skall placeras i slutna anstalt, om det med hänsyn till att han saknar fast anknytning till riket eller eljest kan befaras att han är särskilt benägen att avvika och fortsätta en brottslig verksamhet, vilken på grund av omfattning och inriktning är av särskilt allvarlig karaktär. Vad som sagts nu gäller dock ej om annan placering kräves för en ändamålsenlig förberedelse av förestående frigivning eller överföring till vård utom anstalt eller eljest synnerliga skäl föreligger för placering i öppen anstalt.

8 § Vid placering av intagen som ej fyllt 21 år skall särskilt beaktas att han såvitt möjligt hålles åtskild från sådana intagna som kan inverka menligt på hans anpassning i samhället.

13 § Intagen skall såvitt det är möjligt beredas tillfälle till fysisk träning som är lämplig med hänsyn till hans ålder och hälsotillstånd.

Om ej hinder möter, skall intagen ha möjlighet att dagligen vistas utomhus minst en timme.

Onsdagen den
3 april 1974

Kriminalvård i anstalt m. m.

18 § Intagen får på egen begäran arbeta i enrum, om beaktansvärda skäl talar härför.

Läkare skall yttra sig över begäran som avses i första stycket, om möjligt innan ärendet avgöres och annars inom en vecka därefter. Medgivande skall omprövas så ofta anledning därtill föreligger, dock minst en gång i månaden.

19 § I samband med utredning för planläggning av intagens vård i anstalt får denne hållas avskild från andra intagna under så lång tid som oundgängligen kräves för att syftet med utredningen ej skall äventyras.

20 § Om det är nödvändigt med hänsyn till rikets säkerhet, föreliggande fara för annans säkerhet till liv eller hälsa eller för allvarlig skadegörelse på anstaltens egendom eller för att hindra att intagen utövar menligt inflytande på andra intagna, får intagen hållas avskild från andra intagna.

Intagen som avses i 7 § tredje stycket och på skäl som där anges är placerad i slutan anstalt får hållas avskild från andra intagna, om det kan befaras att han planlägger rymning eller att annan planlägger fritagningsförsök och avskildheten är nödvändig för att hindra att sådan plan sättes i verket.

Beslut enligt första eller andra stycket skall omprövas så ofta anledning därtill föreligger, dock minst en gång i månaden.

46 § Bryter intagen mot anbefalld ordning eller betar han sig eljest klandervärt, får disciplinär bestraffning åläggas honom enligt vad som sägs i 47 §, om det ej föreligger anledning att han skall låta sig rätta av anvisningar eller tillsägelse eller om gärningen är av sådan beskaffenhet att bestraffning är påkallad av hänsyn till ordningen och säkerheten inom anstalten.

47 § Som disciplinär bestraffning kan

1. den intagne tilldelas varning, 2. den intagne åläggas att vara innesluten i enrum under högst sju dagar eller, 3. om det av särskilda skäl är erforderligt med hänsyn till förseelsens beskaffenhet eller på grund av upprepad misskötsamhet, förordnande meddelas att viss bestämd tid, högst tio dagar, icke skall inräknas i verkställighetstiden för den påföljd som den intagne undergår.

Åtgärd enligt första stycket 2 och 3 får vidtagas i förening.

Vid tillämpning av första stycket 2 skall från tid, varunder den intagne ålägges att vara innesluten i enrum, avräknas tid under vilken han enligt 50 § hållits innesluten i enrum i samband med den utredning som föregått beslutet.

50 § För utredning av disciplinärende och i avbidan på beslut i frågan får intagen tillfälligt hållas innesluten i enrum. Sådant omhändertagande får ej pågå under längre tid än som är oundgängligen nödvändigt och i intet fall längre än sju dagar.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1974:1600 av fru Jacobsson m. fl. (m) vari hemställdes att riksdagen beslutade att 18 § i förslaget till lag om kriminalvård i anstalt skulle erhålla av motionärerna föreslagen lydelse, innebärande att intagen skulle få på egen begäran arbeta i enrum, om inga skäl talade häremot,

1974:1602 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl. (c) vari hemställdes att riksdagen vid behandlingen av propositionen 1974:20 beslutade

1. att i 10 och 13 §§ lagen om kriminalvård i anstalt göra sådan precisering av de intagnas rätt till särskild behandling, utbildning, utomhusvistelse osv. som föreslagits i motionen,

2. att i lagen om kriminalvård i anstalt skulle införas en bestämmelse som angav att man i de fall då störningar och indisciplinärt beteende bland de intagna hade en grund i de intagnas personliga problem, i första hand skulle söka komma till rätta med situationen genom positiva terapeutiska och andra åtgärder och inte genom repressiva åtgärder,

3. att som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad som i övrigt anförts i motionen angående behovet av mer preciserade regler angående de intagnas behandling och att detta borde tillgodoses genom tillämpningsföreskrifter,

1974:1603 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställdes att riksdagen beslutade

1. att i 12 § förslaget till lag om beräkning av strafftid m. m. ersätta "Om särskilda skäl föreligger" och "Föreligger synnerliga skäl" med "Om skäl föreligger" respektive "Föreligger särskilda skäl",

2. att hos Kungl. Maj:t hemställa att frågan om samverkan med andra samhällseliga organ i förslaget till lag om kriminalvård i anstalt, 5 §, skulle hänskjutas till socialutredningen för skyndsamt behandling i enlighet med de synpunkter som i motionen framförts,

3. att avskaffa isoleringsstraffet,

1974:1604 av fru Jacobsson (m) och fru Lindquist (m) vari hemställdes

1. att riksdagen som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna att vid utarbetandet av tillämpningsföreskrifter till lagbestämmelserna om isolering av intagen hänsyn togs till medicinska synpunkter på sätt förordats i motionen,

2. att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om en undersökning med uppgift att såsom förordats i motionen närmare kartlägga de medicinska verkningarna av skilda former av isolering av intagen,

1974:1605 av fru Kristensson m. fl. (m) vari hemställdes

1. att riksdagen skulle göra de ändringar i lagen om kriminalvård i anstalt som i motionen ansetts nödvändiga för att minska utrymmet för skönsmässiga bedömningar,

2. att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om åtgärder för att skapa dels en ökad insyn i verksamheten vid kriminalvårdens anstalter, dels en lokal förankring,

3. att riksdagen beslutade att 6 § fjärde stycket lagen om kriminal-

Onsdagen den
3 april 1974

Kriminalvård i anstalt m. m.

vård i anstalt skulle utgå,

4. att riksdagen beslutade om ändring av 7 § lagen om kriminalvård i anstalt i enlighet med vad i motionen anförts,

5. att riksdagen gav Kungl. Maj:t till känna vad i motionen anförts om förstärkning av de terapeutiska resurserna på kriminalvårdens anstalter,

6. att riksdagen beslutade om ändring av 19 § lagen om kriminalvård i anstalt i enlighet med vad i motionen anförts,

7. att riksdagen beslutade om ändring av 20 § lagen om kriminalvård i anstalt i enlighet med vad i motionen anförts,

8. att riksdagen beslutade om ändring av 47 § lagen om kriminalvård i anstalt i enlighet med vad i motionen anförts,

9. att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag till disciplinära åtgärder avsedda att ersätta inneslutning i enrum i enlighet med vad i motionen anförts,

10. att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag syftande till förbättring av de häktades situation i enlighet med vad i motionen anförts,

1974:1606 av herr Nyquist m. fl. (fp) vari hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att förslag om ny häkteslag förelades innevarande års riksdag enligt de riktlinjer som angetts av kommittén för anstaltsbehandling inom kriminalvården och kriminalvårdsberedningen samt

1974:1607 av herr Westberg i Ljusdal m. fl. (fp) vari hemställt

1. att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att förslag snarast framlades till en för anstalts- och frivården gemensam lagstiftning, avsedd att reglera allt kriminalvårdsarbete på verkställighetsplanet,

2. att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde en skyndsam utredning av konsekvenserna av avskildhet i enrum inom anstalt och möjligheterna att ersätta denna åtgärd med andra,

3. att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde en skyndsam utredning om möjligheterna och formerna för medverkan av lekmän vid användning av isoleringsåtgärder i anstalt,

4. att riksdagen i vad avsåg kvinnliga intagna på anstalt gav Kungl. Maj:t till känna vad som i motionen anförts,

5. att riksdagen vid antagandet av propositionen 1974:20 beslutade att följande lagrum ändras i enlighet med de riktlinjer och förslag som angetts i föreliggande motion, nämligen 5 § andra stycket, 6 § fjärde stycket, 8 §, 10 § andra stycket, 13 § första stycket, 14 §, 16 §, 20 § första stycket, 23 § tredje stycket, 24 § första stycket, 27 § andra stycket, 32 § andra stycket, 47 § första stycket 2. (utgår) och 50 § (utgår).

Utskottet hemställde

A. att riksdagen beträffande en för kriminalvård i frihet och anstaltsvård gemensam lagstiftning skulle avslå motionen 1974:1607 (yrkande 1) i denna del,

B. att riksdagen beträffande uppskov med straffverkställighet med avslag på motionen 1974:1603 (yrkande 1) i denna del skulle bifalla

propositionen 1974:20 såvitt avsåg 12 § förslaget till lag om beräkning av strafftid m. m.,

C. att riksdagen skulle bifalla propositionen såvitt avsåg förslaget till lag om beräkning av strafftid i den mån det inte behandlats under B ovan,

D. att riksdagen beträffande önskemål om redaktionella preciseringar i 5 § andra stycket, 14 § första och andra styckena, 15, 24, 29 och 30 §§ förslaget till lag om kriminalvård i anstalt skulle avslå motionerna 1974:1605 (yrkande 1 delvis) och 1974:1607 (yrkande 5 delvis) i denna del,

E. att riksdagen beträffande utarbetande av tillämpningsföreskrifter skulle avslå motionen 1974:1602 (yrkande 3) i denna del,

F. att riksdagen beträffande frigivningsförberedelser med avslag på motionen 1974:1607 (yrkande 5 delvis) i denna del skulle bifalla propositionen såvitt avsåg 16 § förslaget till lag om kriminalvård i anstalt,

G. att riksdagen beträffande uttrycket "föreningsverksamhet eller annan liknande verksamhet" i 14 § andra stycket förslaget till lag om kriminalvård i anstalt skulle avslå motionen 1974:1605 (yrkande 1 delvis) i denna del,

H. att riksdagen skulle bifalla propositionen såvitt avsåg 14 § förslaget till lag om kriminalvård i anstalt,

I. att riksdagen beträffande samarbetet mellan kriminalvården och andra myndigheter och organ, m. m. i anledning av motionen 1974:1603 (yrkande 2) i denna del gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört i detta hänseende,

K. att riksdagen beträffande fördelning av intagna mellan lokal- och riksanstalter i anledning av propositionen och motionerna 1974:1605 (yrkande 3) och 1974:1607 (yrkande 5 delvis) i denna del för sin del skulle anta 6 § förslaget till lag om kriminalvård i anstalt med den ändringen att paragrafen erhöi av utskottet föreslagen lydelse, innebärande att den som undergick fängelse i högst ett år företrädesvis skulle vara placerad i lokalanstalt,

L. att riksdagen beträffande placering av intagen som ej fyllt 21 år i anledning av propositionen och motionen 1974:1607 (yrkande 5 delvis) i denna del för sin del skulle anta 8 § förslaget till lag om kriminalvård i anstalt med den ändringen att paragrafen skulle erhålla av utskottet föreslagen lydelse, innebärande att orden "såvitt möjligt" skulle utbytas mot "om ej särskilda skäl föranleder annat",

M. att riksdagen beträffande placering av kvinnliga intagna skulle avslå motionen 1974:1607 (yrkande 4) i denna del,

N. att riksdagen beträffande en mera bestämd avgränsning av den grupp intagna som avsågs med 7 § tredje stycket förslaget till lag om kriminalvård i anstalt skulle avslå motionen 1974:1605 (yrkande 4 delvis) i denna del,

O. att riksdagen beträffande undantag från den i 7 § tredje stycket förslaget till lag om kriminalvård i anstalt föreskrivna tvåårsgränsen skulle avslå motionen 1974:1605 (yrkande 4 delvis) i denna del,

P. att riksdagen beträffande permission för den grupp intagna som avsågs med det under N nämnda lagrummet skulle avslå motionen 1974:1607 (yrkande 5 delvis) i denna del,

Nr 54

Onsdagen den
3 april 1974

Kriminalvård i anstalt m. m.

Q. att riksdagen med avslag på motionen 1974:1605 (yrkande 4 delvis) i denna del skulle bifalla propositionen såvitt avsåg 7 § förslaget till lag om kriminalvård i anstalt,

R. att riksdagen skulle bifalla propositionen såvitt avsåg 32 § förslaget till lag om kriminalvård i anstalt,

S. att riksdagen beträffande undervisning m. m. med avslag på motionerna 1974:1602 (yrkande 1 delvis) och 1974:1607 (yrkande 5 delvis) i denna del skulle bifalla propositionen såvitt avsåg 10 § förslaget till lag om kriminalvård i anstalt,

T. att riksdagen beträffande fysisk träning och utomhusvistelse i anledning av propositionen och motionerna 1974:1602 (yrkande 1 delvis), 1974:1605 (yrkande 1 delvis) och 1974:1607 (yrkande 5 delvis) i denna del för sin del skulle anta 13 § förslaget till lag om kriminalvård i anstalt med den ändringen att paragrafen skulle erhålla av utskottet föreslagen lydelse, innebärande att intagen skulle dels beredas tillfälle till fysisk träning som var lämplig med hänsyn till hans ålder och hälsotillstånd, dels ha möjlighet att dagligen vistas utomhus minst en timme, om ej synnerligt hinder mötte däremot,

U. att riksdagen beträffande intagens närvaro vid brevöppning med avslag på motionen 1974:1607 (yrkande 5 delvis) i denna del skulle bifalla propositionen såvitt avsåg 27 § förslaget till lag om kriminalvård i anstalt,

V. att riksdagen beträffande arbete i enrum på egen begäran med avslag på motionen 1974:1600 skulle bifalla propositionen såvitt avsåg 18 § förslaget till lag om kriminalvård i anstalt,

X. att riksdagen beträffande avskaffande av isolering skulle avslå motionerna 1974:1603 (yrkande 3 delvis) och 1974:1607 (yrkande 5 delvis) i denna del,

Y. att riksdagen beträffande avskildhet för utredning med avslag på motionen 1974:1603 (yrkande 3 delvis) i denna del samt i anledning av propositionen och motionen 1974:1605 (yrkande 6) i denna del för sin del skulle anta 19 § förslaget till lag om kriminalvård i anstalt med den ändringen att paragrafen skulle erhålla av utskottet föreslagen lydelse, innebärande att intagen skulle få hållas avskild från andra intagna endast i den mån detta oundgängligen krävdes för att syftet med ifrågavarande utredning ej skulle äventyras,

Z. att riksdagen beträffande uttrycket "menligt inflytande" i 20 § förslaget till lag om kriminalvård i anstalt skulle avslå motionerna 1974:1605 (yrkande 7 delvis) och 1974:1607 (yrkande 5 delvis) i denna del,

Å. att riksdagen beträffande graden av fara för säkerhet till liv eller hälsa enligt det under Z avsedda lagrummet skulle avslå motionen 1974:1607 (yrkande 5 delvis) i denna del,

Ä. att riksdagen med avslag på motionen 1974:1603 (yrkande 3 delvis) i denna del samt i anledning av propositionen och motionerna 1974:1605 (yrkande 7 delvis) och 1974:1607 (yrkande 5 delvis) i denna del för sin del skulle anta 20 § förslaget till lag om kriminalvård i anstalt med den ändringen att lagrummet skulle erhålla av utskottet föreslagen lydelse, innebärande att intagen skulle få hållas avskild från andra intagna

även i fall då det var nödvändigt med hänsyn till föreliggande fara för den intagnes egen säkerhet,

Ö. att riksdagen beträffande läkares medverkan med avslag på motionerna 1974:1603 (yrkande 3 delvis) och 1974:1607 (yrkande 5 delvis) i denna del skulle bifalla propositionen såvitt avsåg 23 § förslaget till lag om kriminalvård i anstalt,

AA. att riksdagen beträffande förutsättningen för disciplinär bestraffning i anledning av propositionen i denna del för sin del skulle anta 46 § förslaget till lag om kriminalvård i anstalt med den ändringen att paragrafen skulle erhålla av utskottet föreslagen lydelse, innebärande att disciplinär bestraffning skulle åläggas intagen om denne bröt mot anbefalld ordning eller meddelade anvisningar,

AB. att riksdagen beträffande förhållandet mellan inneslutning i enrum och förordnande att viss tid ej skulle inräknas i verkställighetstiden skulle avslå motionen 1974:1605 (yrkande 8 delvis) i denna del,

AC. att riksdagen beträffande kombination av under AB nämnda åtgärder skulle avslå motionen 1974:1605 (yrkande 8 delvis) i denna del,

AD. att riksdagen med avslag på motionerna 1974:1603 (yrkande 3 delvis), 1974:1605 (yrkande 8 delvis) och 1974:1607 (yrkande 5 delvis) i denna del skulle bifalla propositionen såvitt avsåg 47 § förslaget till lag om kriminalvård i anstalt,

AE. att riksdagen beträffande terapeutiska åtgärder m. m. skulle avslå motionerna 1974:1602 (yrkande 2) och 1974:1605 (yrkande 5) i denna del,

AF. att riksdagen beträffande utredning av möjligheterna att ersätta isolering med andra åtgärder m. m. med avslag på motionen 1974:1603 (yrkande 3 delvis) i denna del samt i anledning av motionen 1974:1604 samt motionerna 1974:1605 (yrkande 9) och 1974:1607 (yrkande 2) i denna del gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört i detta hänseende,

AG. att riksdagen med avslag på motionerna 1974:1603 (yrkande 3 delvis) och 1974:1607 (yrkande 5 delvis) i denna del skulle bifalla propositionen såvitt avsåg 21, 22 och 48-51 §§ förslaget till lag om kriminalvård i anstalt,

AH. att riksdagen beträffande ökad insyn i anstaltsverksamheten, m. m. i anledning av motionerna 1974:1605 (yrkande 2) och 1974:1607 (yrkande 3) i denna del gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört i detta hänseende,

AI. att riksdagen skulle bifalla propositionen såvitt avsåg förslaget till lag om kriminalvård i anstalt i den mån det inte omfattades av utskottets hemställan ovan,

AK. att riksdagen skulle bifalla propositionen såvitt avsåg förslaget till lag om ändring i brottsbalken,

AL. att riksdagen beträffande önskvärdheten av ny häkteslagstiftning i anledning av motionen 1974:1605 (yrkande 10) i denna del och motionen 1974:1606 gav Kungl. Maj:t tillkänna vad utskottet anfört i detta hänseende,

AM. att riksdagen för sin del skulle anta det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ikraftträdande av vissa lagar på kriminalvårdens område med tillägg till lagen av ett som 6 § betecknat stadgande

Onsdagen den
3 april 1974

*Kriminalvård i an-
stalt m. m.*

med av utskottet föreslagen lydelse,

AN. att riksdagen för sin del skulle anta av utskottet framlagt förslag till lag om ändring i lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall,

AO. att riksdagen för sin del skulle anta av utskottet framlagt förslag till lag om ändring i lagen (1966:301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål, vilka två lagförslag innebär vissa följdändringar i anledning av den nya lagstiftningen.

Reservationer hade avgivits

1. av herr Westberg i Ljusdal (fp) som beträffande en för kriminalvård i frihet och anstaltsvård gemensam lagstiftning ansett att utskottet under A bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1607 (yrkande 1) i denna del hos Kungl. Maj:t begärde att förslag till sådan lagstiftning snarast förelades riksdagen,

2. av herr Lövenborg (vpk) som beträffande uppskov med straffverkställighet ansett att utskottet under B bort hemställa,

att riksdagen i anledning av propositionen och med bifall till motionen 1974:1603 (yrkande 1) i denna del för sin del skulle anta 12 § förslaget till lag om beräkning av strafftid m. m. med den ändringen att paragrafen skulle erhålla av reservanten föreslagen lydelse,

3. av fru Kristensson (m) och herr Schött (m) som beträffande undantag från den i 7 § tredje stycket förslaget till lag om kriminalvård i anstalt föreskrivna tvåårsgränsen ansett att utskottet under O bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1974:1605 (yrkande 4 delvis) i denna del godkände vad reservanterna anfört i detta hänseende,

4. av fru Kristensson (m) och herr Schött (m) som under förutsättning av bifall till reservationen nr 3 ansett att utskottet under Q bort hemställa,

att riksdagen i anledning av propositionen och motionen 1974:1605 (yrkande 4 delvis) i denna del för sin del skulle anta 7 § förslaget till lag om kriminalvård i anstalt med den ändringen att paragrafen skulle erhålla av reservanterna föreslagen lydelse, innebärande att reglerna skulle, om synnerliga skäl därtill förelåg, äga tillämpning jämväl på person som dömts till fängelse understigande två år om denne eljest tillhörde den kategori som avsågs med 7 § tredje stycket,

5. av fru Kristensson (m) samt herrar Johansson i Växjö (c) och Schött (m) som -- beträffande arbete i enrum på egen begäran -- ansett att utskottet under V bort hemställa,

att riksdagen i anledning av propositionen och motionen 1974:1600 för sin del skulle anta 18 § förslaget till lag om kriminalvård i anstalt med den ändringen att paragrafen skulle erhålla av reservanterna föreslagen lydelse, innebärande dels att intagen skulle på egen begäran få arbeta i enrum, om inte särskilda skäl talade häremot, dels att läkare skulle yttra

sig över dylik begäran senast inom en vecka efter det att begäran framställts,

Nr 54

Onsdagen den
3 april 1974

Kriminalvård i anstalt m. m.

6. av herr Lövenborg (vpk) som beträffande avskaffande av isolering ansett att utskottet under X bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1603 (yrkande 3 delvis) i denna del och i anledning av motionen 1974:1607 (yrkande 5 delvis) i denna del beslutade att isolering enligt 19–23 §§ och 47–51 §§ förslaget till lag om kriminalvård i anstalt skulle avskaffas och hos Kungl. Maj:t begärde att förslag till erforderlig ny lagstiftning omgående förelades riksdagen,

7. av herr Westberg i Ljusdal (fp) som beträffande avskaffande av isolering ansett att utskottet under X bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1607 (yrkande 5 delvis) i denna del och i anledning av motionen 1974:1603 (yrkande 3 delvis) i denna del beslutade att isolering enligt 47 och 50 §§ förslaget till lag om kriminalvård i anstalt skulle avskaffas,

8. av herr Lövenborg (vpk) som under förutsättning av bifall till reservationen nr 6 ansett att utskottet under Y bort hemställa,

att riksdagen skulle dels beträffande avskildhet för utredning med bifall till motionen 1974:1603 (yrkande 3 delvis) i denna del avslå propositionen och motionen 1974:1605 (yrkande 6) i denna del såvitt avsåg 19 § förslaget till lag om kriminalvård i anstalt, dels besluta att den jämkning av numreringen av övriga paragrafer i förslaget som följde härav skulle vidtas,

9. av herr Westberg i Ljusdal (fp) som beträffande uttrycket ”menligt inflytande” i 20 § förslaget till lag om kriminalvård i anstalt ansett att utskottet under Z bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna 1974:1605 (yrkande 7 delvis) och 1974:1607 (yrkande 5 delvis) i denna del skulle godta vad reservanten utfalat om ändring av lagrummet i nu angivet hänseende,

10. av herr Lövenborg (vpk) som under förutsättning av bifall till reservationen nr 6 ansett att utskottet under Ä bort hemställa,

att riksdagen skulle dels med bifall till motionen 1974:1603 (yrkande 3 delvis) i denna del avslå propositionen och motionerna 1974:1605 (yrkande 7 delvis) och 1974:1607 (yrkande 5 delvis) i denna del såvitt avsåg 20 § förslaget till lag om kriminalvård i anstalt, dels besluta att den jämkning av numreringen av övriga paragrafer i förslaget som följde härav skulle vidtas,

11. av herr Westberg i Ljusdal (fp) som under förutsättning av bifall till reservationen nr 9 ansett att utskottet under Ä bort hemställa,

att riksdagen med avslag på motionen 1974:1603 (yrkande 3 delvis) i denna del samt i anledning av propositionen och motionerna 1974:1605 (yrkande 7 delvis) och 1974:1607 (yrkande 5 delvis) i denna del skulle anta 20 § förslaget till lag om kriminalvård i anstalt med den ändringen

Onsdagen den
3 april 1974

*Kriminalvård i an-
stalt m. m.*

att lagrummet skulle erhålla av reservanten föreslagen lydelse, innebärande att intagen skulle få hållas avskild från andra intagna om det var nödvändigt med hänsyn till rikets säkerhet, föreliggande fara för intagens egen eller annans säkerhet till liv eller hälsa eller för sabotagehandlingar eller andra allvariga ordningsstörningar,

12. av herr Lövenborg (vpk) som under förutsättning av bifall till reservationen nr 6 anser att utskottet under Ö bort hemställa,

att riksdagen skulle dels beträffande läkares medverkan med bifall till motionen 1974:1603 (yrkande 3 delvis) i denna del avslå propositionen och motionen 1974:1607 (yrkande 5 delvis) i denna del såvitt avsåg 23 § förslaget till lag om kriminalvård i anstalt, dels besluta att den jämkning av numreringen av övriga paragrafer i förslaget som följde härav skulle vidtas,

13. av fru Kristensson (m) och herr Schött (m) som beträffande kombination av inneslutning i enrum och förordnande att viss tid ej skulle inräknas i verkställighetstiden ansett att utskottet under AC bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1605 (yrkande 8 delvis) i denna del godkände vad reservanterna anfört i detta hänseende,

14. av herr Lövenborg (vpk) som under förutsättning av bifall till reservationen nr 6 ansett att utskottet under AD bort hemställa,

att riksdagen skulle dels med bifall till motionen 1974:1603 (yrkande 3 delvis) i denna del avslå propositionen och motionerna 1974:1605 (yrkande 8 delvis) och 1974:1607 (yrkande 5 delvis) såvitt avsåg 47 § förslaget till lag om kriminalvård i anstalt, dels besluta att den jämkning av numreringen av övriga paragrafer i förslaget som följde härav skulle vidtas,

15. av herr Westberg i Ljusdal (fp) som under förutsättning av bifall till reservationen nr 7 ansett att utskottet under AD bort hemställa,

att riksdagen i anledning av propositionen och motionerna 1974:1603 (yrkande 3 delvis), 1974:1605 (yrkande 8 delvis) och 1974:1607 (yrkande 5 delvis) i denna del för sin del skulle anta 47 § förslaget till lag om kriminalvård i anstalt med den ändringen att paragrafen skulle erhålla av reservanten föreslagen lydelse,

16. av fru Kristensson (m) och herr Schött (m) som under förutsättning av bifall till reservationen nr 13 ansett att utskottet under AD bort hemställa,

att riksdagen med avslag på motionerna 1974:1603 (yrkande 3 delvis) och 1974:1607 (yrkande 5 delvis) i denna del samt i anledning av propositionen och motionen 1974:1605 (yrkande 8 delvis) i denna del skulle anta 47 § förslaget till lag om kriminalvård i anstalt med den ändringen att andra stycket i lagrummet skulle utgå,

17. av herr Lövenborg (vpk) som under förutsättning av bifall till

Onsdagen den
3 april 1974

Kriminalvård i anstalt m. m.

reservationen nr 6 ansett att utskottet under AF bort hemställa,

att riksdagen beträffande utredning av möjligheterna att ersätta isolering med andra åtgärder m. m. i anledning av motionen 1974:1603 (yrkande 3 delvis) i denna del skulle avslå motionen 1974:1604 samt motionerna 1974:1605 (yrkande 9) och 1974:1607 (yrkande 2) i denna del,

18. av herr Lövenborg (vpk) som under förutsättning av bifall till reservationen nr 6 ansett att utskottet under AG bort hemställa,

att riksdagen skulle dels med bifall till motionen 1974:1603 (yrkande 3 delvis) i denna del och i anledning av motionen 1974:1607 (yrkande 5 delvis) i denna del avslå propositionen såvitt avsåg 21, 22 och 48–51 §§ förslaget till lag om kriminalvård i anstalt, dels besluta att den jämkning av numreringen av övriga paragrafer i förslaget som följde härav skulle vidtas,

19. av herr Westberg i Ljusdal (fp) som under förutsättning av bifall till reservationen nr 7 ansett att utskottet under AG bort hemställa,

att riksdagen skulle dels i anledning av motionen 1974:1603 (yrkande 3 delvis) i denna del samt med bifall till motionen 1974:1607 (yrkande 5 delvis) i denna del avslå propositionen såvitt avsåg 50 § förslaget till lag om kriminalvård i anstalt, dels bifalla propositionen såvitt avsåg 21, 22, 48, 49 och 51 §§ samma förslag och dels besluta att den jämkning av numreringen av paragraferna i lagförslaget som följde härav skulle vidtas.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Kriminalvården har på senare tid tilldragit sig allt större intresse i den allmänna samhällsdebatten. Särskilt har detta intresse riktats mot fängelseystemet. Det är i dag en utbredd uppfattning att frihetsberövande i former som förekommer som påföljd på brott inte har den effekt som officiellt eftersträvas – dvs. främja den dömdes anpassning till samhället – utan tvärtom medför skadliga effekter som *försvårar* en anpassning till normalt samhällsliv.

Fängelse som påföljd på brott kan emellertid också motiveras från andra utgångspunkter. Brottsbalken anger hänsyn till allmän laglydnad som en grund. När det rör sig om vissa allvarliga former av lagöverträdanden har som motiv för ett frihetsberövande framhållits samhällsskyddet.

Lagstiftaren såväl som de lagtillämpande myndigheterna ställs här inför svåra avvägningar. Det är i dag uteslutet att se fängelserna enbart som förvaringsanstalter för dömda människor – även om de ofta uppfattas så av en del kritiker innanför och utanför anstalterna. En författare har skapat termen fånghållare, vilket närmast får ses som en reaktion mot den officiella beteckningen *vård*. Kritiken är emellertid orättvis. Sedan ett par decennier har avsevärda ansträngningar gjorts att skapa sådana förhållanden i fängelserna att de skadliga verkningarna förminskats och fångarnas beredskap inför frigivningen förstärkts t. ex. genom utbildning och arbete i olika former. I allmänhet har dock reformsträvandena tidigare varit mer inriktade på att göra vistelsen i anstalterna draglig än att förbereda hjälpåtgärder vid frigivningen. Det

sistnämnda framstår i dag som det viktigaste och går som en ledtråd genom det arbete som lett fram till den lagstiftning om kriminalvård i anstalt som vi i dag skall ta ställning till.

Vad det i dag gäller är fullföljande för anstaltssystemets del av den kriminalvårdsreform som riksdagen i stor enighet beslutade om våren 1973. De riktlinjer för kriminalvårdens fortsatta utformning som då antogs bygger på överväganden av den kriminalvårdsberedning som tillsattes av regeringen hösten 1971. Reformprogrammet innebär inte bara att kriminalvården får betydligt ökade resurser i fråga om personal och medel. Reformen förutsätter också en ökad samordning av anstaltsväsende och frivård. Härigenom möjliggörs att insatserna i båda dessa verksamhetsgrenar kan leda till en minskning av återfallsbrottsligheten. För att få till stånd denna samordning och för att förbättra möjligheterna för de intagnas anpassning i samhället genomförs ett nytt anstaltssystem och en ändrad regional indelning som ger underlag för mer differentierade åtgärder i hjälpande och stödjande riktning och underlättar de intagnas övergång från anstaltstid till frivård. Den ändrade regionala indelningen medför också att kriminalvården i större utsträckning än hittills kan anpassas till den verksamhet som bedrivs av samhällets övriga stöd- och vårdorgan, vilket underlättar ett angeläget samarbete mellan dessa organ och kriminalvården. Alla dessa åtgärder ger ett nytt och samlat grepp på kriminalvården.

För att genomföra denna kriminalvårdsreform behövs en ny lagstiftning. Eftersom kriminalvårdsberedningen inte hade i uppdrag att utarbeta förslag till nya lagbestämmelser har arbetet härmed bedrivits inom justitiedepartementet. För frivårdens del liksom när det gäller personundersökningsförfarandet har riksdagen redan beslutat om vissa lagändringar, som trätt i kraft i år. Vad som nu återstår är lagstiftningen om anstaltsväsendet. Ändringarna på detta område är så genomgripande – inte minst lagtekniskt – att det framstår som nödvändigt att ersätta den nuvarande lagen om behandling i fångvårdsanstalt med helt ny lagstiftning.

I det föreliggande förslaget till lag om kriminalvård i anstalt kommer önskemålet om ökad samordning mellan anstaltsväsende och frivård till starkt uttryck. Dessutom betonas vikten av samarbete mellan kriminalvården och de samhällsorgan som har att svara för stöd och hjälp åt samhällets medborgare i allmänhet, t. ex. när det gäller arbets- och bostadsanskaffning och psykisk och fysisk hälso- och sjukvård. Det nya anstaltssystemet med lokal- och rixanstalter har reglerats i särskilda bestämmelser liksom de riktlinjer som bör vara vägledande när det gäller att fördela de intagna mellan olika typer av anstalter.

De tankegångar som ligger bakom kriminalvårdsreformen präglar inte bara lagförslagets principiella delar utan också de bestämmelser som mera i detalj reglerar verksamheten vid anstalterna. Liksom när det gäller de principiella frågorna kan dessa regler i väsentliga delar föras tillbaka på överväganden som gjordes av kriminalvårdsberedningen. I en del frågor innebär dock lagförslaget principiella nyheter i förhållande till vad kriminalvårdsberedningen föreslagit. Särskilt vill jag här peka på reglerna för disciplinär bestraffning av intagna. De föreslagna reglerna härom

innebär avsevärda ändringar i förhållande till den nuvarande ordningen. Jag vill också framhålla att dessa nya regler får vissa konsekvenser för prövningen av fråga om villkorlig frigivning. Således kommer inte längre den intagnes skötsamhet under anstaltsvistelsen att vara en faktor som självständigt påverkar frågan om tidpunkten för villkorlig frigivning. Avgörande kommer i stället att vara verkningarna av fortsatt frihetsförlust för den dömda och förutsättningarna för hans anpassning i samhället med hänsyn till de förhållanden i vilka han skulle komma att försättas efter frigivningen. Den s. k. påbackningen kommer i stort sett att försvinna. Genom denna lagändring får frivården och övriga samhällliga organ en bättre möjlighet att förbereda övergången från anstaltstid till frivård. Från rättssäkerhetssynpunkt är det också av betydelse för den intagne att följderna av ett indisciplinärt beteenden bestäms i ett sammanhang.

En del av de frågor som behandlas i lagförslaget har rönt särskilt stor uppmärksamhet i den kriminalvårdsdebatt som har förts under en följd av år och som fått ny aktualitet sedan förslaget lagts fram. Det gäller sådana frågor som placering i öppen anstalt, permissionsbestämmelserna, isoleringsstraffet och andra bestämmelser som gör det möjligt att hålla intagen i avskildhet. Vad just gäller isoleringen har från en del håll riktats stark kritik mot förslaget. Kritiken har ytterst gått ut på att man bör helt avskaffa möjligheterna att hålla intagen isolerad.

Jag vill här understryka hur viktigt det är att den som undergår frihetsstraff i så stor utsträckning som möjligt får vistas i gemenskap med andra intagna under både arbetstid och fritid. Detta har ju också sedan länge varit en allmän strävan i anstaltsvården. Bakom denna strävan ligger en insikt om de vådor som en isolering kan medföra. Anstaltsvistelsen i sig själv innebär att den intagne i betydande grad isoleras från en naturlig gemenskap med andra människor. Man bör då inte onödigtvis förstärka de ogynnsamma effekterna härav genom att hålla de intagna isolerade från varandra. Det är inte bara rent humanitära synpunkter som talar för detta. En isolering kan vara ägnad att direkt försvåra den intagnes anpassning i samhället, i varje fall om den pågår under någon längre tid. Självfallet skulle det därför vara utomordentligt tillfredsställande om vi kunde säga oss att isolering inte är en nödvändig åtgärd i något fall och att vi därför kunde helt avskaffa detta institut.

Men tyvärr är förhållandena inte sådana att det framstår som realistiskt att i dag ta bort möjligheten till vissa inskränkningar i gemenskapen mellan intagna. Vi måste sålunda hålla i minnet att det här är fråga om människor som tvångsvis berövats friheten på grund av att de har begått brott och att det bland dem finns individer som ibland kan utgöra ett akut hot mot såväl de medintagnas som anstaltspersonalens säkerhet till liv eller hälsa. Ibland förekommer det också att en intagen söker uppmana medintagna att medverka i sabotagehandlingar eller andra allvarliga ordningsstörningar inom anstalten. För att hindra att sådana hot eller planer sätts i verket kan det ibland vara nödvändigt att avskilja den eller de personer från vilka hotet eller planerna utgår. Det är då fråga om isolering som en ren skyddsåtgärd. Vi måste också vara medvetna om att anstaltslivet för de intagna skapar ordnings- och disciplinproblem av

Onsdagen den
3 april 1974

*Kriminalvård i an-
stalt m. m.*

delvis annat slag än som förekommer i samhällslivet utanför fängelserna. För att den nödvändiga kontrollen skall kunna upprätthållas måste det finnas tillgång till disciplinmedel som kan tillgripas mot dem som bryter mot de regler av olika slag som gäller under anstaltsvistelsen. Ett kortvarigt isoleringsstraff kan då visa sig nödvändigt som ett ultima ratio, dvs. ett yttersta medel när man inte på annat sätt kunnat komma till rätta med ett indisciplinärt beteende.

Lagförslaget behåller därför möjligheten att i vissa fall göra inskränkningar i gemenskapen mellan de intagna. Men jag vill betona att denna möjlighet är i förslaget avsevärt beskuren jämfört med vad som är fallet i dag. Detta gäller i första hand sådan avskildhet som kan användas som skyddsåtgärd eller av utredningsskäl. Förutsättningarna för sådan åtgärd har också preciserats bättre än i nuvarande regler. Även när det gäller isolering som disciplinstraff syftar förslaget till en avsevärt minskad användning. Maximitiden för isoleringsstraffet minskar dessutom från 30 till högst 7 dagar. Mot denna bakgrund finns det grundad anledning förutsätta att det nya regelsystemet kommer att leda till en påtagligt minskad användning av isolering i olika former vid våra kriminalvårdsanstalter.

Lagförslaget präglas också av lättnader för intagna i många andra hänseenden -- lättnader som bör skapa positiva möjligheter för de intagna att förbereda sig för en tillvaro utanför anstalten och underlätta deras möjligheter att leva ett normalt samhällsliv. Sälunda är det betydelsefullt att förslaget innehåller bestämmelser som ger de intagna vidgade möjligheter att få vistas i en anstalt som ligger i närheten av hemorten, dvs. i lokalanstalt. Härigenom kan den intagne lättare uppehålla en värdefull kontakt med sina anhöriga och lättare få kontakt med samhällets lokala stöd- och hjälporgan, vilkas insatser ofta krävs för att få till stånd en meningsfull rehabilitering. I linje med detta ligger också att möjligheterna till placering i öppen anstalt vidgas. Intagna skall vidare kunna få frigång i avsevärt större utsträckning än för närvarande, dvs. de skall kunna få tillstånd att under arbetstid utanför anstalten utföra arbete eller delta i undervisning, utbildning eller annan särskilt anordnad verksamhet. Genom systemet med lokalanstalter bör det i många fall vara möjligt för den intagne att under anstaltsvistelsen få en frigångsansättning som han kan behålla efter frigivningen. Fördelarna med detta ligger i öppen dag. Även när det gäller fritiden innehåller förslaget bestämmelser som innebär att de intagna i ökad utsträckning skall få möjlighet att få delta i socialt värdefull föreningsverksamhet eller andra fritidsaktiviteter utanför anstalten. En vidsträckt rätt för de intagna att ta emot besök är också av väsentlig betydelse när det gäller att minska deras sociala isolering och främja deras möjligheter att knyta eller vidmakthålla värdefulla kontakter med människor utanför anstalten. Mot den bakgrunden ersätts de nuvarande lagbestämmelserna om besök med bestämmelser som har en mindre restriktiv karaktär. När det gäller brevcensuren innebär förslaget att sådan censur som enbart har till syfte att söka hindra kontakter som är olämpliga från resocialiseringssynpunkt inte skall få förekomma. Bara om det är påkallat av säkerhetsskäl skall brevgranskning få ske. Brevgranskning skall då syfta till att förebygga att

Onsdagen den
3 april 1974

*Kriminalvård i an-
stalt m. m.*

intagen sätter säkerheten i fara exempelvis genom att förbereda rymning eller ta emot narkotika.

Vidare vill jag peka på den nya bestämmelsen om de intagnas rätt att använda telefon. Även denna bestämmelse blir av stor betydelse när det gäller att motverka de skadliga effekterna av isoleringen under anstalts-tiden.

Permissioner av olika slag är sedan länge ett normalt och mycket värdefullt inslag i anstaltsvården. Enligt förslaget ökas möjligheterna till permissioner. Regelbundna korttidspermissioner skall kunna beviljas även om det finns en viss risk för att permissionen kan komma att missbrukas. Värdet av sådana permissioner är emellertid som sagt så betydande att detta får väga över den eventuella risken för missbruk. Detta kan dock inte gälla alla kategorier intagna. Vi har ju numera en strängare praxis när det gäller att bevilja korttidspermissioner för vissa begränsade kategorier brottslingar med långa strafftider. Det är här fråga om lagöverträdare som ägnat sig åt särskilt samhällsfarlig, organiserad kriminell verksamhet, t. ex. grov narkotikahandling.

För denna grupp brottslingar måste hänsynen till samhällsskyddet leda till en större restriktivitet i fråga om permissioner, och detta har också kommit till uttryck i en särskild bestämmelse i lagförslaget.

De lättnader som genomförs i fråga om permissioner gäller inte bara korttidspermission. Också när det gäller frigivningspermission, dvs. långtidspermission som ett led i förberedelse för villkorlig frigivning, innebär lagförslaget vidgade möjligheter. Den nuvarande maximitiden 14 dagar slopas samtidigt som permissionen skall kunna ges redan då halva strafftiden avtjänats.

Av olika skäl är det betydelsefullt att den intagne själv får medverka aktivt vid planläggningen av anstaltsvistelsen och den därefter följande vården i frihet. Detta markeras genom en särskild bestämmelse i lagförslaget. Motsvarighet till den bestämmelsen saknas i nuvarande behandlingslag.

Under senare år har också aktualiserats frågor om de intagnas medinflytande i en vidare bemärkelse. Det har då gällt sådana frågor om anstaltsvårdens utformning som är av gemensamt intresse för de intagna och som på ett betydelsefullt sätt påverkar deras situation i anstalten. Möjlighet till samverkan i sådana frågor har vuxit fram i form av förtroenderåd och samrådsorgan. En särskild bestämmelse som tar sikte på dessa typer av organ har tagits in i förslaget. Jag vill framhålla att dessa former för de intagnas medinflytande bör uppmuntras och stödjas. Men samtidigt är det uppenbart att samrådsverksamheten har sina givna gränser. I lagförslaget anges därför att de intagnas rätt att överlägga med anstaltsledningen i frågor som är av gemensamt intresse för de intagna gäller endast med de begränsningar som följer av gällande bestämmelser och avtal för verksamheten inom kriminalvården.

I den allmänna debatten om lagförslaget har man från en del håll -- särskilt från en del intagnas sida -- riktat kritik mot utformningen av lagtexten, som angetts vara alltför "kautschukartad". I anledning därav vill jag understryka -- något som för övrigt ligger i sakens natur -- att det här är fråga om en ramlagstiftning. Avsikten är att tillämpningsföreskrif-

Onsdagen den
3 april 1974

*Kriminalvård i an-
stalt m. m.*

ter skall ges i administrativ ordning och att det därvid skall vidtas erforderliga preciseringar. Dessa preciseringar måste göras med hänsynstagande till de närmare förklaringar och exempel som kommit till uttryck i propositionen och i utskottsbetänkandet. Detta är – som också utskottet påpekat – av stor betydelse från rättssäkerhetssynpunkt för de intagna.

Utskottet har underkastat lagförslaget en ingående granskning. Jag konstaterar med tillfredsställelse att det råder en allmän samstämmighet i de värderingar som har kommit till uttryck i propositionsförslaget och i utskottets betänkande. När det gäller enskilda bestämmelser i propositionsförslaget har utskottet föreslagit vissa jämkningar. Jag vill gärna uttala min anslutning till dessa ändringsförslag, som till en del innebär en ytterligare markering av de principer som präglar kriminalvårdsreformen.

Jag vill till sist framhålla att den lagstiftning på kriminalvårdens område som riksdagen i dag skall ta ställning till visserligen innebär ett betydelsefullt nydaningsarbete men fördens skull inte får uppfattas som någon mera slutgiltig lösning på hithörande problem. Samhällets kriminalpolitiska åtgärder måste ständigt bli föremål för en fortsatt konstruktiv debatt och nydaning. Vi måste sålunda räkna med behovet av ett kontinuerligt utvecklings- och reformarbete i våra strävanden att motverka brottslighet och återfall i brott.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Justitieministern har här redovisat det huvudsakliga innehållet i det lagförslag som justitieutskottet har behandlat i sitt förevarande betänkande nr 2 och i vilken utsträckning den lagen är en konsekvens av de tidigare beslut som riksdagen fattat rörande kriminalvårdsreformen. Därför skall jag inte nu ingå på någon beskrivning av detta. Det räcker med den redovisning som statsrådet här gjorde.

Men med anledning av vad justitieministern anförde vill jag ändå säga att utskottet också har bedömt det som nödvändigt med en helt ny lagstiftning, även om jag personligen kanske inte har den uppfattningen att de förändringar som återspeglas i lagstiftningen är av så genomgripande natur som statsrådet ville göra gällande. Som jag ser det får denna reform uppfattas som en etapp i ett reformarbete som måste fortsätta.

Jag vill inleda detta mitt anförande med några reflexioner som väl närmast får betraktas som mina personliga, inte som uttryck för vad utskottet anser. Och då vill jag framhålla att man på många håll i dag ifrågasätter frihetsberövandet som reaktionsform över huvud taget. Justitieministern var också inne på de synpunkterna. Men man kan kanske samtidigt inom parentes sagt konstatera att vi här i landet under den tid som herr statsrådet varit justitieminister fått rätt mycket ny lagstiftning där fängelsestraff införts som påföljd. Personligen kan jag delvis förstå den kritik som riktats mot frihetsberövande som påföljd. Enligt min mening är det nämligen en illusion att tro att en människa blir bättre efter en anstaltsvistelse. Samtidigt menar jag att fängelsestraffet behövs, naturligtvis främst som samhällsskydd men också – som även justitieministern var inne på – för att hävda allmän laglydnad. Det går

inte att under överskådlig tid ta bort fängelsestraffet. Men man bör anstränga sig att försöka finna alternativa reaktionsformer, som är mindre förödande för den enskilda människan, utan att man fördenskull eftersätter den preventiva effekten. Jag är medveten om att det är lätt att säga tulipanaros – det är mycket svårare att förverkliga det. Men om man inte gör några ansträngningar i den här riktningen blir det heller inga resultat. Därför bör man enligt min mening försöka.

Viktigt är naturligtvis att frivården blir så effektiv som möjligt, och jag undrar om inte herr statsrådet ändå delar min uppfattning, att det finns en hel del övrigt att önska i det hänseendet i dag. Det är emellertid viktigt att anstaltsvistelsens skadeverkningar reduceras. Jag tycker för min del att frihetsberövandet i sig bör vara straff nog. Jag har tidigare från kammarens talarstol framhållit – och jag vill upprepa det i dag – att ordet vård som i t. ex. kriminalvård leder tankarna fel på något sätt. Jag tycker att straffet skall vara ett försoningsstraff. När man har avtjänat det skall man vara kvitt med samhället. Man skall ha sonat sitt brott. Talet om "vård" ger på något sätt sken av att vederbörande inte är fullt ansvarig för sina gärningar. Jag tycker därför att det är ett sundhets-tecken att den som begått ett brott anses fullt kapabel att ta ansvar för sina gärningar.

Men en konsekvens av detta synsätt blir att den som avtjänat sitt straff skall betraktas som en fullvärdig medborgare, om jag får använda det uttrycket. Det avtjänade straffet skall inte få utgöra en belastning under vederbörandes fortsatta levnad. Lika angeläget som det är att upprätthålla respekten för gällande lag, lika viktigt är det att det faktum att någon avtjänat ett straff inte skall läggas honom till last. I det hänseendet – det är vi väl alla medvetna om – speglar verkligheten ett helt annat förhållande. Många som har suttit i våra fängelser och skrivits ut därifrån riskerar att av den allmänna opinionen dömas till livstids påföljd, om jag så får säga. På den punkten tycker jag det är viktigt att vi alla strävar efter att försöka påverka opinionen och då börjar med oss själva. Den som en gång har avtjänat ett straff är kvitt med samhället och brottet skall inte längre läggas vederbörande till last. Här kan jag inte hjälpa att jag tycker att de offentliga arbetsgivarna i dag är ganska nonchalanta; de är ganska ointresserade av att anställa personer som har varit straffade. Trots allt är det fortfarande det enskilda näringslivet som här föregår med gott exempel, även om det naturligtvis också där finns en del övrigt att önska. Det är nödvändigt att de offentliga arbetsgivarna visar betydligt större förståelse och större aktivitet när det gäller att hjälpa dem som tidigare varit straffade.

Efter detta, herr talman, skall jag övergå till att kommentera utskottets betänkande. Jag vill först försäkra kammarens ledamöter och herr justitieministern att utskottet har ägnat ett betydande intresse åt detta lagförslag. Vi har av tradition under flera år i mån av tid besökt olika fängervårdsanstalter. Vi har talat med intagna, vi har talat med personal, vi har haft regelbundna kontakter med kriminalvårdsstyrelsen. Vi har på detta sätt själva försökt bilda oss en uppfattning om dessa frågor. Ju mer man tränger in i denna problematik, desto svårare inser man att den är. Det finns ingen sanning som är hundra procentigt säker –

Onsdagen den
3 april 1974

*Kriminalvård i an-
stalt m. m.*

det är min uppfattning i varje fall.

Vår ingående bedömning av detta lagförslag har lett till att vi i åtskilliga avseenden har modifierat propositionen. Jag tycker kanske att justitieministern något tonade ned de förändringar som utskottet har gjort i sitt betänkande, och det må vara hänt att han gör det. Jag håller med justitieministern om att det föreligger en samstämmighet, om jag får uttrycka mig så, i de grundläggande värderingarna. Men beträffande i varje fall två av de viktigaste punkterna, mot vilka kritik riktats – dels isoleringen, dels de "kautschukmässiga" formuleringarna i lagtexten – har utskottet, som justitieministern självfallet noterat reviderat propositionen i högst betydande avseenden. Och det tycker jag förtjänar att noteras.

När det till att börja med gäller frågan om isolering i dess olika former intar utskottet en utomordentligt restriktiv hållning. Vi understryker att vi är starkt negativa till förekomsten av isolering, och vi vill endast tillstyrka användningen när det är oundgängligen nödvändigt. Vi menar att Kungl. Maj:t – närmast justitieministern – snarast bör ta initiativ till en utredning som skall undersöka om det ändå inte finns alternativa former för att effektivt kunna upprätthålla erforderlig säkerhet och disciplin inom kriminalvårdsanstalterna. Vidare menar vi att det behöver utredas om de påståenden om skadeverkningar av isoleringen som görs på sina håll har fog för sig. Vi räknar givetvis med, efter den positiva kommentar som justitieministern gjorde till utskottets betänkande, att en sådan utredning kommer att igångsättas utan dröjsmål.

Vi har beträffande 19 § uppmärksammat att isolering för utredning tycks ske utan erforderliga restriktioner. Vi föreslår där en lagtextändring, som skall leda till att isolering för utredning bara skall få äga rum när det oundgängligen krävs för att syftet med utredningen inte skall äventyras. Justitieministern talade själv om personundersökningsförfarandet. Vi menar att ett effektivt sådant bör leda till att isolering normalt inte behöver tillgripas i samband med utredning. Man bör ha klart redan under häktningstiden vilken placering vederbörande skall få, och avskildhet för utredning bör normalt sett inte accepteras.

20 § innehåller säkerhetsbestämmelser. Vi anser att man därvidlag också skulle uppmärksamma riskerna för den intagnes egen säkerhet. Vi har till lagtexten fogat ett sådant villkor, som innebär att det kan vara skäl för avskildhet.

Också när det gäller det mycket omstridda begreppet "menligt inflytande" har utskottet tyckt att det funnits anledning att i kommentarerna precisera vad som skall inläggas i det uttrycket. Vi framhåller här: Om en intagen söker uppmana medintagna att medverka i sabotagehandlingar eller andra ordningsstörningar inom anstalten eller om en intagen trakasserar eller i övrigt uppför sig hänsynslöst mot andra intagna så är detta en form av menligt inflytande som bör kunna leda till att han hålls avskild från andra intagna.

En viktig fråga, som jag vill fästa uppmärksamheten på, är den ändring vi föreslår i 46 §, som anger under vilka omständigheter disciplinstraff kan få utkrävas. I den lagtext som justitieministern föreslår står det att den som bryter mot anbefalld ordning eller eljest betar sig klandervärt

skall kunna falla in under 47 § och alltså exempelvis placeras i isolering. Vi tycker att formuleringen "beter han sig eljest klandervärt" är oklar, och vi föreslår i vår ändrade lagtext att den skall utbytas mot "Bryter intagen — — eller meddelade anvisningar", vilket medför erforderlig precisering.

Det finns kanske anledning att också fästa uppmärksamheten på vår kommentar till 21 §, där vi beträffande dem som av säkerhetsskäl måste hållas avskilda från andra intagna och för vilka inte någon egentlig tidsgräns gäller menar att det är viktigt att de lättnader i isoleringen som är möjliga kan genomföras så snart ske kan. Jag vill understryka att det känns såsom utomordentligt angeläget att detta blir klart markerat.

47 § innehåller ju tre olika grader av disciplinära bestraffningsåtgärder. Den första är varning, den andra är isolering och den tredje är förlängning av verkställighetstiden.

Under alla våra kontakter med intagna och personal har det framhållits hur skadlig isolering är. Men när man sedan frågar vilket som är värst: isolering eller förlängning av tiden, får man häpnadsväckande nog till svar att båda delarna egentligen är lika illa. Därför har vi velat förtydliga lagtexten i det hänseendet så, att vi inte vill gradera punkterna 2 och 3 utan jämställa dem, dvs. att antingen isolering eller förlängning av tiden skall tillgripas, beroende på förhållandena i det enskilda fallet, och att punkterna inte får bedömas som en glidande skala. Varning är däremot givetvis alltid den lindrigaste bestraffningen, men de båda andra punkterna bör vara likvärdiga.

Vi har inom utskottet naturligtvis också diskuterat de problem, många gånger av terapeutisk art, som i dag finns på anstalterna. Det är ofta fråga om missbrukare och andra som har medicinska och sociala problem eller som eljest har stora personliga problem. Det är självklart - jag tror inte justitieministern har någon annan uppfattning än utskottet på den punkten - att det är en utomordentlig olycklig lösning att tillgripa isolering i de fall då en människa egentligen behöver ha antingen medicinsk vård eller åtminstone en medmänniska att prata med om sina problem. Vi konstaterade samtidigt att de medicinska och terapeutiska resurserna på anstalterna naturligtvis lämnar en hel del övrigt att önska. Utskottet säger här att det är dess förhoppning att "assistenter och kuratorer i fortsättningen kommer att kunna i större utsträckning ägna sig åt kvalificerade sociala och terapeutiska uppgifter samtidigt som över huvud taget mer tid kommer att kunna anslås åt kurativ verksamhet vid anstalterna." Jag vill understryka detta. Jag hoppas att det inte bara är en from förhoppning, utan att det också kommer att få ett reellt innehåll.

Men, herr talman, samtidigt vill jag säga att jag tycker det är chockerande när man noterar att så stor andel av de intagna på vissa av våra anstalter är narkomaner och alkoholister. Justitieministern är säkert inte okunnig om att på Hinseberg är 80-85 procent av de intagna narkomaner, och på Hall, där utskottet varit på besök nyligen, är inte mindre än 70 procent av de intagna narkomaner. Min slutsats av detta, herr justitieminister, är att det är en konsekvens av den helt misslyckade narkomanvård som vi har i dag. Jag skulle här vilja fästa kammarens ledamöters uppmärksamhet på ett missförhållande som tyvärr breder ut

Onsdagen den
3 april 1974

*Kriminalvård i an-
stalt m. m.*

sig mer och mer. Det har växt upp vissa behandlingshem, där man tar hand om narkomaner. Där har införts s. k. terapeutiska samhällen, vilket leder till att det är patienterna själva som röstar om ifall de skall ta emot den eller den personen i sin krets för vård. Och det har hänt, inte bara en gång, utan flera gånger, att en på fängvårdsanstalt intagen, vilken av anstaltsledningen bedömts vara i behov av medicinsk vård, på grund av att patienterna har röstat nej har fått finna sig i att stanna kvar i fängelset. Jag skulle vilja se det av statsråden som vill ta ansvaret för detta, så att vi får en vettigare ordning. Blir det herr justitieministern? Det skulle vara intressant att få veta det. Den här frågan ligger ju på två olika bord, men herr justitieministern kan väl såvitt jag förstår inte acceptera att människor som behöver medicinsk vård och terapeutisk vård på grund av brister inom den sociala sidan skall hamna i våra fängelser. Det är väl det minst humana man kan tänka sig! Det är verkligen en tvångsvård som är inhuman.

Den andra punkten i de kautschukmässiga paragraferna, där det har framförts kritik, har jag delvis redan berört. När man diskuterar utformningen av olika paragrafer i lagtexten, bör man ha i minnet att fängelset innebär en speciell arbetsmiljö. Den är påfrestande inte bara för de intagna utan också för personalen. Och fängvårdspersonalen har under senare tid tyvärr många gånger utsatts för ovederhäftig kritik. Inte sällan har man kunnat konstatera att personalen inte heller har fått tillräckligt stöd hos de ytterst ansvariga. Personalen menar att den endast har tillämpat den behandlingslag som varit gällande. När vi nu går i författning om en ny behandlingslag är det därför viktigt att den blir utformad så tydligt att man i största möjliga utsträckning kan undvika de olika tolkningar som skapar så enorma problem på anstalterna.

Jag noterade att justitieministern tog i sin mun de formuleringar som utskottet har använt, att detta är en ramlagstiftning som skall täcka skiftande förhållanden och att vi fäster mycket stort avseende vid de tillämpningsföreskrifter som kommer att ges i administrativ ordning av herr justitieministern själv och av kriminalvårdsstyrelsen. Vi räknar självfallet med att om riksdagen godtar betänkandet kommer de formuleringar och preciseringar som utskottet har gjort i skilda avseenden att återspeglas också i tillämpningsföreskrifterna. Det är viktigt från rättssäkerhetssynpunkt att man får så tydliga preciseringar som möjligt så att innebörden i de inskrivna reservationerna kan förklaras och förtydligas.

Jag skall inte gå in på de olika detaljfrågorna – det kommer senare talare att göra. Utgångspunkten för våra bedömningar har varit att försöka öka de intagnas aktivitet, deras självförtroende och deras ansvarskänsla. De måste i ökad utsträckning stimuleras att ta egna initiativ och sist men inte minst få en chans till ökad fysisk träning. Också detta kommer senare att kommenteras.

Vi har också tillåtit oss föreslå en ändring av 6 § som behandlar fördelningen av de intagna på olika typer av anstalter. Vi menar att det är viktigt att lagstiftningen får en riktig målsättning. Vi inser alla i utskottet att det nuvarande lokalbeståndet lägger praktiska hinder i vägen, men vi har ändå ansett det riktigt att i lagtexten tala om att alla som är dömda

till straff under ett år företrädesvis bör vara placerade på lokalanstalt. Vi är medvetna om att detta också är en fråga om att växa in i det nya anstaltssystemet, men målsättningen bör vara klart uttalad i lagtexten.

Att justitieutskottet har ett kvinnligt presidium tror jag inte är enda förklaringen till att vi särskilt intresserar oss för de kvinnliga intagna. Hela utskottet har den uppfattningen att ökade åtgärder måste sättas in för att undvika de mycket negativa förhållanden som finns på Hinseberg därför att man där måste blanda olika kategorier intagna. Vi kommer till den frågan i det nästa betänkande som skall behandlas här i dag, och jag skall därför inte orda mer om detta nu. Men jag hoppas att justitieministern tar ad notam de bestämda önskemål som utskottet har om ett ökat hänsynstagande till vidgade differentieringsmöjligheter för det kvinnliga klientelet.

Utskottet tycker att det är bra med de liberalare permissionsreglerna. De bygger till syvende og sidst på ansvar för individen. Vi tycker också det är bra att man får ökade möjligheter till placering på öppen anstalt och minskad avskildhet. För att det skall vara möjligt att genomföra detta är det nödvändigt med en ökad differentiering av klientelet. Därför har vi ingenting emot den precisering av det särskilt svåra klientel som justitieministern själv nämnde, för vilket strängare permissionsregler skall gälla och strängare bestämmelser i övriga hänseenden. Men utskottet understryker samtidigt vikten av att man för detta grövre klientel, beträffande vilket man alltså skall ha en mer restriktiv inställning när det gäller permissioner, ändå bör pröva möjligheterna att vidga de bevakade permissionerna så att också detta klientel skall ha en chans att komma utanför fängelsets murar och komma i kontakt med yttervärlden.

Från moderat håll har vi under ett par års tid motionerat om att tvåårsgränsen vid gränsdragningen för detta klientel skall kunna genom-brytas så att man i undantagsfall också kan låta personer som ägnar sig åt organiserad brottslighet men som inte är dömda till två års fängelse omfattas av de mera restriktiva reglerna. Det finns huvudsakligen två skäl härtill, vilka vi närmare redovisat i en reservation till utskottets betänkande.

Det ena skälet är att straffet när man dömer till förvisning reduceras. Om förvisningen sedan inte verkställs kan man i praktiken ha dömt till lägre straff än två år, trots att man normalt skulle ha dömt till minst två års fängelse. Det andra skälet är att minimistraffet för grova narkotikabrott är så lågt som ett år.

Jag skall inte vidare utveckla detta utan har bara velat antyda de problem som ligger bakom förslaget.

Vi vill också särskilt understryka de stora problemen när det gäller att få ett intensifierat samarbete mellan kriminalvården och andra myndigheter som är inkopplade på de intagnas anpassning, nämligen på socialvårdens, sjukvårdens och arbetsmarknadens områden. Vi tror inte att det räcker med allmänna uttalanden om vikten av samarbete, utan vi anser att Kungl. Maj:t måste ta initiativ för att få fram speciella former för den här kontakten och samverkan. Det är min förhoppning att justitieministern snarast skall gå i författning om att få en sådan översyn

Onsdagen den
3 april 1974

*Kriminalvård i an-
stalt m. m.*

gjord. Hur den skall ske vill vi lämna därhän; vi vill inte binda herr statsrådet vid någon speciell utredning, utan den frågan lämnar vi öppen.

Till slut bara två små saker!

Ett enigt justitieutskott föreslår också en utredning om hur man skall kunna få en ökad insyn i verksamheten vid kriminalvårdens anstalter. Vi tror att det är viktigt — inte minst för att komma till rätta med de schismer, de konfrontationer och de problem som lätt uppstår inom en sluten anstalt — att den insynen läggs på det lokala planet, så att det blir möjligt för lekmän att bilda sig en uppfattning om verksamheten. Vi tror att en sådan översyn kommer att vara till gagn både för de intagna och för personalen. Vi begär också på den punkten ett förslag från herr statsrådets sida.

Vi har vidare uppmärksammat det något anmärkningsvärda i att — samtidigt som man i lagtexterna har ägnat så stort intresse åt de intagnas problem — de häktades situation över huvud taget inte har nämnts. En utredning om de häktades ställning har för länge sedan slutförts, och vi trodde faktiskt att vi i det här sammanhanget skulle ha fått ett förslag om en häkteslag. Ett enigt utskott hemställer nu om att snarast få ett förslag om behandlingen av de häktade. Vi vill inte att den frågan skall stoppas in i den större utredning som, såvitt jag vet, nu är tillsatt för att göra en översyn av grunderna för häktning, utan detta är en fråga som måste behandlas med stor skyndsamhet.

Personligen har jag, som herr statsrådet vet, i en enkel fråga till justitieministern fäst uppmärksamheten på att t. o. m. de häkten som byggs i dag planeras med så små rastgårdar att de i något fall är mindre än de gamla rastgårdar som finns på Långholmen. Det tycker jag på något vis tyder på att man inte haft tillräcklig uppmärksamhet riktad på den här frågan.

Herr talman! Justitieutskottets överarbetning och förslag till såväl lagtextändringar som preciseringar i motiven och vår begäran om utredningar i olika hänseenden bör, som vi ser det, avsevärt ha förbättrat propositionens lagförslag. Vi hoppas givetvis att de synpunkter och förslag som vi kommer med skall bli till bättnad både för fångvårdspersonalen och för de intagna.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till utskottets hemställan utom på de punkter som behandlas i reservationerna 3, 4, 5, 13 och 16, där jag yrkar bifall till reservationerna.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Vad fru Kristensson här yttrat i egenskap av ordförande i utskottet har jag inte något speciellt att säga om. Hur stora man anser att de förändringar är som åstadkommits genom preciseringarna i utskottsförslaget kan ju vara en värderingssak. Men fru Kristensson talade också för sig själv, och då är det intressant att jämföra fru Kristensson i dag med den fru Kristensson som var med i brottskommissionen för ett år sedan. Jag vet inte vilken förändring fru Kristensson här har genomgått till det bättre, även om naturligtvis vackra ord och moraliserande inte kostar så mycket.

Jag skall inte ge mig in på detta. Det är egentligen två saker i fru

Kristenssons anförande som uppkallat mig till svaromål. Den ena är det angrepp som gjordes mot de statliga arbetsgivarna när det gäller anställning av dömda personer. Fru Kristensson satte dem i motsatsställning till de privata arbetsgivarna, som skulle vara vänliga och mottagliga när det gäller att acceptera dömda personer.

Detta är nog inte verkligheten, fru Kristensson. Det finns både bland statliga och privata arbetsgivare sådana, som ogärna eller över huvud taget inte alls vill ta i sin tjänst personer som är dömda. Fru Kristensson har ingen grund för sitt påstående att det skulle finnas någon generell skillnad mellan statliga och privata arbetsgivare.

När det gäller de statliga arbetsgivarna kan jag upplysa fru Kristensson om att vi från justitiedepartementet har skickat ut cirkulär till dem, i vilka vi starkt betonat att de vid anställning icke skall fästa avseende vid att en person har blivit dömd, såvida det inte gäller något speciellt brott, som kan ha betydelse för anställningen och eventuella frestelser som anställningen kan medföra. Vi har till yttermera visso tagit kontakt med statens personalnämnd för att försäkra oss om dess medverkan i den mån så kan ske vid anställningar med uppmaning om att man skall ta hänsyn till de behov som en frigiven person kan ha att få anställning. Vi har som fru Kristensson också vet i det brottsförebyggande rådet tillsatt en särskild arbetsgrupp, som uteslutande skall syssla med problematiken att hjälpa dömda personer att få anställning.

De angrepp fru Kristensson här gjorde är alltså obefogade, och det finns inte någon grund för sådana påståenden.

Det andra jag skulle vilja nämna något om är häktningstagstiftningen och förhållandena på häktena. Det torde för fru Kristensson inte vara obekant att det inom justitiedepartementet arbetas med direktiv för en utredning på detta område. Det är klart att det hade varit önskvärt att vi redan i dag kunnat lägga fram förslag på detta område. Det är många frågor som trängs i departementet, men vi måste ta dem i tur och ordning. Vi har avslutat arbetet när det gäller kriminalvård i anstalt, och vi är nu i gång med att ta upp frågan om de häktades situation. Jag skall inte närmare gå in på detta. Det är alldeles klart att det finns ett behov av att se över såväl problematiken om häktningsgrunderna som häktningstiderna liksom även förhållandena under häktningstiden och frågan om utformningen av lokaler och andra anordningar för de häktade.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Även om det är svårt att känna sig själv vågar jag ändå påstå att jag inte har genomgått någon mera nämnvärd förändring sedan jag deltog i arbetet i brottskommissionen. Jag har nämligen fortfarande den uppfattningen, herr justitieministern, att det angelägnaste i ett samhälle är att förebygga brott, och den brottsförebyggande verksamheten bedrivs ju inte minst av poliser. Den knapphet på poliser som vi haft i detta land har lett till att många människor dragits in i kriminalitet helt i onödan. Det var den saken vi höll på med i brottskommissionen.

Vad vi skall diskutera i dag är hur de människor som har begått ett brott och ådömts ett straff skall behandlas. Jag har inte ändrat min inställning på den punkten; det är bara det att min insikt i dessa frågor

Onsdagen den
3 april 1974

Kriminalvård i anstalt m. m.

har ökat efter samtal med intagna och fängvårdspersonal. Justitieministern må sedan kalla mina ord för vackra och moraliserande, det får stå för hans egen räkning. Jag vill bara bekänna att detta är min absoluta uppfattning, och den står jag för.

Vad beträffar frågan om de offentliga arbetsgivarna undrar jag om inte justitieministern lever i en avskild värld i kanslihuset. Den praktiska verkligheten kanske inte alla gånger tränger in där på alla områden. Jag vill bara informera justitieministern om att vid den kriminalvårdskonferens som ägde rum i Göteborg så sent som i förra veckan var det en samstämmig uppfattning att de offentliga arbetsgivarna var negativa när det gällde att anställa tidigare straffade. Den informationen kanske så småningom också kommer till kanslihuset. Jag tror att det finns åtskilligt ytterligare att göra här.

Beträffande häkteslagstiftningen ger herr statsrådet inte klart besked om huruvida det förslag som vi har framlagt kommer att bakas in i den större utredningen om grunderna för häktning eller om frågan kommer att lösas separat. I varje fall vill jag informera kammarens ledamöter om att sedan utskottet hade fattat preliminärt beslut om att vi skulle hemställa till Kungl. Maj:t att få förslag till en häkteslag så uppträdde justitieministern hos arbetarekommunen i Lund och meddelade att vi hade att förvänta förslag till häkteslag.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Jag sade inte, fru Kristensson, att det var bra ställt när det gällde de statliga arbetsgivarnas inställning till straffade. Vad jag riktade min kritik mot var fru Kristenssons ensidiga angrepp på just den kategorin och hennes påstående om att det skulle vara så mycket bättre bland privata arbetsgivare. Jag är medveten om att det finns mycket motstånd att övervinna på båda dessa områden. Det är en av orsakerna till att vi inom det brottsförebyggande rådet har en särskild arbetsgrupp som sysslar med detta.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Mycket av värde har redan anförts, och jag kan i långa stycken instämma i vad utskottets ordförande har sagt, inte minst i fråga om en ytterligare satsning på frivård. Hennes uttalanden glädde mig. Det är inte alla gånger som vi från folkpartiet har mötts av förståelse när vi har hävdade att kraftfullare åtgärder bör vidtas på det området.

Likaså vill jag särskilt understryka vikten av att de narkomaner och alkoholister som finns på våra anstalter får adekvat vård. Också där vill jag gärna instämma i vad fru Kristensson sade.

"I varje demokrati är respekten för lagen en grundval för samvaron människorna emellan. Utan trygghet till liv och lem är inget samhälle ett gott samhälle. Att skydda människor mot brott och mot brottets verkningar är centrala uppgifter för vårt rättsväsen." Så inleddes den motion som lämnades från folkpartiet i anslutning till propositionen 20 med förslag till ny lagstiftning om kriminalvård i anstalt. Men vi var angelägna att tillägga: "Men rättstryggheten handlar också om hur människor behandlas av domstolar och förvaltningsmyndigheter, vare sig

de är åtalade eller kommer i kontakt med sådana institutioner av andra skäl.”

Folkpartiet har länge krävt reformer i syfte att ytterligare förbättra rättstryggheten. Brottsförebyggande verksamhet, skydd för den som utsätts för brott, garantier för en opartisk behandling av den som misstänks för brott och återanpassning av den brottslige har varit och är alltjämt hörnpelare i det liberala arbetet för ökad rättstrygghet.

Folkpartiet föreslog 1972 att en parlamentarisk beredning skulle tillsättas för att få till stånd en genomgång, en totalbedömning och förstärkning av samhällets brottsförebyggande åtgärder. Vi har nu kommit så långt att vi fått ett brottsförebyggande råd med bl. a. uppgiften att samordna samhällets insatser mot brott. Polisen har fått ökade resurser som innebär att den preventiva verkan som risken för upptäckt utgör, blir större. En väsentlig uppgift för den fortsatta kriminologiska forskningen måste vara att skapa större klarhet rörande effekterna av olika straffpåföljder. Det saknas fortfarande tillfredsställande vetenskapliga belägg för den ena eller andra teorin om allmänpreventionens existens och verkningar. Ändå är det en nyckelfråga för uppläggningsen av kriminalvården. Det saknas också vetenskaplig uppföljning av påföljdernas individualpreventiva effekter på längre sikt. Det är därför enligt vår mening angeläget med ökade kriminologiska forskningsinsatser.

Hithörande frågor har under de senaste åren varit föremål för en livlig debatt. Kriminalvårdspolitiken har diskuterats på olika håll och inför olika fora. Debatten har stundom varit mycket intensiv. Inom kriminalvårdsberedningen uppnåddes dock enighet rörande kriminalvårdens allmänna inriktning, och dess riktlinjer godkändes av statsmakterna under föregående år. Genom den proposition som vi nu behandlar föreligger förslag till ny behandlingslag, och därmed skulle det aktuella kriminalpolitiska reformarbetet vara avslutat. Från folkpartiets sida har vi inte helt kunnat acceptera propositionens förslag. Vi har dessutom aktualiserat en fortsättning av det kriminalpolitiska reformarbetet.

Under remissbehandlingen av föreliggande förslag har bl. a. framförts att ett konsekvent fullföljande av den tanke på integration av anstaltsvård och frivård, som vi finner synnerligen viktig — det vill jag kraftigt understryka — och som också kommer till uttryck i förslaget, borde ha resulterat i en för anstalts- och frivård gemensam lagstiftning, avsedd att reglera allt kriminalvårdsarbete på verkställighetsplanet. Tanken på en sådan kriminalvårdslag borde enligt vår mening utredas närmare. Visserligen kan mot denna tanke anföras — och jag har fått höra det bl. a. i utskottet — att bestämmelserna om kriminalvård i frihet nyligen har reformerats och att erfarenheterna av den lagstiftningen och av nu förestående reformer på anstaltsvårdens område bör avvaktas, innan man överväger en gemensam lagreglering av allt kriminalvårdsarbete på verkställighetsplanet. Man bör dock inte enligt vår mening stanna vid de resultat som nu uppnåtts.

Som utskottet anfört i sitt betänkande under avsnittet Andra samhällsorgans ansvar för kriminalvårdens klientel erfordras från Kungl. Maj:ts sida kraftfulla åtgärder för ernående av speciella former för

Onsdagen den
3 april 1974

*Kriminalvård i an-
stalt m. m.*

kontakt och samverkan mellan kriminalvården samt myndigheter och organ utanför kriminalvården. Där har ju också utskottet gjort ett särskilt uttalande, som jag vill understryka. Därjämte krävs i linje med det som anförts i vår motion ytterligare överväganden när det gäller samarbetet mellan skilda kriminalvårdsorgan på anstaltssidan och frivårdssidan. Ett konsekvent fullföljande av huvudtanken bakom kriminalvårdsreformen fordrar därför enligt vår mening en övergripande lösning, som bäst kommer till uttryck i en för allt kriminalvårdsarbete på verkställighetsplanet gemensam lagstiftning.

Vi föreslår därför att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär förslag till sådan lagstiftning, och jag yrkar i detta sammanhang bifall till reservationen 1.

Det lagförslag som vi nu har att behandla är ett försök att genom olika bestämmelser få ökade möjligheter att anpassa åtgärderna inom anstaltsvården efter den intagnes personliga förutsättningar. Det råder visserligen mycket delade meningar om anstaltsbehandlings värde, och den har på senare tid blivit föremål för kritik från skilda håll, som föregående talare redan har påmint om. Frihetsförlusten, säger man, skapar oöverstigligen hinder för en meningsfull behandling. Men även om frivården bör utnyttjas i all möjlig utsträckning – och det är det som vi anser vara angeläget – finns behov av frihetsberövande påföljd. Det kan man inte komma ifrån. Det gäller främst grövre våldsbrott eller tillgrepp och brott riktade mot samhällets väsentliga funktioner. Samma förhållande gäller den organiserade brottsligheten, i synnerhet om den har internationell anknytning, som t. ex. narkotikasmuggling. I vissa fall torde frihetsberövandet också behövas som ett uttryck för samhällets ogillande av vissa beteenden.

Men när detta är sagt vill vi samtidigt framhålla vikten av att behandlingen på fängsvårdens anstalter får ett mer meningsfullt innehåll. Möjligheterna till studier och yrkesutbildning måste förbättras för den som önskar sådan utbildning, och övergången till ett liv i frihet måste i samverkan med den intagne planeras så tidigt och så effektivt som möjligt under anstaltsvistelsen. Åtgärder för att skaffa arbete och bostad till den intagne måste tillmätas mycket stor betydelse, men för många intagna är det också viktigt med ett personligt stöd under den första tiden efter anstaltsvistelsen. Samarbetet mellan kriminalvårdsmyndigheterna och andra myndigheter och organisationer är också av mycket stor vikt.

Det föreliggande förslaget till lag innebär väsentliga förbättringar jämfört med tidigare lagstiftning. Viktigt är att målsättningen så klart formulerats: "Kriminalvården i anstalt skall utformas så att den intagnes anpassning i samhället främjas och skadliga följder av frihetsberövandet motverkas." Jag finner detta vara en portal över den lagstiftning det här gäller. Olika åtgärder vid behandlingen måste underordnas denna övergripande målsättning. Detta gäller inte minst användningen av isoleringsstraffet.

Utskottet är också, som vi nyss hört ordföranden säga, som helhet i princip negativt inställt till isolering och framhåller, att innan den åtgärden tillgrips bör man i största möjliga utsträckning på andra vägar söka komma till rätta med de missförhållanden som kan aktualisera en

isolering. Utskottsmajoriteten har dock nöjt sig med en mindre ändring i 19 § och i övrigt godkänt lagförslaget på denna punkt. Däremot tillstyrker utskottet motionsyrkanden – i bl. a. vår motion – om en skyndsam utredning av konsekvenserna av avskildhet och möjligheterna att ersätta denna åtgärd med andra.

Detta hälsar vi givetvis med stor tillfredsställelse. Vi anser emellertid inte att lagförslaget när det gäller bestämmelserna om isolering och avskildhet kan godtas i sin nuvarande utformning. Olika undersökningar tyder på att isoleringen kan medföra allvarliga skador på den isolerades fysiska och psykiska hälsa, och det är därför nödvändigt att dess användning nedbringas till ett absolut minimum.

Med hänsyn till detta föreslår vi att isolering som disciplinär bestraffning avskaffas redan nu. De i 47 § i övrigt upptagna bestraffningarna, varning och förordnande att viss tid inte skall inräknas i verkställighetstiden, torde vara till fyllest som disciplinära kontrollmedel. Disciplinära förseelser bör för övrigt i första hand sättas in i ett terapeutiskt sammanhang och mötas av åtgärder utan tvångsinslag. Vi föreslår således att isolering enligt 47 och 50 §§ utgår ur lagförslaget.

Jag yrkar här bifall till reservationerna 7, 9, 11, 15 och 19.

Vi kan dock inte i nuvarande läge motsätta oss att man i mycket allvarliga fall använder isolering. Vi hävdar att isolering enligt 20 § får tillgripas endast om det är nödvändigt med hänsyn till rikets säkerhet eller om det föreligger överhängande fara för egen eller annans säkerhet till liv eller hälsa, för sabotagehandlingar eller för andra allvarliga ordningsstörningar. Genom denna precisering utmönstras det enligt vår mening alltför vaga uttrycket ”menligt inflytande på andra intagna”. Det anser vi över huvud taget vara en mycket olycklig formulering, som kan tolkas på väldigt många olika sätt. Därför bör den, som vi ser det, inte finnas med i lagstiftningen. Men även med den utformning som vi föreslår bör lagrummet tillämpas med stor restriktivitet och endast när det bedöms vara oundgängligen nödvändigt.

Jag upprepar mitt yrkande om bifall till reservationerna 9 och 11.

I ett stort antal fall används i lagförslaget uttryck som ”om det lämpligen kan ske” och ”i den utsträckning det kan ske”. Vi har för vår del i motionen föreslagit en rad preciseringar, som i vissa fall även lett till ändringar i utskottets förslag till lagtext. Var och en som studerar utskottsbetänkandet kan konstatera att så är fallet. I övrigt har utskottet hänvisat till att det här är fråga om en ramlagstiftning och att närmare tillämpningsföreskrifter skall ges i administrativ ordning i likhet med vad som är praxis i liknande lagstiftningssammanhang. Utskottet framhåller vikten av att erforderliga preciseringar vidtas vid utarbetandet av tillämpningsföreskrifterna.

Med vad utskottet här har sagt har även vi beträffande de förslag till ändringar som ej vunnit utskottets gillande tills vidare låtit oss nöja.

Det är emellertid särskilt två fall, där utskottet följt våra motionsyrkanden, som jag vill något kommentera. Det första gäller en för de intagna så betydelsefull aktivitet som fysisk träning och utomhusvistelse. Om dessa ting föreskrivs i förslagens 13 §, att intagen *såvitt det är möjligt* skall beredas tillfälle till fysisk träning som är lämplig med hänsyn till

Onsdagen den
3 april 1974

Kriminalvård i an-
stalt m. m.

hans ålder och hälsotillstånd samt att intagen skall ha möjlighet att dagligen vistas utomhus minst en timme, *om inte hinder möter*. Där har utskottet följt motionsyrkandet och givit lagrummet en annan avfattning, som innebär att intagen skall beredas tillfälle till fysisk träning som är lämplig med hänsyn till hans ålder och hälsotillstånd. Man har alltså helt enkelt tagit bort "såvitt det är möjligt". Vederbörande skall alltså ha tillfälle till fysisk träning som är lämplig med hänsyn till hans ålder och hälsotillstånd.

Dessutom skall intagen ha möjlighet att dagligen vistas utomhus minst en timme. Här är det en väsentlig skärpning. Det skall vara utomordentligt svårt att ordna det, om vederbörande inte skall ha möjlighet att dagligen vistas utomhus minst en timme. Genom denna formulering undgår man ju också tvångsinslaget i sammanhanget. Uttrycket "såvitt det är möjligt" har strukits, och i stället för "hinder" har införts "synnerligt hinder".

Det andra fallet jag ville nämna är placeringen av unga lagöverträdare.

I lagförslagets 8 § sägs: "Vid placering av intagen som ej fyllt 21 år skall särskilt beaktas att han såvitt möjligt hålles åtskild från sådana intagna som kan inverka menligt på hans anpassning i samhället." I vår motion föreslog vi att sådan åtskillnad skall göras såvida inte alldeles speciella skäl föranleder annat. För att man skall gå ifrån detta krav skall det alltså vara alldeles speciella skäl – gälla en bättre behandling.

Utskottet säger sig dela motionärernas uppfattning att det föreligger ett betydande intresse av att unga lagöverträdare placeras på sådant sätt att de inte utsätts för olämplig påverkan av andra, mera grovt kriminellt belastade intagna, och anser att detta synsätt tydligare bör komma till uttryck i lagtexten. I enlighet härmed föreslår utskottet den ändringen av paragrafen att orden "såvitt möjligt" utbyts mot "om ej särskilda skäl föranleder annat" – alltså en anslutning till vårt förslag.

Jag är övertygad om att den ändringen är betydelsefull, och jag anser för min del att detta är en viktig sak. I samtal med en erfaren vårdare har jag blivit påmind om hur angeläget det är att dessa ungdomar, som kanske för första gången är dömda, inte sammanförs med ett grovt belastat klientel.

Jag vill även erinra om att utskottet med anledning av motionsyrkanden om ökad insyn i anstaltsverksamheten och förslag om utredning rörande medverkan av lekmän vid användning av isoleringsåtgärder gör det uttalandet, att en ökad insyn i enlighet med motionärernas önskemål skulle vara av stort värde inte enbart för de intagna utan även för anstaltspersonalen. Utskottet finner en närmare undersökning av här berörda frågor väl motiverad och föreslår att vad utskottet i anledning av motionerna anfört om utredning rörande ökad insyn i anstaltsverksamheten skall ges Kungl. Maj:t till känna. Även det är en åtgärd som jag tror kan visa sig få stor betydelse.

Slutligen, herr talman, vill jag erinra om hur viktigt vi funnit det vara att verksamheten inom anstalten redan från början inriktas på åtgärder som förbereder den intagne för tillvaron utanför anstalten. Frigivning och överförande till vård utom anstalt skall förberedas i god tid, och olika åtgärder skall syfta till att underlätta övergången till ett liv i frihet.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Nr 54

Onsdagen den
3 april 1974

*Kriminalvård i an-
stalt m. m.*

Herr talman! Riksdagen behandlar nu förslaget till lagstiftning om kriminalvård i anstalt, och det är som så mycket annat ömsom vin och ömsom vatten. Det finns vissa förbättringar, men detta kan enligt vår mening inte undanskymma att man också på viktiga punkter konserverar uppenbara missförhållanden.

Det har ju i det här landet under lång tid förts en intensiv kriminalvårdsdebatt. Den debatten har bl. a. inneburit tillsättandet av ett antal utredningar. 1967 tillsattes kommittén för anstaltsbehandling inom kriminalvården, och sedan kom kriminalvårdsberedningen. Vi har fått brottsförebyggande rådet som ännu är ett oskrivet blad. Och det har, sist men inte minst, blivit ett engagemang och en opinionsbildning både inom och utom fängelsemurarna.

Innan jag övergår till att behandla propositionen, betänkandet och de reservationer som fogats till handlingarna vill jag framföra några principiella synpunkter. Det är bl. a. följande.

Vi menar att det finns all anledning att lägga ner kraft, energi och intresse på den viktiga uppgiften att försöka göra tillvaron inom fängelsemurarna människovärdigare, humanare och lättare att uthärda för de olyckliga som är berövade något av det mest omistliga för en mänsklig varelse, nämligen friheten. Men fängeseltillvaron förändras ju inte med så enkla ting som att man talar om "vård" eller "behandling" eller genom att man företar så enkla reformer som att döpa om det kristallklara begreppet "isolering" till "enrumsbehandling". Ordlekar av det slaget är ungefär lika meningsfulla som när man döper om "arbetslösa" till "friställda" eller kallar kapitalets hänsynslösa företagsnedläggningar för strukturomvandling. Med förskönande omskrivningar kan man inför tänkande människor inte trola bort allvarliga problem och missförhållanden. Och när det gäller just dem som närmast berörs av den här lagstiftningen handlar det i stor utsträckning om vad jag vill lägga in i begreppet tänkande människor, trots att de av skilda anledningar sitter bakom lås och bom, som det brukar heta.

Vi skall självfallet göra vad som göras kan för att förbättra situationen inom fängelsens murar. Det är en viktig uppgift, även om jag i det här sammanhanget inte kan undgå att säga att det allra viktigaste måste vara att forma den yttre miljön, det samhälle vi lever i, till att bli människovänligare och uthärdligare, mindre präglad av profitjakt och kommersialisering och mera av mänsklig gemenskap och likaberättigande. Detta är trots allt det helt primära i dessa sammanhang. Och även om vi skulle leka med tanken på att vi i Sverige skulle kunna skapa världens bästa och humanaste fängelser kommer brottslighet och hög återfallsprocent att vara ett både stort och växande problem om man inte kan skapa trygghet när det gäller så triviala men viktiga ting som arbete och bostad. Och det kan man inte för närvarande.

Hur kan man tro att man effektivt skall kunna bekämpa brottslighet och asocialitet när man inte ens garanterar den primära rätten till arbete efter avslutad skolgång, när hetsen på arbetsplatserna är så hård att fler och fler människor tidigare och tidigare kastas ut som förbrukat material därför att de inte kan hänga med?

Onsdagen den
3 april 1974

*Kriminalvård i an-
stalt m. m.*

Vi har ett genomkommersialiserat samhälle, ett samhälle där pornografi och våld i stor utsträckning förhårligas. Vi behöver inte gå långt från det här huset för att se hur James Bond och andra superhjältar sprättar upp magen på sina fiender med samma självklarhet som de sveper sin whisky. Och att det i allmänhet är skumma, ofta snedögda kommunister de tar livet av gör knappast bilden smakligare. Men multinationella företag, filmbolag och importörer tjänar pengar på den typen av giftspridning.

Inte skapar man på det sättet avsky för våld och brottslighet, för det är ju de brottsliga handlingarna som förhårligas, även om brottslingen camoufleras som ljusets riddarvakt.

Vi har bostadsområden som verkar så hårda, så onaturliga att det åtminstone för en grabb som växte upp på landet förefaller vara nästintill det outhärdliga. Inte är det folket som har stått för den bostadsplaneringen. Den har i stor utsträckning styrts av arkitekter som själva bor i en annan miljö samt av kapitalintressen som bara har haft vinsten som rättesnöre. Som alla vet har vi också stora ekonomiska och sociala klyftor i vårt land. Alla dessa faktorer, ofta i kombination med varandra, utgör grogrunden för brottslighet och asocialitet. Det är problem som man inte löser genom anställandet av fler och fler poliser.

I utskottet har vi ofta haft anledning att studera siffror som har att göra med återfallsprocenten, alltså att människor som av en eller annan anledning har ådömts ett fängelsestraff lämnar den s. k. smala vägen och kommer tillbaka till Hall eller Kumla eller var det nu kan vara. Det problemet löser man inte heller, om man inte kan radikalt förbättra vad jag i detta sammanhang kallar den yttre miljön, dvs. miljön utanför fängelsemurarna. Det handlar här om möjligheterna till jobb, en bra bostad, en hygglig start samt att man satsar mera på att ge dem som har avtjänat sitt straff känslan av att han verkligen tillhör den mänskliga gemenskapen. Det är inte så bra beställt med den saken nu, och det utgör ofta förklaringen till att många snart är tillbaka bakom galler och murar.

Nu tänker kanske någon att detta är funderingar som faller utanför betänkandets ram, och rent formellt kan det vara så, men problemkomplexen hänger ihop. Det är samhället utanför murarna som måste förändras.

Men som jag inledningsvis sade är det också mycket viktigt att göra fängelsemiljön så human och så uthärdlig som möjligt för alla dem som av skilda anledningar sitter inne. Jag har redan karakteriserat betänkandet som "ömsom vin och ömsom vatten". Det finns förbättringar, men man slår också vakt om inhumana metoder. Dit hör bl. a. isoleringsstraffet eller enrumsbehandlingen som det nu ofta heter. Vpk har i sin partimotion tagit klar ställning mot isoleringen. Det är en metod som icke bör användas inom modern fångvård. Därför har vi också yrkat avslag på §§ 19–23 och 47–51, som alla på ett eller annat sätt hänger samman. I de föreliggande förslagen inskränker man i någon mån möjligheterna till isolering, men det lämnas fortfarande stort utrymme för godtycke och för möjligheterna att använda isolering för att behandla och bestraffa de intagna. Att isolering är skadligt är något som nu är så omvittnat av läkare och psykologer – och inte minst av dem som varit

utsatta för den — att man inte ens behöver diskutera den frågan. Och om det är skadligt, måste man då behålla denna form för mänsklig nedbrytning? I en debattartikel publicerad i Läkartidningen den 13 mars i år går psykiatridocenten Karl-Erik Törnqvist till skarpt angrepp mot kriminalvården i allmänhet och isoleringsmetoden i synnerhet. Han kritiserar behandlingen av fångarna i bl. a. följande ordalag:

”Om man tänkte sig ett sjukhus där vårdpersonalens huvudsysselsättning bestod i att behandla de skador och sjukdomar som framkallas av själva sjukhusvistelsen, då skulle man anse att det var ett synnerligen uselt sjukhus. Men det är dess värre fängelsepsykiaterns huvudsysselsättning.”

När det gäller isoleringen vänder han sig också mot att den används när det gäller häktade. Många fångar har uppgivit att de plågats så svårt av isoleringen att de har varit beredda att erkänna nästan vad som helst för att få komma ut.

I lagförslaget heter det bl. a. så här: ”Intagen skall behandlas med aktning för hans människovärde. Han skall bemötas med förståelse för de särskilda svårigheter som är förenade med vistelse i anstalt.” Vi anser inte att dessa riktiga formuleringar rimmar med isoleringsstraffets bibehållande. Tvärtom strider det mot aktningen för människovärdet. Det bryter ner självförtroendet och självaktningen, det driver in människor i apati, det skapar hat och aggressioner som sannerligen inte kan främja den s. k. samhällsanpassningen. Det har beskrivits fall där isolerade visat tecken på psykisk ohälsa, t. o. m. talsvårigheter, hallucinationer, människoskräck, osv.

Nu rider man på att läkare måste kontaktas innan isolering tillgrips. Utskottet avstyrker en motion där det krävs att läkare alltid skall yttra sig över åtgärden innan den tillgrips, men säger att det inte får bli något längre dröjsmål innan läkare kopplas in. Samma dag som ett isoleringsstraff sätts in bör i varje fall läkare komma tillstädes, säger utskottet i sin skrivning.

Men att man anlitar en läkare skapar ingen garanti för att isoleringen inte får allvarliga skadeverkningar. Det säger bl. a. psykiatern Lisbeth Palmgren i en artikel i Läkartidningen nr 12 1970. Hon skriver: ”Våra möjligheter att förutse effekten av isolering i det enskilda fallet är utan tvekan mycket begränsade och en läkarundersökning före isoleringen av föga värde.”

Till det fogar hon synpunkten att ”med de begränsade psykiatriska resurser kriminalvården i dag förfogar över, samt med tanke på de svårigheter som kan vara förknippade med att på ett tidigt stadium upptäcka symptom på sjukliga förändringar vid isolering, även under isoleringen återkommande undersökningar vore av tvivelaktigt värde.”

Jag skulle tro att det ligger till så. Människan är en komplicerad varelse. På en bil kan man se när viktiga detaljer håller på att brista. Man kan lyfta på motorhuven och titta in. Men det är inte lika lätt att se in i en människas inre, att se när en människa håller på att ta skada, när någonting är på väg att gå sönder.

Allt detta sammantaget gör att vänsterpartiet kommunisterna vänder sig mot alla de paragrafer som på ett eller annat sätt legaliserar isolering som straff eller ”behandlingsform”. Vi vill att dessa lagrum skall

Onsdagen den
3 april 1974

*Kriminalvård i an-
stalt m. m.*

avskaffas och yrkar i denna del avslag på föreliggande förslag.

Det bör dock – i rättvisans namn – sägas att utskottet i dess helhet inte har varit oberört inför den starka kritik som riktats mot att man även i ett nytt lagförslag konserverar de olika isoleringsparagraferna. Man framhåller att utskottet intar en i princip starkt negativ inställning till förekomsten av isolering och tillstyrkt dess användning ”endast när det är oundgängligen nödvändigt”. Men de paragrafer som utskottsmajoriteten nu är beredd att godta ger trots allt ett betydande utrymme för användandet av isolering, och då hjälper det ju inte om man har ”en i princip starkt negativ inställning” till företeelsen.

Utskottet vill ha en utredning av frågan, men vi menar att det är på hög tid att man tar bort isoleringen, av läkare kallad psykisk tortyr, som konserverar och förstärker antisociala beteenden, som skapar hat och bitterhet och som, enligt docent Törnqvist i Läkartidningen, psykosocialt förlamar människor.

Det finns mycket att göra på det här området. Jag är övertygad om att man bl. a. kraftigt måste förstärka psykolog- och kuratorsverksamheten på våra fängelser. Det är nödvändigt för att skapa en bättre atmosfär i fängelserna, och det är nödvändigt för att underlätta att tidigare straffade kommer in i en naturlig livsföring. På den punkten tycks utskottet och jag – jag har motionerat i frågan – vara överens. Den frågan behandlas under nästa punkt på föredragningslistan, och jag skall därför inte i det här sammanhanget utveckla någon argumentation.

Vi har reserverat oss också på en annan punkt: Jag tänker på reservationen 2 som gäller straffverkställigheten. Doktor Takman, som har stor erfarenhet av dessa frågor, kommer när hans tur är inne att utveckla motionens krav, som faktiskt på den punkten också omfattas av kriminalvårdsnämnden.

Vi har slutligen i vår motion lagt stor vikt vid samordningen mellan olika samhällsorgan. Utskottets ledamöter är – det bör noteras med tillfredsställelse – överens om att bristerna på detta område är många och måste uppmärksammas.

Man är alltså överens med oss i vpk om att det är nödvändigt med översyn snarast. Det här handlar – det vill jag understryka – i hög grad om de frågor som jag inledde med, nämligen nödvändigheten av att de som kommer ut från anstalterna får all den hjälp som är möjlig att ge och som kan befrämja en ny start i livet för dem. Också de frågorna kommer att utvecklas i ett senare anförande.

Herr talman! Jag vill slutligen yrka bifall till reservationerna 2 och 6 samt följdreservationerna 8, 10, 12, 14, 17 och 18.

Fröken MATTSON (s):

Herr talman! Innehållet i det lagförslag som riksdagen snart skall ta ställning till har i tidigare anföranden blivit mycket väl belyst – dock från något skilda utgångspunkter. Jag vill deklarerat att jag ställer mig helt och hållet på justitieministerns sida. Han påpekade i sitt inledningsanförande, till skillnad från fru Kristensson, att detta lagförslag är en del i ett mycket stort reformarbete – det reformarbete som vi redan tidigare har tagit ställning till i riksdagen avseende den 15-åriga utbyggnadstiden och

omläggningen av hela vårt fångvårdsväsende mot en större tyngdpunkt på frivården än tidigare. Den förskjutningen belyses för övrigt redan nu av siffrorna över dem som behandlats i fångvårdsanstalter; antalet den 1 mars i år är 782 mindre än motsvarande tid i fjol.

Det finns starka skäl – och många har tagit fasta på dem – att göra principiella deklARATIONER i samband med det här lagförslaget. Jag tror därför att det kan vara av stort värde att veta att vi i utskottet i princip har varit eniga när vi antagit detta förslag. Det finns visserligen 19 reservationer fogade till utskottsbetänkandet, men de avser i regel endast ytterligt små avvikelser.

Jag skall omedelbart ta upp en av de reservationer som herr Lövenborg tidigare talade om från talarstolen, nämligen reservationen 2. Det är en reservation som över huvud taget icke borde ha varit avgiven. Herr Lövenborg citerar kriminalvårdsnämnden när han tar ställning till reglerna beträffande uppskov. Det är alldeles riktigt att kriminalvårdsnämnden – när den skulle ta ställning till den departementspromemoria som skickades ut och som bl. a. innehöll synpunkter på uppskovaärendena – pekade på att det ibland var nödvändigt med längre uppskov än sex månader och att det också finns skäl som kan göra det rimligt att begära uppskov. Nämnden, och senare utskottet, har i sin skrivning nämnt en lång rad exempel: att man börjat ett nytt arbete som man inte anser sig kunna lämna utan risk för att bli arbetslös, att man har en hustru eller fästmo som är gravid eller att man riskerar att bli avskedad bland annat. Vi har också sagt att det finns rena arbetsgivarskäl som ibland måste godtas, nämligen då det föreligger sociala omständigheter, exempelvis att en skolklass kan bli utan lärare. Men det herr Lövenborg inte har observerat är att propositionen ser helt annorlunda ut än departementspromemorian. I den nämndes över huvud taget inte någon tid av ett år. I propositionen har också tagits upp en lång rad exempel från kriminalvårdsnämnden, som ju är den som hitintills har svarat för uppskovaärenden. Alltså är reservationen 2, som jag ber att få yrka avslag på, egentligen skriven till en departementspromemoria och icke till den proposition, nr 20, som utskottet har haft att behandla.

Beträffande herr Lövenborgs andra reservation, som gäller isoleringsstraffen, vill jag i likhet med herr Lövenborg, vilken citerade långa stycken ur utskottets betänkande, peka på att vi har ställt oss mycket kritiska till isoleringsstraffet som sådant, att vi har krävt en utredning om dess verkningar och att vi har kringgärdat möjligheterna till behandling i enrum eller isolering som disciplinstraff med mycket starka inskränkningar. Herr Lövenborg citerade vidare mycket av dr Törnqvist. Det hade han kanske skäl att göra, men jag tycker ändå att det är litet märkligt att herr Lövenborg i den reservation, nr 6, där han behandlar isoleringsstraffet, också citerar långa stycken ur en artikel i DN vilken utgår från uttrycket ”klandervärt uppförande” – ett uttryck som vi har tagit bort ur den föreslagna lagtexten och som alltså inte finns med i det förslag utskottet nu framför. Härigenom har även den reservationen mist en hel del av sin relevans. Jag skall dock i hithörande del, med den starka restriktivitet i fråga om isoleringsstraff som utskottet har föreslagit, ändå be att få yrka avslag på reservationen 6 och dess följdreservationer samt

Onsdagen den
3 april 1974

*Kriminalvård i an-
stalt m. m.*

bifall till utskottets hemställan i den delen.

Det finns emellertid en linje i propositionen och i utskottsbetänkandet som kanske inte har blivit tillräckligt uppmärksammas i diskussionen. Förhållandet är nämligen inte endast det, att vi nu får en ramlagstiftning, som skall täcka både öppna och slutna anstalter, utan den skall också täcka förhållandena för dem som har fått långvariga fängelsestraff och kortvariga fängelsestraff. Lagstiftningen omfattar vidare olika förhållanden när det gäller byggnader, personalstyrka osv., där man nu har lagt tyngdpunkten vid bättre förhållanden på anstalterna och utvidgad frivård för den stora delen av klientelet.

Till detta har det kommit någonting som jag tycker måste påtalas från denna talarstol, nämligen det förhållande som en del reservationer delvis går in på men som vi som sitter i utskottet på ett helt annat sätt har observerat än t. o. m. vad jag tror har gjorts i propositionen, nämligen att man i och med införandet av denna lagstiftning helt och hållet tar avstånd från den grundtanke som vi tidigare har haft i fråga om behandlingen i anstalt och bedömningen av strafftidens längd. Man kan säga att det visst inte bara är ungdomsfängelsestraffen som är tidsobestämda. Ända sedan vi antog den nuvarande brottsbalken har vi haft som regel att en disciplinär bestraffning kan förekomma vid anstalterna, men dessutom har det varit regel att lägga till 14 dagar eller en månad eller kanske också två, tre månader när strafftiden egentligen skulle ha varit slut, beroende på om den straffade har rymt eller felaktigt utnyttjat en permission. När vi har talat med dem som varit intagna på anstalt – och vi har resonerat med ganska många inte bara under detta arbetes gång utan över huvud taget i det arbete som vi bedriver i justitieutskottet – har de vitsordat att en förlängning av strafftiden uppfattas som det hårdaste av allt. När vi var på fångvårdsanstalten Hall diskuterade man egentligen inte alls isoleringsstraffet med oss. Man talade om de s. k. gummiparagrafer som man ansåg att lagförslaget innehöll och som vi i utskottet nu har försökt strama åt. Man talade om påbackningarna. Och när vi nu har tagit ställning till de disciplinära bestraffningarna har vi från utskottsmajoritetens sida – i motsats till fru Kristensson, som reserverat sig på denna punkt – sagt oss att det måste finnas vissa graderingar även här: varning, enrumsbehandling, senareläggning av frigivningen. Man bör även, vilket fru Kristensson motsätter sig, kunna kombinera de två sistnämnda straffsatserna med varandra. Det kan vara nödvändigt med en sådan reaktionsform för de allra svåraste fallen av disciplinära beteenden – vid strejker i fängelser och i andra sådana fall. Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan på den punkten och avslag på motsvarande reservationer.

I och med detta har vi emellertid tagit bestämt avstånd från det jag skulle vilja säga moralistiska tänkesätt som vi har haft tidigare och som kommer till uttryck i brottsbalken 26 kap. 7 §:

”Vid prövning av fråga om villkorlig frigivning skall särskilt beaktas den dömdes uppförande under anstaltstiden och sinnesriktning vid den tid då frigivningen ifrågasattes, hans beredvillighet att ersätta genom brottet uppkommen skada samt de förhållanden i vilka han skulle komma att försättas efter frigivningen.”

Onsdagen den
3 april 1974*Kriminalvård i an-
stalt m. m.*

Såvitt vi i utskottet kan förstå blir det hädanefter först och främst frigivningsförhållandena som man kommer att ta hänsyn till. Det innebär med andra ord att den intagne med de reaktionsformer som finns – varning, isoleringsstraff, senareläggning av frigivningen dock högst med 10 dagar för varje särskilt fall – har möjlighet att veta när han kommer ut från en anstalt, när strafftiden alltså är över. Så är inte förhållandet nu. Vi har nu dubbelbestraffning. Det innebär också, såvitt jag förstår, att vi kommer att få en helt annan bedömning över huvud taget av straffberäkningarna.

Jag tycker kanske att propositionen i det avseendet är litet oklar. Vi har i varje fall från utskottets sida velat precisera vår – och jag tror också departementschefens – inställning litet mer än vad som gjorts i propositionen på s. 100 och följande. Där talas det om att man i vissa fall skall kunna beakta misskötsamhet när man skall ta ställning till frågan om villkorlig frigivning. Vi tycker att detta inte riktigt stämmer med grundinställningen, och vi har därför i utskottsskrivningen sagt att bristande skötsamhet skall inverka på tidpunkten för villkorlig frigivning endast i undantagsfall då den varit mer än vanligt omfattande.

För övrigt kommer frigivningssituationen mer och mer att beaktas. Jag vill gärna erinra om att vi i kriminalvårdsnämnden skrivit att det väl låter sig tänka att de åtgärder med verkställigheten alltmer förlagd till frivården som vidtagits kan bli så verksamma att undantagsregeln om halvtidsfrigivning kanske blir en huvudregel, dvs. att halvtidsstraffet blir det normala i framtiden. Jag skulle själv anse det vara ytterst värdefullt, och jag tror att vi är en bit på väg i det fallet.

Vi har i utskottets skrivning också tagit upp en del av de undantagsfall som riksdagen fattade beslut om för några år sedan. Det gäller bl. a. den organiserade brottsligheten, oftast med internationell anknytning. Detta är ett särskilt svårt belastat klientel, för vilket speciella, stränga regler uppställts.

Fru Kristensson föreslår nu i en reservation en sänkning av den gällande tvåårsgränsen. Detta är – det vill jag inför kammaren betona – ett betydligt mer allvarligt förslag än man kanske föreställer sig. Det grovt belastade klientelet – det gäller framför allt personer som gjort sig skyldiga till grava narkotikabrott – får icke komma i fråga för halvtid, och dess permissioner beslutas av kriminalvårdsstyrelsen med stor restriktivitet. Vi har i utskottets skrivning betonat att vi ändå verkligen vill ge dem möjlighet till åtminstone bevakad permission. Men detta gäller alltså de verkligt grova förbrytarna. Nu vill fru Kristensson att den uppställda tvåårsgränsen skall sänkas; även narkotikabrottslingar med en dom understigande två år skall kunna behandlas med samma restriktivitet när det gäller permissioner och inte kunna komma i fråga för halvtidsfrigivning. Fru Kristensson motiverar sitt förslag med att domstolarna, när de dömer till förvisning, ofta fastställer fängelsestraffet till mindre än två år, och det är möjligt att så är fallet. Men antalet förvisningsdomar uppgår till endast 52–55 om året. Endast i ungefär 10 procent av dessa fall verkställs inte förvisningen. För fem eller sex individer om året vill alltså fru Kristensson ta bort någonting som är grundläggande för rättssäkerheten. Jag ber, herr talman, mycket bestämt att få yrka avslag

Onsdagen den
3 april 1974

*Kriminalvård i an-
stalt m. m.*

på det reservationsförslaget.

Jag vill också i detta sammanhang säga – jag har framhållit det tidigare inför kammaren – att lagen om narkotikabrott och andra grova brott med internationell anknytning har varit och är ett problem. Det är alldeles uppenbart att många av dem – det gäller ofta utläningar – har det svårt i våra anstalter; många kan inte språket, de har andra religioner och andra matvanor, de har icke samma möjligheter till permissioner som andra. Jag inser att en sådan lagstiftning är nödvändig. Men det har också visat sig att det är ganska svårt att klart urskilja vilka som faller under denna kategori. Detta har också rapporterats inför utskottet. När vi i utskottet tillstyrkte lagförslaget, skrev vi att det i regel torde framgå av domslutet vilka som faller under denna kategori. Det har emellertid rapporterats till utskottet – jag kan tillfoga att det är jag själv som varit rapportör – att så inte alltid är förhållandet. När man skall ta ställning, går det ibland tyvärr inte att följa grundregeln att hellre fria än fälla. Det har funnits gränsfall där man på grund av ovetskap om brottets egentliga karaktär hellre måste gå på den hårdare bedömningen. Därför vill jag speciellt peka på att utskottet i sitt betänkande har gjort ett tillägg. I detta säger vi att domstolen i domsluten klart skall ange, om brottet faller inom den kategori där man måste iakttaga de grava behandlingsgrunderna.

Med dessa ord, herr talman, har jag i stort lagt fram de synpunkter på lagförslaget som inte behandlats i tidigare anföranden. Fru Kristensson liksom justitieministern har mycket klart angivit nyheterna i lagförslaget och de svårigheter som ligger i att när vi får lagförslaget omedelbart införa en gemensam lagstiftning för anstalts- och frivård. Jag ber alltså att få yrka avslag på herr Westbergs reservation i motsvarande del.

Jag ber också att få yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen 5 av fru Kristensson m. fl. beträffande arbete i enrum på egen begäran. Såsom den reservationen är skriven och såsom den motion är utformad som ligger till grund för reservationen vill man i praktiken göra enrumsbehandlingen till huvudregel. Enrumsbehandling skall enligt utskottsmajoritetens uppfattning vara ett undantag. Vi vet att det finns många skäl att begära en sådan, och möjlighet därtill kommer man enligt den nya lagen att få på samma sätt som man har det i dag. En läkare skall på anmodan bli i tillfälle att avge ett utlåtande om skäl föreligger till enrumsvistelse. En sådan möjlighet finns, men huvudprincipen skall ändå vara att alla bildar ett arbets- eller studiekollektiv. Om riksdagen skulle anta reservationen 5, skulle huvudprincipen göras till ett undantag.

Som jag betonat tidigare står ett mycket enigt utskott bakom betänkandet. Av de 19 reservationer som finns är många följdreservationer, och nästan samtliga reservationer har riktat in sig på detaljfrågor. Jag ber därför, herr talman, att till alla delar få yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga de reservationer som är fogade till justitiéutskottets betänkande nr 2.

Herr LÖVENBORG (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Mattson anser att reservationerna till detta betänkande är mer eller mindre överflödiga, och det är kanske en naturlig

attityd från en regeringens företrädare att anse det. Utan reservationer går det ju som smort för regeringen.

Vår reservation om uppskov med straffverkställhet anser vi alls icke överflödigt. I en motion har vi anfört att uppskov bör medges om skäl därtill föreligger. Den exempelsamling som fröken Mattson har redogjort för anser vi inte vara helt godtagbar. Vad som är skäl för uppskov sett från den dömdes sida betraktas kanske inte som tillräckligt skäl från den ansvariga myndighetens sida. Tolkningarna kan alltså vara mycket vida.

I vår motion liksom i reservationer har vi citerat långa stycken ur artiklar. Det är måhända en smula informellt att göra så, men jag anser det inte felaktigt därför att citaten berör de principfrågor som här har diskuterats.

Betänkandet innehåller en rad lagparagrafer och förslag. Vi har inte förmått famna in allt, utan vi har inriktat oss på vissa punkter. Den "sköna" enighet i alla huvudfrågor, som fröken Mattson talar om, är jag inte helt benägen att skriva under på. Vi anser t. ex. att isoleringsstraffet utgör en mycket viktig principfråga. Det bekräftas också av den plats som frågan har intagit i den kriminalpolitiska debatten under senare tid. Vi säger nej till isoleringsstraffet därför att vi inte anser det vara en metod som rimmar med vår uppfattning om modern fångvård. Jag är medveten om, fröken Mattson, att man har försökt minska på denna form av bestraffning, men det räcker inte. Det är så, som Aftonbladet skriver i en ledare av den 26 mars, att man fortfarande lämnar stort utrymme för godtycke. I debatter om den kontroversiella frågan om isoleringsstraffets vara eller icke vara ställs ofta motfrågan: Vad skall man ha i stället? Klart är att isolering inte löser några problem, men det är också lika klart att isolering kan öka redan existerande problem. Har man i debatten inte kommit på några andra argument för isoleringsstraffets berättigande så har man anfört att det finns farliga individer som vill ta livet av sig själva eller av andra. Det är tänkbart att sådant förekommer, men då handlar det om sjuka människor som behöver vård.

Fröken MATTSON (s) kort genmäle:

Herr talman! I mitt anförande konstaterade jag att herr Lövenborg, när han talade för sin reservation om avskaffande av isolering, gjorde klokt i att citera överläkaren Karl-Erik Törnqvist. Herr Lövenborg har nämligen i reservationen citerat en tidningsartikel som är skriven med utgångspunkt från uttrycket "klandervärt uppförande". Det uttrycket har utskottet mönstrat ut ur lagtexten.

Jag vidhåller min uppfattning att reservationen om uppskov med straffverkställighet är överflödigt. Herr Lövenborg har själv citerat kriminalvårdsnämndens skäl för dess ställningstagande. Men herr Lövenborg har inte observerat att kriminalvårdsnämndens utlåtande skrevs till en departementspromemoria, i vilken den längre tiden på ett år med uppskov av straffverkställighet över huvud taget inte nämns. Det finns särskilda skäl som kan och bör åberopas för uppskov med verkställighet av straff. Jag kan väl tillfoga att det i regel är mycket skötsamma personer som begär denna verkställighet. Det gäller korta straff på någon månad, brottets art är oftast inte särskilt grav. Därför finns det också all

Nr 54

Onsdagen den
3 april 1974

*Kriminalvård i an-
stalt m. m.*

anledning att göra avkall på huvudprincipen att det skall gå så kort tid som möjligt mellan en dom och ett straffs verkställande. Den möjligheten finns i dag med den skrivning som propositionen har och med utskottets kommentarer härtill. Reservationen 2 är helt överflödigg.

Herr LÖVENBORG (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Att det skrivits en departementspromemoria ändrar ju ingenting i sak i detta sammanhang. Man skulle kunna citera dr Törnqvist när det gäller den fråga som fröken Mattson inte är alltför benägen att diskutera, nämligen frågan om isoleringen. Där framgår hans synpunkter väldigt väl. Det finns många andra experter på detta område, så vi hade naturligtvis kunnat förlänga både vår motion och vår reservation högst väsentligt.

Vi menar att de argument som framförts för isoleringsstraffets eller enrumsbehandlingens behållande inte är tillräckliga för att motivera alla de lagparagrafer som finns kvar. Det kan finnas speciella särfall, men då handlar det – som jag tidigare sade – i allmänhet om människor som uppenbarligen är sjuka och behöver vård, inte spännas fast eller isoleras från mänsklig samvaro. Detta är emellertid ingenting som präglar svenska fängelser – så allvarlig är inte situationen. Det springer inte omkring en massa mordlystna, mer eller mindre galna individer som bara väntar på tillfälle att få skära halsen av sig själva eller andra. Det handlar om människor som visserligen har trampat utanför lagens gränser, ofta därför att samhället är grymt och människofientligt, men som inte behöver utgöra någon fara för annans liv och säkerhet.

Jag har talat med många läkare och psykologer, förutom dr Törnqvist som jag citerade, och de säger att de fall då man verkligen måste tillgripa isolering är så sällsynta att de inte behöver stå i någon lag. Det handlar om människor som behöver vård och en helt annan typ av behandling än den som förknippas med begreppet isolering.

Fröken MATTSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har noterat med tillfredsställelse att justitieministern sagt att han helt ställer sig bakom utskottets krav på en utredning om isoleringsstraffets verkningar.

Herr Lövenborg säger att det i och för sig är ointressant om det finns en departementspromemoria eller inte. Då vill jag framhålla att det väsentliga i sammanhanget i dag är det innehåll som promemorian i fråga har. Promemorian skiljer sig från den framlagda propositionen, och vi konstaterar från utskottets sida att det i denna promemoria finns en reglering som innebär att uppskov skall kunna beviljas endast när synnerliga skäl föreligger. Någon utvidgning av tiden för uppskov utöver sex månader föreslås inte alls. Det är med denna utgångspunkt som det finns anledning att peka på att de synpunkter som kriminalvårdsnämnden lagt fram på uppskov med verkställigheten av dom till alla delar har blivit tillgodosedda i utskottets förslag.

Herr POLSTAM (c):

Herr talman! Efter vad som redan sagts – inte minst det beröm som

utskottet i dag har fått av statsrådet Geijer — är det kanske inte så mycket mer att säga. Jag skall därför begränsa mitt anförande till att omfatta något om centerpartiets kriminalpolitiska program och därefter något om det föreliggande lagförslaget.

Vi anser att kriminalpolitiken skall vara inriktad på att dels ge människorna skydd mot brott, dels hjälpa dem som begått brott att åter anpassa sig till samhällets gemenskap. Stöd och rättssäkerhet skall ges såväl åt den som utsatts för en lagstridig handling som åt den som begått en sådan handling.

Vid behandling av den som begått brott är det av största vikt att individuellt anpassade åtgärder används. Dessa skall syfta till att bygga upp självförtroendet och stärka den enskildes känsla av ansvar för sina handlingar.

Då frihetsberövande sker måste vården utformas så att man undviker negativa effekter och åstadkommer fysisk och psykisk rehabilitering. Man bör eftersträva ett ömsesidigt förtroende mellan dem som intagits på anstalt och vårdpersonalen. Man måste undanröja onödiga regler, som skapar irritation och försämrar behandlingsresultatet. Samarbete i vårdplanering och behandlingsarbete är också av stor vikt för att träna de intagna i att fatta egna beslut och ta ansvar samt skapa förståelse för syftet med påföljden. Gruppterapi är en lämplig behandlingsform för att minska konflikter i anstaltslivet. Därmed kan man också öka förståelsen mellan vårdpersonalen och de intagna.

Anstaltsvistelsen skall sedan gå ut på ett förberedelsearbete för frigivning. De intagna skall tränas i ett ordnat liv utanför anstalten, så att de när frihetens timme slår är beredda att klara sig själva.

Ja, det här är helt kort något ur centerpartiets kriminalpolitiska program, främst när det gäller anstaltsvården, och vi har glädjande nog kunnat konstatera att de här synpunkterna — och även vissa andra — i huvudsak kommit med i det lagförslag som vi nu behandlar. Med hjälp av den här lagen och de reformer som redan genomförts på kriminalvårdens område — bl. a. nytt anstaltssystem, övergång till ett tidigt förberedelsearbete för frigivning och ökad satsning på frivård m. m. — bör det vara möjligt att nå den här målsättningen.

Sedan till själva ärendet. Det är nu närmast den nya behandlingslagen som tilldrar sig det största intresset och som har medfört ett påtagligt intresse även från de intagnas sida. Jag vågar påstå att frågan har rönt ett mycket stort intresse även från riksdagen och då naturligt nog främst från justitieutskottets sida. Det har ju också redan omvittnats i debatten i dag.

För att få ett så gott underlag som möjligt vid behandlingen av detta ärende har utskottet, som också redan framkommit, gjort studiebesök vid en kriminalvårdsanstalt, och det var Hall. Men redan tidigare har de flesta ledamöterna besökt andra anstalter också. Jag kan nämna Kumla, Hinseberg, Österåker, Roxtuna m. fl. Några har också besökt Norrköpingsanstalten. Jag vill erinra om detta, eftersom man från olika håll vill göra gällande att riksdagsmän, som skall besluta i frågor som berör de intagna, inte vet något om förhållandena på ett fängelse. Kritiken kan naturligtvis gälla trots våra besök, eftersom ingen som inte själv avtjänat straff på en sluten anstalt på annat sätt kan sätta sig in i anstaltslivet. Men

det har varit en ärlig strävan från utskottets sida att försöka få en bild av verkligheten innanför murarna. Det är också fel att påstå, att vi vid våra besök bara har talat med fängelsedirektörerna och övrig personal. Vi har verkligen satt oss tillsammans med de intagna också och lyssnat på deras synpunkter och erfarenheter och försökt se frågorna från mer än ett håll.

Utskottet har efter noggranna överväganden kunnat presentera ett i huvudsak enligt utskottsbetänkande, trots de många reservationerna till detsamma. Reservationerna gäller i allmänhet smärre detaljer i betänkandet. Den enda stora avvikelserna gäller vänsterpartiet kommunisternas reservationsyrkande om avskaffande av isoleringsstraffet. Jag har förståelse för detta yrkande, eftersom inte heller jag tror på isoleringsstraffet som rehabiliteringsåtgärd. Jag tror för egen del – och det står ju hela utskottet bakom – att isoleringsstraffet, eller med finare ord "vård i enskilt rum", verkar i helt motsatt riktning.

Utan att ha vetenskapligt belägg för det så tror jag t. o. m. att i vissa fall den isolerade genom hat och brist på kontakt kan bli mentalt skadad och rent av farlig för samhället och enskilda människor den dag då han fullgjort sin strafftid. Det är inte den kriminalvården vi eftersträvar. Alltså bör isoleringen försvinna snarast möjligt från kriminalvården.

Men vi har nu ingenting att definitivt ersätta den med, och det är av den anledningen som utskottsmajoriteten har stannat för det förslag som nu ligger på ledamöternas bänkar. Det innebär för det första en klar begränsning av isoleringen till rena undantagsfall och när andra åtgärder har visat sig vara otillräckliga. För det andra skall läkare kopplas in före åtgärden och, om det inte skulle vara genomförbart av olika anledningar, senast inom en vecka från det åtgärden vidtas. För det tredje beställer utskottet hos Kungl. Maj:t en utredning om verkningarna av isolering och om möjligheterna att ersätta isolering med andra åtgärder. Jag menar således att isoleringen under de här begränsningarna tills vidare, om än med tvekan, kan få vara kvar till dess vi har fått fram förslag om andra åtgärder, som definitivt kan ersätta isoleringen.

Jag konstaterar med glädje att fröken Mattson i debatten nämnde att även justitieministern har godtagit detta krav på utredning. Jag hörde för all del inte justitieministern själv säga det, men fröken Mattson sade det, och då kanske det ändå är riktigt.

Anledningen till vårt ställningstagande, som naturligtvis kan ses mycket kritiskt mot vpk:s yrkande, är ändå att vi måste garantera säkerheten i anstalterna. Den säkerheten gäller såväl intagna som personal. Det kan – om vi inte har något annat medel – annars bli anarki i anstalterna, och det kan vi inte ta på oss ansvaret för genom att i avsaknad av andra medel helt avskaffa isoleringen. Trots att möjligheterna till isolering således fortfarande finns kvar – om än i begränsad form – så går den nya behandlingslagen ut på en ytterligare humanisering av kriminalvården.

Misstänksamheten mot vad som försiggår inom anstalterna kan brytas genom en ökad insyn i verksamheten där, och nu föreslås också att denna sida ses över. Jag kan nämna att ett antal riksdagsmän i söndags var inbjudna till kriminalvårdsanstalten i Norrköping – även statsrådet Lidbom deltog – där vi diskuterade med de intagna och lyssnade till

Onsdagen den
3 april 1974

*Kriminalvård i an-
stalt m. m.*

deras synpunkter på det här förslaget. Åtskilliga saker kritiserades, varav isoleringen var en.

Vid detta besök ville också press, radio och TV komma in på anstalten, men kriminalvårdsstyrelsens regler tillät inte detta. Efter kontakt med en ansvarig befattningshavare vid kriminalvårdsstyrelsen, fick emellertid pressfolket så småningom komma med in på anstalten. Jag vill påstå att det var bra att så skedde och att man fick visa anstaltens insida. Närvarande pressfolk föreföll inte på minsta sätt chockade av att se lokaler och intagna eller av att tala med dem. Men självfallet måste de intagnas integritet i sådana här sammanhang skyddas, och detta måste också vara en förutsättning för att över huvud taget släppa in besökande i anstalterna.

En ökad insyn i anstaltslivet är också ett ytterligare krav i detta utskottsbetänkande. Det är även nödvändigt från kontaktskapandets synpunkt. Det kunde vi t. o. m. se bevis på under de tre fyra timmar som besöket i fängelset i Norrköping varade. Många av de intagna hade inte haft kontakt med utomstående på lång tid och uttryckte sin tillfredställelse över besöket, trots att vi inte kunde lova slopandet av isoleringen helt.

Kritiken mot detta förslag har från flera håll – inte bara från de intagna – gällt de s. k. gummiparagraferna. Exempel på sådana är ju inte okända vid det här laget. Utskottet har lyssnat till kritiken och i viss utsträckning mera preciserat dessa uttryck.

En alltför preciserad skrivning är inte heller alltid så bra och kan i vissa fall tänkas leda till icke önskade resultat. Men utskottets skrivning är nu sådan, att klarare tillämpningsföreskrifter kan utarbetas efter de justeringar som utskottet har gjort. Jag är helt övertygad om att kriminalvårdsstyrelsen och Kungl. Maj:t kommer att handlägga ärendet i den anda som utskottet har förordat.

De intagna på kriminalvårdens anstalter skall ha samma rätt till samhällets sjuk- och hälsovård som andra medborgare. Det har berörts tidigare i dag. De skall också som andra kunna få hjälp av samhällets organ för att erhålla bostad och arbete före frigivningen, och socialvårdens resurser skall givetvis gälla även de här människorna. Den principen är ju tidigare fastlagd, men det är inte alltid som den har fungerat tillfredsställande. Därför tar nu utskottet upp den frågan igen och föreslår ytterligare åtgärder från regeringens sida för att skapa särskilda former för kontakt och samverkan i detta avseende.

Tyvärr har behandlingen av häktade inte tagits upp i propositionen 20, men utskottet har på grund av två motioner ändå diskuterat även den frågan och hemställer nu om förslag till ny häkteslag så snart som möjligt. Det gäller således inte grunderna för häktning utan endast behandlingen av häktade, som nu regleras i en lag från 1958 omfattande bara tolv paragrafer och med en tillämpningskungörelse om 16 paragrafer. Det är således inte fråga om någon omfattande lagstiftning, och den bör därför utan alltför omfattande arbete snabbt kunna justeras. Man måste komma ihåg att häktning nästan alltid innebär isolering i små utrymmen med minst sex kvadratmeters golvyta och ett kubikinnehåll om minst 15 kubikmeter. I vissa fall men långt ifrån alla är det av utredningstekniska

Onsdagen den
3 april 1974

*Kriminalvård i an-
stalt m. m.*

skäl nödvändigt att en häktad inte får träffa andra. Ofta saknas sådana skäl, men häkteslagen gäller ändå. I åtskilliga fall skall den häktade avvakta vissa undersökningar eller lagakraftvunnen dom utan någon som helst risk för att han kan äventyra utredningen.

Herr talman! Med dessa kommentarer till utskottets betänkande ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Justitieutskottets ärade ordförande, fru Kristensson, har lämnat en klar och relativt utförlig redogörelse för utskottets betänkande. Jag kan därför i mitt inlägg fatta mig kort. Jag vill inleda med att instämma i vad fru Kristensson anförde och skall endast göra några små kommentarer.

Liksom tidigare talare vill jag då först uttala min tillfredsställelse i stort med Kungl. Maj:ts proposition i ärendet, eftersom propositionen innebär avsevärda förbättringar i jämförelse med nu gällande behandlingslag av år 1964. Endast tio år har förflutit sedan lagen antogs, men denna tid har varit tillräcklig för att synen på problemen delvis skall ha förändrats. Dess bättre har detta skett i en gentemot de intagna positiv och human anda. Således uttalas nu klart att anstaltsvården redan från början skall inriktas på konkreta åtgärder, som förbereder den intagne för tillvaron utanför anstalten — allt i den utsträckning det kan ske utan att kravet på samhällsskydd blir eftersatt. Lagförslaget syftar även till en ökad integrering mellan anstaltsvård och frivård, varjämte vikten av samverkan mellan kriminalvård och andra samhälleliga organ betonas.

Om denna grundsyn på kriminalvård på anstalt råder dess bättre inom utskottet full enighet. Vidare har vi också varit överens om att lagtexten i propositionsförslaget på många ställen saknar önskvärd pregnans och att motionernas kritik på denna punkt är berättigad. Utskottet avstår emellertid från att genomgående föreslå ändring av själva lagtexten men framhåller vikten, inte minst från rättssäkerhetssynpunkt, av att erforderliga preciseringar vidtas vid utarbetandet av tillämpningsföreskrifterna. Detta synes framför allt angeläget för uppnående av en så enhetlig tillämpning som möjligt vid de olika anstalterna.

På några ställen har utskottet dock föreslagit direkt ändring i lagtexten. Som exempel skall jag här endast nämna 13 § med dess regler om fysisk träning och utomhusvistelse. Båda dessa aktiviteter måste enligt utskottets uppfattning vara av största betydelse för den intagne och för möjligheterna att få honom i god fysisk och psykisk kondition. Utskottet har på denna punkt tillmötesgått motionskrav om en klarare och för den intagne mer positiv lagtext än propositionens. Den intagnes rätt till ifrågavarande aktiviteter har tydligare markerats. Det är min innerliga förhoppning att de nya positiva bestämmelserna skall avsätta tydliga spår i verksamheten vid de olika anstalterna. Givetvis måste man därvid vara beredd att tillmötesgå vissa krav på ökade resurser vid anstalterna för att den fysiska träningen och utomhusvistelsen skall kunna äga rum utan stor rymningsrisk eller fara för personalens säkerhet.

Så några ord om reservationerna 5, 13 och 16. Bakom reservationen 5, som gäller utformningen av 18 §, står fru Kristensson, herr Johansson i

Växjö och jag. Gentemot fröken Mattson vill jag erinra om att vi i reservationen inte tar avstånd från tanken att anstaltsvistelsen i största möjliga utsträckning bör präglas av gemenskap mellan de intagna, men vi hävdar att huvudregeln liksom förut bör vara den intagnes rätt till arbete i enrum. Jag skall inte rada upp skälen härför — herr Johansson i Växjö kommer i ett senare anförande säkerligen att nämna dem — men jag vill erinra om att vi reseranter har stöd i vår uppfattning bl. a. i remissyttranden från lagrådet, en hovrätt, LO och Statsanställdas förbund. Den i propositionen föreslagna begränsningen av intagens nuvarande bestämmanderätt i vad gäller arbete i enrum måste betecknas som ett anmärkningsvärt avsteg från huvudprincipen i den reform av lagstiftningen som vi i dag beslutar och som ju innebär större personlig frihet och vidgade möjligheter för den intagne att påverka utformningen av anstaltsvistelsen.

Fröken Mattson uttalade sin glädje över stor enighet i utskottet. Det vill jag också göra. Jag vill dock framhålla att enigheten var ännu större än vad fröken Mattson nämnde, för i vad avser utformningen av 47 § gäller moderaternas reservation endast det nedersta stycket på s. 53 i betänkandet. Utskottet var således helt enigt om att man inte borde göra någon inbördes avvägning mellan de nu avsedda formerna av disciplinär bestraffning.

I reservationerna 13 och 16 önskar fru Kristensson och jag utmönstring av möjligheten att i vissa fall kombinera åläggande av inneslutning med förordnande om att viss tid inte skall inräknas i verkställighetstiden. Enligt vår bedömning bör i det särskilda fallet ettdera av dessa straff vara till fyllest. Att tiden i enrum i vissa fall inte skulle få räknas in i verkställighetstid synes oss inte acceptabelt. Vi har därför på denna punkt yrkat bifall till motionen 1605 från representanter för moderata samlingspartiet.

Herr talman! Under återopande av det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan utom i de frågor som berörs i reservationerna 3, 4, 5, 13 och 16. I dessa fall yrkar jag bifall till reservationerna.

Herr LARFORS (s):

Herr talman! Lagförslaget om kriminalvård på anstalt har givit upphov till starkt engagemang från många håll. Det är självklart att det blivit så, då lagförslaget berör människor som befinner sig i en svår situation och det också föreligger mycket skilda åsikter om hur samhället skall sätta in sina åtgärder. Det är mycket bra att det har kunnat föras en öppen och fri debatt om lagförslaget, också innanför anstaltsmurarna. Tidningar, radio och TV har låtit olika meningar föras fram. Naturligtvis har man också granskat förslag och synpunkter, kommenterat och gjort ledare och andra artiklar. Allt detta är bra, och det förtjänar att i detta sammanhang påminnas om att det endast i ett litet fåtal länder är möjligt att föra en så öppen och fri debatt om en kriminalvårdsreform som här skett.

Det nu föreliggande lagförslaget skall ersätta de delar av den s. k. behandlingslagen som reglerar anstaltsvården och dess utformning. Det har i den debatt som förts ibland gjorts gällande att den nya lagen inte skulle medföra några förbättringar inom anstaltsvården. Det är inte så —

Onsdagen den
3 april 1974

Kriminalvård i anstalt m. m.

tvärtom sker en genomgående humanisering av kriminalvården på anstalt, om riksdagen antar det lagförslag som nu föreligger. Men naturligtvis finns det personer och grupper som anser att humaniseringen borde sträcka sig ännu längre. Här blir det en fråga om gränsdragning, om bedömningar, och helt naturligt är det då att såväl personer som aktivitetsgrupper kan vilja gå längre än vad t. ex. propositionen och utskottet gör.

Å andra sidan finns det människor som anser att utskottet borde ha intagit en kärvare attityd till propositionen. De som har sådana åsikter tycker kanske att behandlingslagen är bra som den är eller t. o. m. att den nya lagen till vissa delar borde ha varit stramare. För min del kan jag varken ansluta mig till sådana synpunkter eller förstå dem, och det kan inte utskottet heller.

De som kritiserat förslaget har bl. a. talat om s. k. gummiparagrafer och opreciserade skrivningar. Det har redan nämnts flera gånger här att det är fråga om en ramlagstiftning och att tillämpningsföreskrifter sedan kommer att reglera de här sakerna. Självklart ger en tänjbar formulering utrymme för olika bedömningar. Men man måste också komma ihåg att lagen skall tillämpas på alla som är intagna på anstalt, såväl den som är dömd för ett grövre brott som den som begått någon mindre förseelse med en påföljd på några månader eller något år. Samma lag skall gälla för alla dessa kategorier, och man kan nog inte komma ifrån sådana formuleringar av lagtexten som ger utrymme för vissa individuella prövningar och bedömningar.

Utskottet har, som framgår av betänkandet, i allt väsentligt anslutit sig till propositionen. De ändringar och förtydliganden som skett i lagtexten eller i utskottets betänkande har inte i något väsentligt förändrat lagförslagets allmänna inriktning eller materiella innehåll. Reservationerna kan synas vara många, men då är det att märka att av de 19 är 11 s. k. följdrestitutioner, och ingen av reservationerna har något större stöd bakom sig inom utskottet. Det kanske kan bero på att propositionen var bra att utgå från och att det inom utskottet funnits en mycket stark vilja att så långt möjligt söka nå enighet och att både departementschefens och utskottets målsättningar är desamma.

En av de förändringar som gjorts i lagförslaget under utskottsbehandlingen gäller 6 §, som handlar om fördelningen av de intagna på olika anstalter. Jag vill här erinra om att en av huvudpunkterna i lagförslaget är skapandet av ett nytt anstaltssystem med riksanstalter och lokalanstalter. I såväl propositionen som utskottsbetänkandet lämnas redogörelser för det nya systemet och därför finns det ingen anledning för mig att här ta upp kammarens tid med någon beskrivning av det. Låt mig bara konstatera att utskottet är överens med departementschefen om det nya anstaltssystemet.

Beträffande fördelningen av de intagna på anstalterna har utskottet föreslagit viss ändring av 6 §. I propositionen föreslås i sista stycket i 6 § att den som undergår fängelse i högst fyra månader bör företrädesvis placeras på riksanstalt. Utskottet har tagit fasta på lagrådets synpunkt, som också återfinns i ett par motioner, att sista stycket i 6 § bör utgå. Men inte heller här föreligger någon egentlig principiell motsättning

Onsdagen den
3 april 1974

*Kriminalvård i an-
stalt m. m.*

mellan departementschefen och utskottet om målinriktningen. Vid departementschefens anmälan av lagrådets yttrande uttalade han – det framgår av utskottsbetänkandet – att det vid förberedelsearbetet för det nya anstaltssystemets genomförande framkommit att en förhållandevis stor del av de korttidsintagna sannolikt skulle komma att placeras i lokalanstalt.

Här måste också beaktas huvudregeln för anstaltsplacering som är intagen i 4 §, där det utsågs att kriminalvården i anstalt skall utformas så att den intagnes anpassning i samhället främjas och skadliga följder av frihetsberövandet motverkas.

Det är sålunda inte någon principiell skillnad mellan departementschefens och utskottets målsättning i anstaltsplaceringen av de korttidsdömda som ligger till grund för den av utskottet föreslagna ändringen av 6 §. Jag har för min del uppfattat det så att det är de nuvarande anstalternas lokalisering och utformning som gjort att departementschefen stannat inför en annan utformning av 6 § än den som utskottet förordar. Utskottet har därför i sitt betänkande kraftigt understrukit att takten i uppbyggandet av ett nytt anstaltssystem är avgörande för i vilken utsträckning målsättningen om placering i lokalanstalt kan förverkligas. Utskottet är också medvetet om och införstått med att uppbyggnads-skedet för det nya anstaltssystemet kan komma att röra sig om en lång tid – om 15 år eller något sådant. Innan de nya anstalterna har uppbyggt kan det därför ibland inte undvikas att korttidsintagna måste placeras i riksanstalt för att bereda intagna med längre strafftider sådan anstaltsplacering som främjar dessa intagnas frigivning och eftervård i frihet.

Herr talman! Det är ett mycket omfattande och viktigt lagförslag som vi nu behandlar i kammaren. Trots det vill jag begränsa mitt inlägg i debatten till de punkter i utskottets betänkande som jag redan berört. Föregående talare har redan i sina anföranden tagit upp såväl lagförslaget i dess helhet som delar av detsamma till granskning. Jag utgår också från att följande talare kommer att beröra andra delar av betänkandet.

Jag vill sluta med att yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Herr JOHANSSON i Växjö (c):

Herr talman! En representant för centerpartiet har tidigare i dag framfört partiets syn på kriminalpolitiken. Jag vill bara parentetiskt anföra några ytterligare synpunkter.

Vi anser att kriminalpolitiken skall vara inriktad dels på att ge människor skydd mot brott, dels på att hjälpa dem som begått brott att återanpassa sig till samhällets gemenskap. Vid behandlingen av dem som begått brott är det av största vikt att individuellt anpassade åtgärder används. Det anför vi i en motion med anledning av det lagförslag som i dag skall tas av riksdagen. Dessa åtgärder skall syfta till att bygga upp självförtroendet och stärka den enskildes känsla av ansvar för sina handlingar.

Det föreliggande lagförslaget överensstämmer till övervägande del med denna vår uppfattning, vilket herr Polstam tidigare i debatten sagt. Över huvud taget kommer en stor majoritet att bifalla lagförslaget om

Onsdagen den
3 april 1974

*Kriminalvård i an-
stalt m. m.*

kriminalvård i anstalt med de smärre ändringar som utskottet vill göra. I och med dagens beslut läggs ytterligare en viktig reform till de övriga som riksdagen tagit de senare åren. Inom kriminalvården har pågått ett successivt reformarbete. Det bör också framhållas att det har rått stor politisk enighet om riktlinjerna i dessa reformer.

Centerns representanter i justitieutskottet står helt bakom utskotts-förslaget i det nu förevarande ärendet utom på en punkt, där jag själv avvikit från mina partivänner i utskottet. Jag är här övertygad om att jag intagit en riktig ståndpunkt. Det gäller 18 § i lagen om kriminalvård i anstalt, som behandlar möjligheten för intagen att på egen begäran få arbeta i enrum.

Enligt propositionen och utskottsmajoriteten skall han få göra detta, om beaktansvärda skäl talar härför, medan vi reserverar menar att så skall få ske, om inte särskilda skäl talar häremot.

Uttryckssätten kan vid första påseendet tyckas vara likvärda. Vårt förslag till formulering är dock mer tillmötesgående för den intagne. Vi säger vidare i vårt förslag till lagrum att läkare skall yttra sig över begäran som här avses senast inom en vecka efter det att begäran framställts. Utskottsmajoriteten vill att läkare skall yttra sig över begäran om möjligt innan ärendet avgörs och annars inom en vecka därefter. Reservationen ger den intagne möjlighet i fall där t. ex. hot från medintagen föreligger att få en omödelbar arbetsplacering i enrum utan avbidan på resultat av närmare undersökning. Vi ger alltså den intagne större personlig frihet. Dessutom står vår uppfattning, som här har understrukits tidigare, i överensstämmelse med de remissvar som kommit från lagrådet, en hovrätt, LO och Statsanställdas förbund.

Önskan att få arbeta i enrum kan ha olika orsaker. Det kan vara våld och hot från medintagnas sida. Erfarenheten ger vid handen att det föreligger en ökande tendens till sådana övergrepp vilka, som vi anför i reservationen, inte sällan har sin grund i det tilltagande missbruket av berusningsmedel bland de intagna. Det förekommer också att hämnd-åtgärder mot s. k. tjallare i narkotikasammanhang tar sig våldsamma uttryck.

Men det kan också vara anledning nog för den intagne att få arbeta i enrum då han känner på sig att han -- om jag så får uttrycka det -- vill gå igenom sin egen situation för att komma i balans.

I alla dessa fall är det naturligtvis väldigt svårt för personalen att konstatera att det föreligger skäl av erforderlig styrka för arbetsplacering i enrum. Det blir svåra bedömningar, men här skall man vara generös.

Sedan står det fullt klart att anstaltsvården i största möjliga utsträckning bör präglas av gemenskap mellan de intagna. Isolering kan ju i vissa hänseenden för den intagne vara helt felaktig och andra åtgärder, t. ex. av terapeutisk art, att föredra.

Fröken Mattsons påstående, att vi vill göra arbete i enrum till en huvudregel, är absolut felaktigt. Om man läser reservationen med anledning av motionen 1600, kan man bilda sig den riktiga uppfattningen. Det rör sig fortfarande om ett undantag.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationen 5 av fru Kristensson m. fl. och i övrigt till utskottets hemställan.

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! Utskottet har i realiteten yrkat bifall till ett av de krav som ställdes i vpk:s partimotion – en lagstadgad samordning mellan kriminalvården och socialvården. Inom parentes vill jag gärna hålla med utskottets ordförande, fru Astrid Kristensson, om att uttrycket ”kriminalvård” leder tanken i fel riktning. Men för enkelhetens skull måste man använda den semantiska stenografi som gör det möjligt för flera talare att tala om samma sak utan att bli missförstådda i onödan, och jag måste i fortsättningen avstå från att markera citationstecken omkring uttrycket kriminalvård även när det är väl befogat.

Jag är tacksam för den utförliga och positiva behandling som vårt krav på en samordning mellan kriminalvården och socialvården har fått. Under nuvarande förhållanden finns det ingen skyldighet för något socialt organ att se till att de intagna har t. ex. sina bostads- och anställningsfrågor lösta när de frigges. De tvingas alltför ofta återvända till samma desperata situation som logiskt ledde till de brott de tidigare dömdes för.

Vi ville att man i lag skulle ange att *ett* – ett namngivet – socialt organ skulle vara ansvarigt för kontakten med den intagne under anstaltsvistelsen och självfallet också ges de nödvändiga resurserna och den nödvändiga personalen för att göra mesta möjliga av denna kontakt. Det är svårt att utan ytterligare utredning ange vilket socialt organ som bäst skulle fylla denna funktion. Det finns skäl som talar för socialnämnderna, men det kan också tänkas att det i många fall skulle vara olämpligt med en obligatorisk samverkan mellan den kommunala socialvården och kriminalvården. Särskilt i mindre kommuner kan det vara svårt att ha en sådan samverkan under diskreta former och med respekt för den personliga integriteten. Detta och andra skäl kan tala för att länsarbetsnämnden eller kanske något tredje organ är det lämpligaste.

Utskottet har i ett särskilt kapitel under rubriken ”Andra samhällsorgans ansvar för kriminalvårdens klientel” behandlat frågan om ansvarsfördelningen och kostnadsfördelningen mellan olika vårdområden och konstaterar: ”En helhetslösning av de här behandlade problemen, som enligt utskottets mening är angelägen och brådskande, förutsätter en övergripande och ingående genomlysning som inte kan nås enbart genom ett omedelbart, intensifierat samarbete mellan kriminalvården och övriga myndigheter och organ.” Med anledning av vår motion framhåller utskottet att regeringen bör avgöra formerna för utredningsarbetet men att ”arbetet bör bedrivas med skyndsamhet samt att förslag i anledning av de överväganden som måste äga rum bör framläggas utan dröjsmål”.

Vi ställde också ett krav på mjukare formuleringar än lagförslagets om uppskov med straffverkställigheten. I princip är det angeläget att straffet avtjänas så snart som möjligt efter domen, och i de allra flesta fall är de dömda själva angelägna om att få straffen undanstökade snabbt. Men det gäller ju här personer som inte är häktade och som kan ha skäl för ett uppskov upp till sex månader eller särskilda skäl för ytterligare sex månader. Ett fängelsestraff är alltid ett kraftigt ingrepp i en människas liv, och det finns verkligen anledning att så långt möjligt förebygga de följd- och biverkningar som straffet brukar ha: förlust av anställning, svårigheter att klara ekonomin, svårigheter att hålla ihop familjen osv. Vi

Nr 54

Onsdagen den
3 april 1974

*Kriminalvård i an-
stalt m. m.*

Onsdagen den
3 april 1974

*Kriminalvård i an-
stalt m. m.*

nämnde en del exempel i motionen, och jag skulle kunna nämna ytterligare några från min egen yrkesverksamhet. Vårt krav har kanske i någon mån resulterat i en smidigare tolkning, men de formuleringar vi kritiserade kvarstår i lagförslaget.

Jag lyssnade till Lisa Mattsons invändningar mot motionen i detta stycke och hennes replikskiften med Alf Lövenborg. Antingen har jag haft en tillfällig mental blockering eller också har Lisa Mattson helt frångått sin kända vana att uttrycka sig klart och begripligt. I alla händelser har meningen i hennes invändningar gått mig förbi. Jag yrkar därför bifall till herr Lövenborgs reservation – reservationen 2.

I vår partimotion gjorde vi vad statistikerna brukar kalla en homogenisering av materialet. En detaljkritik av propositionen skulle ha resulterat i en oöverskådlig härva av ändrings- och strykningförslag. Vi koncentrerade oss därför på de isoleringsåtgärder som uppräknats i ett tiotal paragrafer. Det är inte alldeles oegentligt att ge dem den gemensamma beteckningen isoleringsstraff, eftersom erfarenheten visar att de nära nog alltid upplevs som straff av fångarna och att de används som straff även när de förekommer under camouflage av andra termer. I JO:s ämbetsberättelse från verksamheten 1973 – alltså den berättelse som har kommit nu i år – finns en inspektionsrapport från Kumlaanstalten som visar vad som kan döljas bakom oskyldiga uttryck i en åtgärdsstatistik. Vi krävde en så genomgripande omarbetning av lagförslaget att det skulle innebära att isoleringsstraffet avskaffas.

Detta krav satte i stort sett inte många spår i utskottets betänkande. Utskottsmajoriteten har ett par gånger betonat att den i princip har en starkt negativ inställning till isolering och att sådana åtgärder bör förekomma endast när de är "oundgängligen nödvändiga".

När är de nödvändiga? Varför är de nödvändiga? Utskottet redovisar en katalog över situationer och händelser som svar på den första frågan. Jag har inte blivit övertygad av detta resonemang, och den fråga som ligger djupare – Varför är de nödvändiga? – är egentligen inte besvarad alls i utskottsmajoritetens skrivning.

Det skulle vara oklokt att förneka att en del av klientelet vid de slutna anstalterna är besvärligt, en del t. o. m. mycket besvärligt. Det skulle också vara orättvist mot kriminalvårdspersonalen, som har svårare uppgifter än de flesta andra personalgrupper. Men det måste finnas särskilda skäl till att isoleringsstraffet även inom den givna ramen blivit en rutin vid vissa anstalter samtidigt som det är sällsynt vid andra anstalter med jämförligt klientel. Jag talar nu om isolering som straff för disciplinbrott, och till disciplinbrott räknas att man t. ex. vägrar bädda sängen på morgonen. En annan form av isolering finns, som vi nämnde i vår motion, vid alla slutna anstalter. Samtliga fångar låses in i sina små bostadsceller vid 19-20-tiden varje kväll och släpps ut till frukost och arbete kl. 6.30. varje morgon. Dessutom finns det en rad andra typer av isolering eller rättare sagt förevändningar för att låsa in fångar i enmansceller. Utskottet har utförligt behandlat allt detta och *varför* man måste ha så många paragrafer, var och en med sin motivering, för att använda denna form av tortyr i de svenska fängelserna.

Man bör sätta "varför" inom citationstecken. Orsaksanalysen är ytlig.

Onsdagen den
3 april 1974*Kriminalvård i an-
stalt m. m.*

Vi försökte i vår motion att visa på de djupare orsakerna. Allt detta med tjocka betongväggar, mångdubbla lås, murar som är så höga att de mest isolerade av våra fångar aldrig märker när det är vår eller höst därför att de inte från sina gluggar inom betongvallarna kan se om löven är gröna eller bruna, allt detta behövs, är "oundgängligen nödvändigt" för att tala utskottsmajoritetens språk. Det behövs därför att något annat saknas.

Jag har under mer än 20 års verksamhet som socialläkare i Stockholms stads barnavårdsnämnd haft så nära kontakt med den undre världen att jag med något litet sakkunskap kan påstå att en person sällan är okänslig för omgivningens attityder eller okänslig för stimulans, negativ eller positiv. Många av dem som fått etiketten "farliga" och utan ringaste tvivel kan vara farliga i vissa situationer är hederliga och lojala minst lika mycket som den genomsnittlige medborgaren, när de möter hederlighet och lojalitet och normal respekt för sin personlighet från omgivningen. Det är ju också en fråga om möjligheter – och jag tyckte att min partikamrat Alf Lövenborg redogjorde på ett utmärkt sätt för detta – att arbeta och leva som en vanlig medborgare med de bekymmer och också med de dagliga positiva upplevelser som de flesta vanliga medborgare har. Men fattigdomen går liksom de stora rikedomarna i arv. De som befolkar våra slutna anstalter är till övervägande delen män som varit socialt, ekonomiskt, psykologiskt och kulturellt handikappade redan från den tidigaste barndomen. Och när de blir kriminalvårdens klienter kräver man inte lika mycket av dem som av den vanlige medborgaren. Man kräver mycket, mycket mera, samtidigt som man ger dem mycket, mycket mindre.

Det finns ett uttryck för svart humor i utskottsmajoritetens skrivning och jag skall sluta med detta. Det är när man kallar lagen om kriminalvård i anstalt för en "ramlagstiftning". Detta brukar i andra sammanhang betyda att lagen är en mycket klumpig stomme och att det verkställande ämbetsverket skall fylla ut denna stomme med ett finmaskigt galler av förordningar. Man frågar sig hur detta finmaskiga galler skall se ut när redan stommen är så mångordig och detaljerad som lagen om kriminalvård i anstalt.

Som vi sagt i vår motion finns det en regel för varje tänkt situation. Liknande regler fanns till helt nyligen för ålderdomshem, barnhem och alla andra offentliga institutioner. Och det är, historiskt sett, bara en kort tid sedan den vanliga grundskolan och sådana civilrättsliga institutioner som äktenskapet snördes in i lagar av fångvårdskaraktär. Men för kriminalvården behåller man i princip och även i praktiken allt sådant som har visat sig vara onödigt och förkastligt i alla andra sammanhang. Då är det inte att undra på att det behövs höga murar, många lås, isoleringsstraff och allt annat. Och det är inte att undra på att antalet s. k. farliga fångar tycks bli allt större. Man undrar vem i den här riksdagen som inte skulle gå under i depression eller bli desperat och kanske t. o. m. farlig, om han berövades alla mänskliga rättigheter och bara hade de kala väggarna i en enmanskub av armerad betong att se på och se fram emot under en oöverskådlig följd av år.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 6.

Onsdagen den
3 april 1974

Kriminalvård i anstalt m. m.

Herr NYGREN (s):

Herr talman! Utskottets ordförande fru Kristensson beskrev i sitt inlägg i debatten utskottets behandling av propositionen 20 så, att betydande ändringar skulle ha gjorts under utskottsbehandlingen. Den beskrivningen vill jag inte skriva under på. Möjligen kunde vi när utskottets arbete påbörjades vänta att de flesta av de föreliggande lagparagraferna skulle komma att ändras. Vi hade då från en del anstalter fått reaktioner som kunde tyda på att man var starkt kritisk mot reformförslaget. Sju motioner väcktes i riksdagen med anledning av propositionen, och de innehöll sammanlagt 41 ändringsförslag. Men allteftersom behandlingen kom i gång och fortskred fick vi en känsla av att de flesta yrkandena hade svårt att hålla vid en vägning i utskottet.

Jag anser att utskottets ordförande gjorde en riktig karakteristik då hon sade att ju mer man tränger in i den problematik som anstaltsvården rymmer, desto klarare framstår svårigheterna i reformarbetet. Det är lätt att säga att kautschukparagraferna, eller gummiparagraferna som de kallas, bör bort, och det förelåg också förslag om att de skulle ersättas med något annat. Men när vi i utskottet kom fram till att ange vad man skulle skriva in i stället upphörde kraven på ändringar. Vi blev på det klara med att det i många fall var nödvändigt att göra reservationer, beroende på att våra anstalter är så olika till utformningen och möjligheterna att ge vård varierar så mycket.

När man studerar det nu föreliggande utskottsbetänkandet ser man att det endast är i sex av de 63 lagparagraferna som utskottet har gjort ändringsförslag, och ändringarna är obetydliga och helt enhälliga. Tre tillkännagivanden har gjorts bland beslutspunkterna, och i en del fall har vi understrukit vad departementschefen anfört, detta för att ytterligare betona den vikt vi fäst vid detta. I några fall har vi också gjort egna påpekanden för att uttrycka vår uppfattning. Att beteckna detta som några betydande ändringar i föreliggande reformförslag anser jag vara felaktigt.

Utskottet har sett reformförslaget som ett viktigt steg i de under senare år pågående strävandena att minska återfallsbrottsligheten och humanisera anstaltsvården. De inskränkta möjligheterna att hålla de intagna isolerade, de ökade möjligheterna till permission, strävandena att åstadkomma en så ändamålsenlig förberedelse som möjligt för frigivning eller övergång till vård utom anstalt, de mildrade reglerna för disciplinär bestraffning, lättnaderna i bestämmelserna för besök och de nya möjligheterna för de intagna att föra överläggningar med anstaltsledningen - allt detta är, som jag ser det, mycket angelägna och välkomna åtgärder, som man har lyckats skapa stor enighet om i utskottet.

Reservationerna som föreligger innebär genomgående avvikande meningar från bara en eller två utskottsledamöter. Endast i en reservation har två partiers representanter kommit samman genom en förbrödring mellan utskottets moderater och en centerpartist. Av de 19 reservationerna torde vid förestående kammarbehandling inte återstå mer än 8, medan 11 av dem är följdreservationer.

Det pågår, som departementschefen påpekade i sitt inlägg, ett fortgående reformarbete inom kriminalvården. Det är inget tvivel om att

detta reformarbete till stora delar ligger i linje med de målsättningar som kom till uttryck i herr Takmans inlägg. Men reformerna kommer successivt. I årets statsverksproposition föreslås en ny och betydande satsning på den brottsförebyggande verksamheten, för att försöka förhindra uppkomsten av brottslighet. När vi om några veckor här i kammaren skall ta ställning till det förslaget från departementschefen hoppas jag att vi kan nå en enighet motsvarande den vi i dag markerar om en reformering av kriminalvården.

Nya reformer förbereds. Det har departementschefen understrukit i dag. De häktades situation står ju närmast på tur att bli föremål för ett departementsförslag, och det hälsar vi med tillfredsställelse. Det ligger väl i linje med det beslut om kriminalvård i frihet som vi fattade för något år sedan, med det nu föreliggande förslaget om vård i anstalt och med insatserna när det gäller den brottsförebyggande verksamheten. Jag tycker att det är glädjande att år från år allt större enighet kan nås i Sveriges riksdag om det reformarbete som här pågår i etapper. Det är en utveckling som jag hälsar med tillfredsställelse.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få instämma i de yrkanden som tidigare ställts om bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag känner mig föranlåtten att något invända mot herr Nygrens karakteristik av utskottets behandling av propositionen och hans resonemang om huruvida ändringarna skulle vara betydande eller inte. Herr Nygren påvisade att de flesta motionsyrkanden har avvisats och alltså inte föranlett några åtgärder. Min bedömning är att samtliga ledamöter i utskottet, herr Nygren inräknad, var mycket positivt inställda till de olika yrkanden som fanns i motionerna. Det är glädjande att kunna konstatera hur lätt det var för oss i utskottet att finna en samstämmig linje. Var det så att motionsyrkandena inte direkt ledde till lagändringar, ledde de ändå till kommentarer som i många avseenden fått, såsom jag ser det, en positiv effekt, vilket visar sig när man nu ser lagprodukten med kommentarer.

Alternativet hade för många av oss motionärer varit att förkasta förslaget och begära ett nytt förslag. Vi ansåg att det var en bättre utväg att godta förslaget med de av oss föreslagna ändringarna och med vissa tillkännagivanden, t. ex. när det gäller den väsentliga frågan om isoleringen. Det är svårt för mig att göra en objektiv gradering av hur omfattande utskottets förändringar har varit. Men i samband med den debatt som ägde rum på Norrköpingsfängelset härförleden, där statsrådet Lidbom företrädde regeringen, underströk denne – i varje fall i det avsnitt som sändes i TV – särskilt att utskottets betänkande innebar avsevärda förbättringar i förhållande till propositionen. Jag tycker att det finns anledning att här notera det.

Herr JOHANSSON i Växjö (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nygren sade att det i reservationen 5 hade blivit en förbrödring, som han fann litet egendomlig. Jag vill, såsom många talare gjort, understryka att det faktiskt skedde en förbrödring i utskottet på

många områden. Man kompromissade, kom fram till en minsta gemensam nämnare och skrev sig samman därefter. Jag tycker att vi alla kan vara belåtna med resultatet.

Herr Nygren kan exempelvis se på s. 49 i betänkandet, där han helt och hållet stöder en moderatmotion. Den tar upp 19 §, som innehåller bestämmelse om hur en intagen skall behandlas under tid då utredning för planläggning av hans vård äger rum. Propositionens skrivning var att den intagne skulle "hållas avskild från andra intagna under så lång tid som oundgängligen kräves för att syftet med utredningen ej skall äventyras".

Men här var herr Nygren och hans partivänner liksom utskottet i övrigt överens om att vi skulle ha en annan skrivning. Där heter det att intagen får hållas avskild "endast i den mån det oundgängligen kräves för att syftet med utredningen ej skall äventyras". Allt enligt moderatmotionen.

Jag vet inte om det är någon förbrödring med moderaterna som herr Nygren har åstadkommit. Jag anser att det är uttryck för en vilja från hela utskottet att göra det bästa möjliga av det här lagförslaget.

Herr NYGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill till att börja med säga till herr Johansson i Växjö att jag inte har sagt att jag fann förbrödringen mellan moderaterna och en centerpartist egendomlig. Jag har noterat att den enda punkt där två partier har kommit samman i en reservation är den där man har åstadkommit förbrödring mellan utskottets moderater och en centerpartist. Jag har inte funnit det egendomligt.

Sedan vill jag säga till fru Kristensson att vi naturligtvis har delade meningar. Jag har försökt att inför kammaren redovisa de ändringar som vi har gjort i utskottet, och jag anser att de – när man summerar dem – inte kan sägas vara betydande. Men så långt kan jag gå fru Kristensson till mötes att jag kan erkänna att jag tror att ändringarna – där vi har blivit ense och gjort sådana – har inneburit förbättringar, vilket vi naturligtvis gemensamt får ta åt oss äran av.

Sedan har vi, som jag också nämnde, på flera punkter understrukit vad departementschefen har anfört. Vi har därmed velat markera hur viktigt vi tycker det är att detta har kommit till uttryck. Men det innebär inte att vi velat förorda några mer betydande ändringar i propositionen.

Herr NYQUIST (fp):

Herr talman! Herr Westberg i Ljusdal har i sitt anförande redovisat skälen till folkpartireservationerna och pläderat för våra förslag i de delarna. Jag har ingen anledning att i sak ytterligare kommentera vår inställning på de punkterna i annan mån än att jag kan konstatera att flera av våra förslag har vunnit utskottets bifall. Detta gäller inte minst den viktiga frågan om differentiering av de intagna med hänsyn till ålder, över och under 21 år, och frågan om utredning av isoleringsinstitutet, inte minst med hänsyn tagen till kravet på allmän insyn. Jag har heller inte, herr talman, någon anledning att närmare beröra övriga reservationer. I det hänseendet biträder jag helt utskottsmajoritetens

ställningstagande.

Jag skall i stället tillåta mig att ge några synpunkter på själva behandlingen av propositionen och uppföljningen av de beslut riksdagen i dag kommer att fatta i anslutning därtill. Jag skall också, liksom tidigare talare har gjort, beröra frågan om ny häkteslag.

För en utomstående kan det väl te sig litet egendomligt att ett så väl förberett och väl genomarbetat aktstycke som propositionen är, föregånget av två stora ingående utredningar — KAIK och kriminalvårdsberedningen — ändå har föranlett så många ändringsförslag och reservationer. Kanske tycker någon i det läget — utskottets ordförande var i någon mån inne på det i ett inlägg här — att förslaget i dess helhet borde ha omprövats, men det är att dra förhastade slutsatser, i varje fall av utskottsbehandlingen.

Utskottet har, som framgår av betänkandet och av den debatt som har förts i dag, verkligen inte lämnat någonting åt slumpen, utan under hand skaffat sig en ingående kännedom om förhållandena på anstalterna och tillika insikt om uppfattningarna både hos de intagna och hos personalen. Detta har medfört att vissa ändringsförslag har blivit vad jag skulle vilja beteckna som tvingande nödvändigheter. Det är emellertid i den situationen väsentligt att framhålla att propositionen i dessa stycken inte kan anses ha varit oacceptabelt bristfällig, utan snarare, skulle jag vilja säga, för litet radikal.

I förhållande till gällande lagstiftning är regeringsförslaget ett odiskutabelt framsteg och en god plattform för fortsatta reformer. Men möjligen är det så — detta är nu, herr talman, bara en gissning av det enklaste slaget — att ehuru propositionen ligger väl i linje med flera av ställningstagandena i motionerna och uppföljande reservationer — eller, om man så vill, tvärtom — har det inte ansetts att den lagstiftande församlingen ännu skulle vara mogen och beredd till så radikala grepp som t. ex. avskaffandet av isolering såsom disciplinstraff. Kanske ligger något av detta i justitieministerns ord inledningsvis här i dag, då han nämnde att förslaget dock icke får ses som en "slutgiltig lösning".

Självfallet talar vissa praktiska skäl för att radikalismen något dämpas. Men en vettig kriminalpolitik, som i varje fall under överskådlig tid måste acceptera vissa typer av frihetsberövande, måste utformas så att ytterligare frihetsinskränkningar i form av isolering görs till absoluta undantagsfall — under inga förhållanden, förstås, som ett resultat av bristande resurser. När jag säger "vettig kriminalpolitik" menar jag att de brottspreventiva synpunkterna i rimlig utsträckning får tillgodoses genom huvudpåföljden, dvs. genom själva intagningen på anstalt med de inskränkningar som den innebär i olika avseenden, medan ordningsstörningar och disciplinbrott måste mötas med andra åtgärder än isolering. Däremot kan säkerligen isolering som en yttersta skyddsåtgärd svårligen undvaras.

En kvällstidning raljerade i går över att ett statsråd hade uttalat att ingen känner sympati för isolering som disciplinstraff och att han därför borde medverkat till att den avskaffades. Statsrådets uttalande har naturligtvis pressats alltför hårt. Uttalandet ger väl helt enkelt uttryck för den breda uppfattningen att isoleringen är ett nödvändigt ont som inte

helt kan undvaras. Men som andra med mig har befarat gör man troligen det onda än värre ont med isoleringsstraffet, och vi borde tvingas att söka andra, mer konstruktiva eller i varje fall mindre skadliga alternativ. De föreslagna utredningarna om isoleringsinstitutet kommer, det är jag förvissad om, att ge oss helt nya perspektiv på den här frågan.

Till utredningsbilden hör också ett spørsmål som utskottet ganska självfallet inte närmare har berört men som är allmängiltigt för alla reformer, dvs. uppföljningen av fattade riksdagsbeslut. Kriminalvårdsstyrelsen är i den situationen att den har en särskild planerings- och utvecklingsenhet. Det bör förutsättas att såväl denna enhet på kriminalvårdsstyrelsen som det brottsförebyggande rådet nu verkligen tar vara på möjligheten att följa upp den nya lagstiftningen. Det bör väl också förutsättas att justitieministern på lämpligt sätt – t. ex. i anslutning till behandlingen av anslagsäskandena under kommande år – ger sin uppfattning till känna om gjorda erfarenheter. Och beträffande isoleringsinstitutet får riksdagen förhoppningsvis inom en inte alltför avlägsen framtid möjlighet att ta ställning till de förslag som föreslagna utredningar kan ge anledning till.

Sammanfattningsvis finns det kanske anledning, herr talman, att göra den reflexionen att handläggningen av behandlingslagen ganska väl bekräftar resultatet av nyligen redovisade undersökningar som visar att politikerna ofta är radikalare än sina väljare och uppdragsgivare. Det är nog en allmän iakttagelse i inte minst kriminal- och socialpolitiska frågor, då de grovt tillyxade, spontana och ofta ganska primitiva argumenten får vika för den övergripande hänsynen till sociala och psykologiska realiteter. Detta förhållande förpliktar självfallet envar av oss att noga redovisa skäl och ståndpunkter, att på ett lättfattligt och i övrigt lämpligt sätt visa att t. ex. den negativa inställningen till isoleringsinstitutet inte beror på en slapp låt-gå-filosofi utan på en väl underbyggd uppfattning att isoleringen i varje fall inte tjänar ett konstruktivt kriminalpolitiskt syfte utan närmast är att beteckna som en desperat nödfallsåtgärd.

Så avslutningsvis något om häktningsinstitutet.

Utskottet har på ett glädjande sätt slutit upp kring förslaget att ny häkteslag skall tas fram utan onödig tidsutdräkt. Jag kan emellertid inte avhålla mig från att fråga justitieministern hur det kommer sig att den viktiga frågan om häktads ställning och behandling, som Daniel Wiklund väckte i riksdagen för i det närmaste tio år sedan och som första lagutskottet 1966 ansåg borde göras till föremål för översyn – en uppfattning som delades av riksdagen –, inte har kunnat lyftas fram i samband med den nya behandlingslagen. Argumentet att man velat samordna denna fråga med en översyn av häktningsrekvisiten enligt rättegångsbalken är verkligen inte särskilt övertygande. Det verkar vara något av en efterhandskonstruktion, särskilt som det inte står ett ord i propositionen om att avsikten är att återkomma i särskild ordning. Ni kunde ju ha sagt att Ni beträffande ny häkteslag osv., som KAIK och förberedande utredningar sysslat en del med, avser att återkomma i särskild ordning. Är det kanske på det sättet att Ni av för mig okänd anledning råkat i tidsnöd och helt enkelt inte hunnit med en revision av häkteslagen samtidigt med förslaget till ny lagstiftning om kriminalvård i

anstalt? Det tycker jag att Ni i och för sig kan medge utan att på något sätt förlora ansiktet. Annars är ju beröringspunkterna uppenbara. Det ligger tveklöst närmare till hands att samtidigt behandla de här två lagkomplexen med bl. a. den gemensamma cellproblematiken än att behandla häkteslagstiftningen i samband med en översyn av de formella förutsättningarna för häktning. Glädjande nog uttalade justitieministern helt nyligen — såsom i dag också framhållits av utskottets ordförande fru Kristensson — att departementet nu arbetar med att ta fram förslag till en ny häkteslag. Ehuru något sent påkommet var det likväl påpassligt gjort, och bättre sent än aldrig!

I sammanhanget är det emellertid uppenbart att behandlingen av häktade — och även av anhållna — personer i stor utsträckning blir beroende av den standard på lokaler och den tillgång på kurativ och arbetsledande personal som är för handen. Jag vill därför, herr talman, sluta med att dels uttrycka förhoppningen att förslaget om ny häkteslag inte låter vänta på sig, dels uttala min tillfredsställelse över den upprustning av häkteslokaler som är på gång och de värdefulla förstärkningar, som gjorts och som också i årets statsverksproposition föreslås, av den kurativa verksamheten samt av utbildnings- och kontaktverksamheten bland de häktade för att bl. a. minska de negativa verkningarna av isoleringstiden.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Vi behandlar här frågan om kriminalvård i anstalt, och egentligen förstår jag inte varför vi i det sammanhanget skulle ta upp en längre diskussion om häkteslagstiftningen. Situationen är ju den att man sedan lång tid tillbaka, särskilt från advokathåll, framhåller som sin uppfattning att de nuvarande reglerna för häktning tillämpas av domstolarna i alltför stor utsträckning. Man har ansett att det finns många situationer då häktning inte behöver tillgripas — häktning är en så pass ingripande åtgärd att den endast bör komma i fråga när det föreligger starka skäl.

Detta har föranlett överläggningar och diskussioner inom departementet med företrädare för såväl åklagarsidan som advokater. Vid dessa överläggningar har man kommit fram till att det finns anledning att göra en översyn av häkteslagstiftningen. Dessa förberedande diskussioner pågick under förra hösten.

När man kommit fram till att det är lämpligt att göra en översyn av häkteslagstiftningen och för resten även av de långa häktestiderna förefaller det naturligt att man även tar upp frågan om förhållandena i häktena med hänsyn till den speciella situation som här föreligger med de intressen som åklagarsidan har och som inte alltid sammanfaller med intressena inom kriminalvården, där man kanske vill göra förhållandena under häktestiden mer eller mindre fria. När vi nu arbetar med detta förefaller det mig som om man bör göra en översyn av hela detta komplex. Men detta har som sagt inte något samband i och för sig med att denna fråga kommit upp i utskottet och föranlett önskemål från utskottets sida. Som framgått av vad jag har sagt har vi för avsikt att göra en översyn av förhållandena under häktestiden som utskottet uttalat önskemål om.

Nr 54

Onsdagen den
3 april 1974

Kriminalvård i anstalt m. m.

Onsdagen den
3 april 1974

*Kriminalvård i an-
stalt m. m.*

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av vad justitieministern nu sade beträffande häkteslagstiftningen vill jag ändå peka på att utskottet för sin del menar att frågan om en ny häkteslagstiftning, som avser behandlingen av häktade, snarast bör föreläggas riksdagen. Vi delar inte den uppfattning justitieministern nu gav uttryck åt, nämligen att man kunde baka in den frågan i det större sammanhanget om en översyn av häktningsgrunderna, vilket skulle göra att frågan fick en ytterligare fördröjning. Om riksdagen antar utskottets förslag, kommer detta att innebära en hemställan hos Konungen om att med förtur ta upp frågan om behandlingen av häktade och att komma till riksdagen med ett särskilt förslag.

Herr LUNDGREN (s):

Herr talman! "Intagen skall behandlas med aktning för hans människovärde." Så står det i 2 kap. 9 § i förslaget till lag om kriminalvård i anstalt.

"Intagen skall behandlas med aktning för hans människovärde." Formuleringen är naturligtvis riktig. Den enskilde individens värde måste stå i centrum i en demokratisk kulturstat. Människovärdet får inte sättas i fråga. Men ändå är formuleringen ytterligt sårbar. Alla former av frihetsberövanden är humanistiskt och etiskt diskutabla. Det är alltså med varsamhet vi skall närma oss kriminalvårdens problematik.

De allmänna värderingar som jag nu känner behov av att i korthet få ge uttryck för är personliga. De slutsatser som utskottets socialdemokratiska ledamöter står bakom delar jag emellertid helt.

Intresset för kriminalvårdsfrågor är i växande, inte minst bland unga människor. Inom den organisation där jag är speciellt engagerad, de kristna socialdemokraternas förbund – Broderskapsrörelsen, märks detta påtagligt. Orsaken är troligen frågornas djupt medmänskliga karaktär. En kompletterande orsak kan vara att kriminalvårdsdebatten delvis kraftigt har polariserats. Å ena sidan en hård och av vedergällning präglad inställning, en obarmhärtig kläm-åt-dem-attityd. Å andra sidan en inkompetensförklaring av hela samhället och stolta deklARATIONER om att alla fängelser omgående måste rivas och att inga påföljder alls skall få komma i fråga.

I detta polariserade debattklimat har jag med tillfredsställelse kunnat konstatera att arbetet i justitieutskottet i ganska stor utsträckning har präglats av en balanserad syn. Visserligen har jag ibland önskat att vi kunnat ta några steg ytterligare i riktning mot verklig *vård* i stället för som nu bestraffning. Trots allt är utskottets betänkande och Kungl. Maj:ts proposition nr 20 steg på humaniseringens väg inom kriminalvården. Inom parentes kan sägas att inte så sällan används ordet liberalisering i stället för humanisering. Liberalisering är emellertid ett ord som kan föra tankarna i fel riktning. Ordet sammanhänger ju med en viss politisk ideologi som inte alltid står för värderingar som passar in i den eftersträvsvärda färdriktningen.

Alltnog: Kampen mot brottsligheten måste föras på en mycket bred front. De förebyggande åtgärderna är de viktigaste.

Onsdagen den
3 april 1974

Kriminalvård i anstalt m. m.

Fru Kristensson sade tidigare i dag att den förebyggande verksamheten främst bedrivs av polisen. Det är verkligen ett snävt synsätt. Förebyggande åtgärder innebär främst en politik som vill ta bort de orättvisor som sociala, ekonomiska och kulturella skillnader innebär. Ökade kontaktmöjligheter mellan människor är ovärderliga. Folk Rörelserna, religiösa och ideella, har här en central roll.

Bättre utbildningsmöjligheter, bättre boendemiljöer, bättre arbetsmiljöer och bättre social service är exempel på förändringar som kan begränsa social missanpassning och därmed risken för kriminalitet. I stor utsträckning är det alltså fråga om åtgärder som ligger utanför vad som vanligen kallas kriminalpolitik. Det gäller i inte oväsentlig grad tillväxten av vad som kallas den offentliga sektorn. Om det kan uppnås politisk enighet om den typen av förebyggande åtgärder återstår sannerligen att se. Den "nya individualismens" förespråkare oroar, ty de talar ju med den gamla egoismens tonfall. Egoism är ingen god grund för minskad missanpassning.

Herr talman! När emellertid den förebyggande verksamheten misslyckas eller är otillräcklig och lagöverträdelser sker, då är följande frågeställningar centrala: Från vilken situation skall påföljdssystemet utgå? Kommer lagöverträdaren eller lagöverträdelserna i förgrunden? Allt fler börjar inse att påföljden bör utgå från lagöverträdarens situation. Vilka åtgärder är bäst för att undvika nya lagöverträdelser och vilka åtgärder är bäst för att klara ut lagöverträdarens personliga och sociala problem?

För mig är det uppenbart att frihetsberövande åtgärder måste undvikas så långt det över huvud taget är möjligt. Frivården måste prioriteras. Frivilliga organisationer — fackföreningar, kristna samfund, ideella organisationer, kanske speciellt ungdomsorganisationer, m. fl. — borde kunna göra alltmer medvetna insatser.

Men, tyvärr, vissa lagöverträdelser är så allvarliga att större ingrepp måste göras. Vårdsynpunkten får då ge vika av skyddshänsyn. Detta är tragiskt. Anstaltsvistelse ger ofta skadliga effekter. Humaniseringen av fängelsevistelsen måste därför successivt och medvetet fortsätta. Siktet måste vara inställt på frigivningen och den intagnes möjligheter att klara sig. Kriminalvårdens åtgärder måste samordnas med andra myndigheters. Kontakter med anhöriga är ofta betydelsefulla. Besök bör underlättas. Föreningsverksamhet måste också stimuleras. Möjligheter till religionsutövning och personlig, andlig rådgivning får inte saknas.

Isoleringsstraffet är den del av den nya lagstiftningen som stått mest i debattens centrum, och det är ganska naturligt. Kritiken har varit stark, ibland onyanserad. Utskottet inser till fullo att isolering innebär "betydande risker för skadliga verkningar för den intagne". Det är därför viktigt att finna alternativa åtgärder. Jag hälsar den föreslagna utredningen med tillfredsställelse. Isolering är i princip ovärdigt en progressiv fångvård.

Till sist, herr talman, vill jag återknyta till mitt konstaterande inledningsvis, att intresset för kriminalvårdsfrågor är i växande. Debatten om dessa frågor behöver också humaniseras. Den borde i större utsträckning gälla mänskliga relationer. Negativa attityder till dömda är

emellertid mycket vanliga, och vedergällningstänkandet är utbrett. Dessa negativa attityder gör det sannerligen inte lättare för lagöverträdare att återanpassa sig. Risken för återfall blir stor. Sensationshungriga kriminalreportage ökar naturligtvis också de negativa attityderna. Journalister borde här – liksom i en rad andra frågor – inse sitt ansvar. Vårt ansvar som politiker är emellertid primärt. Skall den riktiga men sårbara formuleringen i 2 kap. 9 § i förslaget till lag om kriminalvård i anstalt – ”Intagen skall behandlas med aktning för hans människovärde.” – få reell innebörd krävs det en fortsatt och ingående prövning av olika vägar för en ytterligare humanisering med inriktning på *vård*.

I tidningen Vi häromveckan läste jag i en ledarkommentar om vår fångvård bl. a.: ”Ibland kan en religiös väckelse eller en djup kärlek ändra en människas personlighet från en dag till en annan. En tjuv kan bli hederlig, en alkoholist kan bli nykter, en narkoman kan slänga tabletter och sprutor.

Men vilken omvändelse eller vilken kärlek garanteras man inom fängelsemurarna?”

Vilken omvändelse eller vilken kärlek garanteras man inom fängelsemurarna? Den frågan får inte vara retorisk.

Herr talman! Utskottets majoritetsförslag har brister men är ändå ett betydelsefullt steg i rätt riktning. Jag instämmer därför i det yrkande som utskottets vice ordförande fröken Mattson har ställt.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten A

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Westberg i Ljusdal, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Westberg i Ljusdal begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 2 punkten A röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Westberg i Ljusdal.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Westberg i Ljusdal begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	·	293
Nej	–	34
Avstår		1

Punkten B

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Lövenborg, och förklarades den förra

propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lövenborg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 54

Onsdagen den
3 april 1974

*Kriminalvård i an-
stalt m. m.*

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 2 punkten B röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Lövenborg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lövenborg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 311
Nej — 17

Punkterna C–N

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten O

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av fru Kristensson och herr Schött, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Kristensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 2 punkten O röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av fru Kristensson och herr Schött.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Kristensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 283
Nej — 45

Punkterna P–U

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten V

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av fru Kristensson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Kristensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 54

Onsdagen den
3 april 1974

*Kriminalvård i an-
stalt m. m.*

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 2 punkten V röstar ja, den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av fru Kristensson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Kristensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	264
Nej	—	62
Avstår	—	2

Punkten X

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 6 av herr Lövenborg samt 3:o) reservationen nr 7 av herr Westberg i Ljusdal, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Westberg i Ljusdal begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 3:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Lövenborg begärt votering beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 2 punkten X antar reservationen nr 7 av herr Westberg i Ljusdal röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 6 av herr Lövenborg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lövenborg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	46
Nej	—	20
Avstår	—	260

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 2 punkten X röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 7 av herr Westberg i Ljusdal.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Westberg i Ljusdal begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja -- 271
Nej -- 54
Avstår -- 3

Punkten Y

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten Z

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 9 av herr Westberg i Ljusdal, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Westberg i Ljusdal begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 2 punkten Z röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 9 av herr Westberg i Ljusdal.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Westberg i Ljusdal begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja -- 278
Nej -- 49
Avstår -- 1

Punkterna Å-AB

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten AC

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 13 av fru Kristensson och herr Schött, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Kristensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 2 punkten AC röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 13 av fru Kristensson och herr Schött.

Nr 54

Onsdagen den
3 april 1974

*Kriminalvärd i an-
stalt m. m.*

Nr 54

Onsdagen den
3 april 1974

Anslag till kriminalvården

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Kristensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 283
Nej - 45

Punkterna AD-AO

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 10 Anslag till kriminalvården

Föredrogs justitieutskottets betänkande nr 5 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1974:1 gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1974/75 till kriminalvården jämte motioner.

Herr TALMANNEN yttrade:

I fråga om detta betänkande hålles gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

I det följande redovisas endast de punkter, vid vilka under överläggningen framställts särskilda yrkanden.

Punkten 2 (Fångvårdsanstalterna)

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1974:1 bilaga 4 (justitiedepartementet) under punkten F 2 (s. 101-104) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att inrätta två extra ordinarie tjänster som överläkare i SKBe 3, dels till Fångvårdsanstalterna för budgetåret 1974/75 anvisa ett förslagsanslag av 355 965 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1974:19 av herr Werner i Malmö m. fl. (m),

1974:641 av herr Lövenborg m. fl. (vpk) vari, såvitt nu var i fråga, hemställdes att riksdagen till kriminalvården för förstärkning av de kurativa åtgärderna och den sociala servicen inom anstaltsvården och frivården anvisade de medel som Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen bilaga 4 begärt för 402 nya polistjänster i den lokala polisorganisationen (yrkande 2 delvis) samt

1974:968 av fru Kristensson m. fl. (m) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde förslag om inrättande av två frigångshem för kvinnliga intagna, ett i närheten av Göteborg och ett i närheten av Malmö.

Utskottet hemställde

A. att riksdagen bemyndigade Kungl. Maj:t att inrätta två extra ordinarie tjänster som överläkare i SKBe 3,

B. att riksdagen beträffande medelsberäkningen med bifall till Kungl.

Maj:ts förslag och avslag på motionen 1974:641, yrkande 2 i denna del, till Fångvårdsanstalterna för budgetåret 1974/75 anvisade ett förslagsanslag av 355 965 000 kronor,

C. att riksdagen beträffande den andliga vården inom kriminalvårdens anstalter skulle avslå motionen 1974:19,

D. att riksdagen beträffande inrättandet av frigångshem för kvinnliga intagna i anledning av motionen 1974:968 gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört i detta hänseende.

Punkten 3 (Frivården)

Kungl. Maj:t hade under punkten F 3 (s. 104–106) föreslagit riksdagen att till Frivården för budgetåret 1974/75 anvisa ett förslagsanslag av 63 810 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1974:275 av herr Strömberg (fp),

1974:381 av herr Johansson i Jönköping m. fl. (s) vari hemställt att riksdagen som sin mening uttalade att Kungl. Maj:t skyndsamt borde pröva möjligheterna att, enligt i huvudsak de riktlinjer som angetts i motionen, inrätta ett för frivårdens behov avsett inackorderingshem i Jönköping, avsett att tas i bruk under budgetåret 1974/75,

1974:384 av herr Nisser m. fl. (m),

1974:635 av fru Frænkel m. fl. (fp, c, m) samt

1974:641 av herr Lövenborg m. fl. (vpk) vari, såvitt nu var i fråga, hemställt att riksdagen till kriminalvården för förstärkning av de kurativa åtgärderna och den sociala servicen inom anstaltsvården och frivården anvisade de medel som Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen bilaga 4 begärt för 402 nya polistjänster i den lokala polisorganisationen (yrkande 2 delvis).

Utskottet hemställde

A. att riksdagen beträffande ersättningen till övervakarna inom kriminalvården skulle avslå motionen 1974:275 samt motionen 1974:384 i denna del (yrkande A),

B. att riksdagen beträffande antalet övervakningsuppdrag per övervakare skulle avslå motionen 1974:384 i denna del (yrkande B),

C. att riksdagen beträffande socialmedicinsk verksamhet vid Föreningen Skyddsvärnet i Göteborg skulle avslå motionen 1974:635 i denna del,

D. att riksdagen beträffande förstärkning av den kurativa verksamheten m. m. inom kriminalvården skulle avslå motionen 1974:641 (yrkande 2 delvis) i denna del,

E. att riksdagen beträffande inrättandet av ett frigångshem i Jönköping gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört i anledning av motionen 1974:381,

F. att riksdagen beträffande medelsberäkningen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionerna 1974:635 och 1974:641 (yrkande 2 delvis) i denna del till Frivården för budgetåret 1974/75 anvisade ett förslagsanslag av 63 810 000 kronor.

Nr 54

Onsdagen den
3 april 1974

Anslag till kriminalvården

Onsdagen den
3 april 1974

Anslag till krimi-
nalvården.

Punkten 5 (Frivillig kontaktverksamhet m. m.)

Kungl. Maj:t hade under punkten F 7 (s. 107) föreslagit riksdagen att till Frivillig kontaktverksamhet m. m. för budgetåret 1974/75 anvisa ett reservationsanslag av 100 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1974:379 av fru Diesen m. fl. (m) vari hemställdes att riksdagen till Frivillig kontaktverksamhet m. m. för budgetåret 1974/75 anvisade ett reservationsanslag av 160 000 kronor, varav 80 000 kronor till Röda korset.

Utskottet hemställde

att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionen 1974:379 till Frivillig kontaktverksamhet m. m. för budgetåret 1974/75 anvisade ett reservationsanslag av 100 000 kronor.

Reservation hade avgivits av fru Kristensson (m) och fru Lindquist (m) som ansett att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen beträffande medelsberäkningen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionen 1974:379 i denna del till Frivillig kontaktverksamhet m. m. för budgetåret 1974/75 anvisade ett reservationsanslag av 100 000 kronor,

B. att riksdagen beträffande disponeringen av anslaget i anledning av motionen 1974:379 i denna del gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Jag vill börja med att peka på ett avsnitt i utskottsbetänkandet där vi är eniga men där vi hemställer att Kungl. Maj:t skall ha uppmärksamheten riktad på angelägenheten av att inrätta frigångshem för kvinnliga intagna. Vi har ju tidigare, som jag sade förut i dag, ägnat situationen för de kvinnliga intagna ganska stor uppmärksamhet, och vi understryker i det här betänkandet att det finns anledning att i vissa fall göra omDispositioner av en del befintliga frigångshem i närheten av storstadsområdena, som nu enbart är avsedda för manliga intagna, så att de helt eller delvis kan tas i anspråk för kvinnliga intagna. Vi räknar med att man utan större tidsutdräkt kan förverkliga det önskemålet.

Emellertid finns det, herr talman, en reservation fogad till betänkandet, och det är närmast den jag skall säga några ord om. Den avser anslaget under punkten 5, frivillig kontaktverksamhet m. m. De som varit ledamöter av riksdagen ett tag har uppmärksammat att det här inte är någon ny fråga — det är en fråga som vi moderater har kommit tillbaka med flera gånger. Reservationen innebär en kritik mot den verksamhet som KRUM för närvarande bedriver på anstalterna; vi reservanter tycker att det är fel att KRUM för sin verksamhet skall erhålla statsbidrag.

Utskottet har ju under tidigare år framhållit vikten av att KRUM kan ge kriminalvårdsstyrelsen en sådan redovisning att KRUM:s verksamhet kan bedömas. Kriminalvårdsstyrelsen fick efter upprepade anmaningar en viss redovisning från KRUM, men den var så pass bristfällig att kriminalvårdsstyrelsen inte kunde få något ordentligt grepp om verksam-

heten. Man kunde konstatera att Riks-KRUM egentligen inte bedriver någon verksamhet på anstalterna och att de lokala KRUM-avdelningarna endast bedriver sporadisk verksamhet.

I övrigt kvarstår, tycker jag, de principiella invändningarna mot KRUM som statsbidragsunderstödd organisation. KRUM har ju, som jag tidigare framhållit, närmast karaktären av en kamporganisation som egentligen inte syftar till att hjälpa de intagna med deras återanpassning i samhället utan som syftar till att opponera mot den kriminalpolitik som regering och riksdag i allt väsentligt har ställt sig bakom. Jag kan personligen inte finna att det är förenligt med våra intressen att man skall ge statsbidrag till sådan organisation.

Det finns däremot en organisation som i synnerhet under senare år har bedrivit en utomordentligt förtjänstfull verksamhet på anstalterna, och det är Röda korset. Man har aktiverat människor att gå in i besöksgrupper, man har tagit kontakt med de intagna, och överallt kan det påvisas hur positiv den här verksamheten har varit. Jag kan inte hjälpa att jag finner det litet egendomligt att kriminalvårdsstyrelsen som nu har reducerat anslaget till KRUM – det är i och för sig vällovligt – också reducerat anslaget till Röda korset. Detta anser jag vara helt oförklarligt, och vi har i reservationen i stället menat att man bör lägga alla de pengar som nu går till KRUM hos Röda korset för att förstärka dess väldigt positiva verksamhet.

Jag själv får kanske för övrigt ifrågasätta om det över huvud taget är riktigt att sprida ut detta i och för sig ganska knapphändiga anslag på ytterligare organisationer, med små summor på 5 000 kronor till RFHL och RFSU osv. Jag är inte säker på att en sådan satsning kommer att visa sig vara särskilt betydelsefull.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till reservationen.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! Jag vill börja med att säga några ord i anslutning till motionen 641 som behandlas i förevarande betänkande. I den motionen yrkas på en kraftig förstärkning av kurators- och psykologverksamheten i fängvårdsanstalterna. Vi anser att förstärkningar på det området är betydligt mera angelägna än att anvisa medel till drygt 400 nya polistjänster.

Genom vad som väl får kallas olycksfall i arbetet var vårt parti vid justeringstillfället inte representerat i utskottet, och följaktligen finns det ingen reservation. Jag talar därför nu för motionen.

Man finner av betänkandet att utskottet delar vår uppfattning om behovet av ökade insatser på detta område och att det ligger i linje med den grundtanke i kriminalvårdsreformen som innebär ökad integrering mellan anstaltsvård och frivård och som syftar till att mera effektivt än hittills förbereda de intagnas frigivning. Det är satsningen på detta område och på frivården som vi hela tiden talat för i vår argumentation och som vi menar måste få spela den helt dominerande rollen. Det är när

man tar steget från den onormala fängelsetillvaron och ut i livet som de mycket stora påfrestningarna gör sig gällande. Det skall i rättvisans namn sägas att vi har satsat mera på detta område under senare år, men det har långtifrån varit tillräckligt. Vi anser att det är bråttom nu, betydligt mera angeläget än ytterligare polisförstärkningar. Den delen av argumentationen hör dock inte hemma i detta sammanhang utan bör kanske sparas till det tillfälle då motionens andra del kommer att behandlas, alltså den del som yrkar avslag på förstärkningen av polistjänsterna.

Som ett angeläget målområde har vi särskilt nämnt nödvändigheten av att kraftigt öka antalet psykologer och kuratorer. Det är ett faktum som jag tror att ingen vill bestrida, att vi nu har dåligt ställt med psykologer. Om vi hade haft flera psykologer och kuratorer vid våra fängelser är det mycket möjligt att den metod att isolera intagna som vi nyss här har diskuterat skulle ha använts i betydligt mindre omfattning, dels därför att vi vet att vettiga psykologer säger nej till den behandlingsmetoden, dels därför att då hade man haft större möjligheter att hjälpa desperata och psykiskt nergångna människor på annat sätt än genom att spärra in dem i isoleringsceller. De förstärkningar som hittills skett på detta område är långtifrån tillräckliga, men utskottet vill ändå vänta och se vad pågående utredningsarbete kan resultera i. Vi menar att man inte behöver vänta på det utan att behovet är så klart att man redan nu bör gå in för en förstärkning på området. Detta säger jag, även om jag också noterar att skrivningen i utskottets betänkande är positiv.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen 641.

När jag nu ändå har ordet kan jag inte gå förbi den moderata reservationen som gäller KRUM. Fru Kristensson ogillar KRUM:s verksamhet och tycker att hela anslaget för den frivilliga kontaktverksamheten bör gå till Röda korset. De moderata attackerna mot KRUM är inte nya. I fjol var det herr Ringaby som anförde de mörkblå. I år är det alltså fru Kristensson som står för bannbullen. I fjol skulle anslaget dras in, bl. a. därför att man i KRUM:s tidning Krumbukten hade funnit en artikel som kanske inte var så lyckad. Med den logik som användes i motionen och argumentationen hade man lika gärna kunnat vända sig mot all statlig anslagsgivning till pressen i dess helhet. Varje pressalster, stort eller litet, innehåller säkert alltid något som inte alla är beredda att skriva under.

Men i år är argumentationen en annan. Nu skall KRUM:s anslag dras in därför att organisationen inte lämnat en tillräckligt detaljerad redovisning för hur man använt de anslag som man har fått.

Vill man gå emot något, hittar man naturligtvis alltid argument, även om de inte är så hållbara och om de också döljer de verkliga skälen. Och de verkliga skälen i det här sammanhanget är att de moderata ogillar KRUM och vill göra slut på organisationens verksamhet innanför och utanför murarna. Vore det inte ärligare att säga att man vill göra slut på KRUM därför att där bl. a. finns folk som arbetar utifrån progressiva värderingar, som går stick i stäv med fru Kristenssons konservativa syn på kriminalvård och mycket annat?

Det är klart att Röda korset ur konservativ synvinkel är pålitligt och oförargligt. Den organisationen sprider inga irrläror. Därför tycker

naturligtvis fru Kristensson att den skall ha hela anslaget. Jag tycker inte det, och utskottet har med det moderata undantaget avvisat fru Kristenssons framstöt.

Men trots att jag ogillar mycket av Röda korsets verksamhet, både i det förflutna och i nuet – och det kan väl också andra i utskottet säga, förmodar jag – har jag inte gått så långt som fru Kristensson och begärt att Röda korsets anslag skall dras in. Jag tycker nästan att fru Kristensson visar en något befämlig brist på generositet. Fast det gäller ju inte i alla sammanhang. När det gäller att öka anslagen för att förstärka polisens resurser brukar utskottets värderade ordförande i allmänhet uppträda som ett permanent ymnighetshorn. Men det är ju en annan sak. Att fru Kristenssons avslagsyrkande nu skulle vara motiverat enbart av att KRUM inte har lämnat en redovisning som fru Kristensson accepterar är det väl ändå knappast någon som tror.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan, som i sak innebär att KRUM kommer att få 24 000 kronor vilket är mindre än tidigare. Jag tror att det finns anledning att senare återkomma till det ärendet.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag har tidigare här i kammaren redovisat de verkliga skälen till att jag anser att KRUM inte bör ha statsbidrag, och jag skall gärna upprepa dem. Jag tänker inte främst på vad man skriver i Krumbukten, utan det jag utgår ifrån är det målsättnings- och aktionsprogram som gäller för KRUM:s verksamhet.

KRUM skall bekämpa "det klassamhälle som genom sina ojämna makt- och förmögenhetsförhållanden bidrar till att skapa grupper som är socialt, ekonomiskt och kulturellt utslagna".

"KRUM anser att samhällets kontrollpolitik är ett uttryck för det rådande klassamhället."

"Som ett led i opinionsbildningen arbetar KRUM för att fängelserna på fångarnas villkor ska öppnas för allmänheten, organisationer, myndigheter och massmedia.

Utöver den traditionella opinionsbildningen bör aktioner komma till stånd i ökad utsträckning. KRUM ska kunna aktivt stödja stridsåtgärder samt i övrigt sprida vetskap om och stödja fångarnas kamp. KRUM-kansliet i Stockholm ska fungera som informations- och agitationscentral."

Herr talman! Jag tycker inte att den beskrivningen stämmer med den rubrik som finns för det här anslaget, Frivillig kontaktverksamhet.

Hela utskottet – det vill jag erinra herr Lövenborg om – har tidigare uttalat kritik mot KRUM:s verksamhet. Man har sagt att KRUM bör ge en ordentlig redovisning till kriminalvårdsstyrelsen. Nu kan vi här konstatera att KRUM i sin redovisning har uppgett att det förekommer lokal verksamhet på orter där det vid närmare kontroll visar sig att sådan verksamhet över huvud taget inte ägt rum. Tillsammans med de skäl som jag tidigare har nämnt, att man också i övrigt ger bristfällig redovisning för verksamheten, tycker jag det räcker för att ifrågasätta om KRUM verkligen skall få statsbidrag i fortsättningen.

Jag tycker att tanken bakom anslaget är helt riktig. Det är synd att

pengarna missbrukas till ändamål som egentligen strider mot det ursprungliga syftet. Det gäller inte, herr Lövenborg, mina kriminalpolitiska synpunkter – som faktiskt är ganska ointressanta i sammanhanget – utan det gäller den kriminalpolitik som regering och riksdag tillsammans har ställt sig bakom. Och den kriminalpolitiken skall, menar jag, främjas också med de statsbidrag vi härifrån ger. Det är alltså inte fråga om bristande generositet; det är ett vaktslående kring värdefulla principer.

Herr LÖVENBORG (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker inte alls att fru Kristenssons åsikter är ointressanta. De visar vilken ideologi hon står för och vilka värderingar hon har. Jag skulle kunna tänka mig att hennes uppfattning bl. a. hänger samman med KRUM:s målsättning att arbeta för en analys och ett bekämpande av det klassamhälle som genom sina ojämna makt- och förmögenhetsförhållanden bidrar till att skapa grupper som är socialt, ekonomiskt och kulturellt utslagna.

Fru Kristensson sade i ett annat sammanhang: Herr Lövenborg och jag har alltid olika åsikter, och det är vi båda lika glada över. Det torde också gälla synen på KRUM och den anslagsfråga vi nu behandlar. Jag har ingen anledning att stå och välsigna varje ord som har skrivits i KRUM:s publikationer eller att anamma alla dess utspel – en del gillar jag, och en del finner jag mindre bra. Men det är ändå inte det avgörande, utan det är om KRUM utträttar något och bedriver en verksamhet som kan motivera anslaget. Jag har också fått del av dess redovisningar till kriminalvårdsstyrelsen, och jag tycker att den redovisning som görs vittnar om att man har en meningsfull verksamhet. KRUM bedriver kontaktverksamhet på fängelserna via sina lokalgrupper, folk från KRUM besöker de intagna, man har anordnat studiecirkel och man försöker på sina håll också mycket ambitiöst att hjälpa till när straffade kommer ut från fängelserna. Många intagna har vittnat om att KRUM verkligen har gjort att fängelsevistelsen blivit mer uthärdlig. De har fått kontakt. De har fått människor att tala med. Att KRUM-arna ofta är unga människor, som dessutom har en progressiv livssyn, är positivt inte minst därför att de intagna på anstalterna i mycket stor utsträckning är ungdomar.

Jag skall inte gå in på allt som skrivits och sagts om och av KRUM, men att KRUM exempelvis i sitt program ifrågasätter om fängelsestraff verkligen löser problem med brottsligheten är inget komprometterande. Den åsikten vill jag erinra mig att fru Kristensson har uttryckt tidigare i dag.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle bara återigen vilja fråga herr Lövenborg om han verkligen tycker att det är riktigt att lämna statsbidrag till en organisation som ger en så bristfällig redovisning att den t. o. m. lämnar uppgifter som vid närmare kontroll visar sig felaktiga. Då man kontrollerat KRUM:s uppgifter om att organisationen bedriver en mycket omfattande kontaktverksamhet på anstalterna har det nämligen visat sig att uppgifterna saknar grund.

Herr LÖVENBORG (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det är ofta så att man kan använda olika källor. Det finns källor som jag tror hade kunnat ge fru Kristensson vittnesbörd om att KRUM har en verksamhet som verkligen faller inom den här ramen. Man har till kriminalvårdsstyrelsen lämnat sin verksamhetsberättelse, man har anlitat en auktoriserad revisor, man har lämnat bokslut och man har också lämnat ett komplement till tidigare ansökan, där man klart försöker redogöra för sin verksamhet. Jag undrar hur den redovisning skulle ha sett ut som fru Kristensson kunde godta. Jag vidhåller att det framför allt handlar om att man här är missnöjd med KRUM:s verksamhet och vill ha bort den.

Nu har också KRUM, enligt vad jag nyligen inhämtat, sagt att man är beredd att försöka ytterligare förbättra sin redovisningsverksamhet till nästa år. Då kommer det att bli intressant att se vilka mer eller mindre snillrika nya argument mot anslagsgivningen till KRUM de moderata hittar på.

Herr förste vice talmannen anmälde att fru Kristensson anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Fru BERGANDER (s):

Herr talman! Låt mig i enlighet med vad vår ordförande sagt konstatera att justitieukskottet står i stort sett enigt bakom sitt betänkande nr 5. Vi är eniga om att den frivilliga kontaktverksamheten är av mycket stort värde för de intagna. Vi ställer oss också enigt bakom departementschefens förslag om ett anslag på 100 000 kronor. Vi anser alltså att vi inte kan ställa krav på att det anslaget skall utökas.

Däremot är vi inte eniga om att fullfölja det beslut som riksdagen tidigare har fattat, nämligen att ge kriminalvårdsstyrelsen i uppgift att fördela anslaget. Majoriteten i utskottet anser att vi även i fortsättningen med fullt förtroende kan överlämna den uppgiften till kriminalvårdsstyrelsen. Även om fru Kristensson tycker att KRUM har lämnat en bristfällig redovisning, går vi inte ifrån vår uppfattning – vi tror att kriminalvårdsstyrelsen är det organ som kan göra en riktig bedömning även där.

Jag vill alltså yrka avslag på den reservation som är fogad till utskottets betänkande och yrkar bifall till utskottets hemställan.

När det gäller motionen 641, som herr Lövenborg här talat för, har utskottet skrivit mycket positivt om vikten av att förstärka den kurativa verksamheten. Herr Lövenborg har själv angivit varför utskottet anser att vi nu bör vänta med att föreslå ändringar, nämligen därför att en sakkunnig har tillsatts för att se över arbetsformerna och undersöka vilka möjligheter som kan ges personalen för att den ytterligare skall kunna ägna sig åt verksamhet bland de intagna.

Det får räcka med detta. Jag yrkar alltså avslag på motionen och bifall i alla stycken till utskottets hemställan.

Herr LUNDGREN (s):

Herr talman! Religionsfrihet innebär dels frihet från religion, dels

Onsdagen den
3 april 1974

Anslag till kriminalvården

frihet *till* religion. Denna numera självklara definition kan emellertid vara svår att praktiskt tillämpa. Motionen 19 av herr Werner i Malmö m. fl. är ett exempel på ett område där uppenbara svårigheter finns, nämligen då det gäller hur människors rättighet till religionsutövning skall kunna tillgodoses inom kriminalvårdens anstalter.

Jag delar motionärernas önskemål om en allsidig utredning. Av utskottets skrivning framgår för övrigt att behovet av en utredning på olika sätt redan givits Kungl. Maj:t till känna. Att jag ändock nu har begärt ordet beror på att motionen i sin argumentationsdel innehåller vissa tveksamma formuleringar. Jag tänker dels på den oklara skrivningen om ekumeniken, dels på uttrycket "främmande trosbekännare".

Angående ekumeniken står det: "Man har anledning att över huvud taget ifrågasätta huruvida en lokal ekumenisk nämnd alltid är lämplig att handha den andliga vården." Oklarheten gäller om det är den *lokala* ekumeniska nämnden som ifrågasätts eller om det är den *lokala ekumeniska* nämnden som ifrågasätts.

Den andra tveksamma formuleringen i motionen är som sagt uttrycket "främmande trosbekännare". Ligger det måhända en negativ nyansvärdering i ordet främmande, eller är det bara av obetänksamhet som invandrarens religiösa tro kallas främmande?

Herr talman! Genom detta korta inlägg har jag i protokollet velat understryka nödvändigheten av att den kommande utredningen inte tvekar på dessa båda punkter. Det måste stå klart *dels* att den andliga vården och verksamheten inom kriminalvården måste ha en bred kristet-ekumenisk bas, *dels* att intagen på kriminalvårdsanstalt med annan religiös tro och sed än den kristna också bör ges all möjlig hjälp för att kunna utöva sin tro. På ingen av dessa båda punkter får som sagt någon tvekan råda.

Herr JOHANSSON i Jönköping (s):

Herr talman! Bara en kort kommentar i anslutning till motionen 381. Vi har i den föreslagit att riksdagen skall uttala sig för att regeringen skyndsamt bör pröva möjligheten att inrätta ett s. k. inackorderingshem i Jönköping.

Denna motion har skrivits framför allt därför att det finns ett mycket stort behov av lämpliga bostäder för frivårdsklientelet men också därför att det på grund av olika omständigheter har givits ett bra tillfälle att i Jönköping ordna sådana bostäder snabbt och även billigt. Tillgången på lämpliga lokaler och personal kan här på ett utmärkt sätt tillvaratas. Dessutom talar en rad andra skäl starkt för att man utnyttjar det tillfälle som nu bjuds att göra en viktig rehabiliterande insats på detta område.

Utskottet har skrivit mycket positivt och säger bl. a. att det i och för sig finns starka skäl att bifalla motionen, men man anser sig inte böra prioritera någon boendeform framför en annan och inte heller någon ort framför någon annan ort. Utskottet förutsätter emellertid att kriminalvårdsstyrelsen och regeringen noga beaktar möjligheterna att ta till vara det tillfälle till förstärkning av frivårdens bostadsbestånd som här yppat sig.

Jag är givetvis nöjd med den skrivningen, och jag vill bara till

Onsdagen den
3 april 1974*Anslag till krimi-
nalvården*

protokollet få uttala förhoppningen att de ansvariga myndigheterna – gärna på ort och ställe – tar del av de förutsättningar som finns. Om man gör det tror jag att vi kan förvänta oss ett positivt resultat.

Över huvud taget ser jag i utskottsbetänkandet en stark vilja till ökade insatser för rehabilitering av den nu aktuella gruppen handikappade personer. Det är, tycker jag, mycket glädjande. Vi har, anser jag, varit alltför negativa eller rättare sagt alltför pessimistiska när det gäller möjligheterna till rehabilitering av dessa personer. En kraftig satsning, bl. a. på bostäder, tror jag skulle ge mycket goda resultat. Det finns erfarenheter som tyder på det.

Jag tolkar alltså utskottets skrivning som ett så klart positivt uttalande i motionens anda att jag anser att jag kan ansluta mig till yrkandet om bifall till utskottets hemställan. Jag tror att jag därmed har anledning att förvänta att det kommer att hända konkreta ting i enlighet med motionens syfte.

Herr PETTERSSON i Helsingborg (s):

Herr talman! Anledningen till att jag begärt ordet är den reservation mot anslaget till KRUM som fru Kristensson avgivit. I motiveringen sägs att KRUM bedriver en verksamhet som inte står i överensstämmelse med anslaget. Jag kan nog säga att den del av verksamheten som här åsyftas inte kostar så mycket pengar, och den verksamheten kommer att bedrivas även om anslaget dras in.

Pengarna används till att anställa kanslipersonal och att hålla kontakten med lokalavdelningarna.

Det sägs vidare att KRUM inte lämnat någon tillfredställande redovisning. Eftersom jag har jobbat i KRUM några år kan jag tala om hur det går till i lokalavdelningarna. Man har i dag, skulle jag tro, tio lokalavdelningar i verksamhet. Var och en av dem skriver verksamhetsberättelser, naturligtvis av olika värde. Man redovisar här olika arrangemang i avdelningens regi tillsammans med intagna – det kan vara stora musikarrangemang, teatergrupper och sångartister. Man redovisar också de allmänna möten som har hållits. Men i verksamhetsberättelserna talar man aldrig om de kontakter som man kontinuerligt har med de intagna. Man talar inte heller om överläggningarna i förtroenderåden och samrådsgrupperna och med enskilda intagna. Man talar vidare inte om de kontakter som olika KRUM-are har med anhöriga till de intagna, och det är en mycket stor och viktig del av de lokala KRUM-avdelningarnas verksamhet.

Allt detta framgår alltså inte av KRUM:s verksamhetsberättelse. När fru Kristensson säger att man lämnat uppgifter om kontakter som inte har förekommit, så kan det nog stämma. Uppsamlingen av det här materialet har kanske inte gjorts på det sätt som man skulle önska. Men som herr Lövenborg sade tror jag att det kommer att förbättras.

Skulle man nu dra in anslaget till KRUM är det alltså inte den kritiserande verksamheten som försvinner – den kommer vi säkerligen att ha kvar ändå. Men den kurativa verksamhet som KRUM-avdelningarna lokalt bedriver kommer att försvinna, och det tycker jag skulle vara synd. Är det någonting som de intagna behöver – det har jag fått verifierat

Onsdagen den
3 april 1974

*Anslag till krimi-
nalvården*

många gånger – är det just kontakt med människor som känner för deras behov. Den kontakten är mycket viktig för de intagna.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag håller verkligen med herr Pettersson i Helsingborg om att den lokala kontaktverksamheten är väsentlig, och jag vill understryka att denna utgör motivet till statsbidraget. Men jag konstaterar samtidigt att pengarna i allt väsentligt gått till kanslikostnader, centralt i Stockholm och i viss mån till den lokala kansliorganisationen.

Jag vill erinra om den förhistoria som finns när det gäller anslaget till KRUM. Striden stod då mellan KRUM:s eget yrkande att få anslag till en kanslitjänsteman och kriminalvårdsstyrelsens förslag att pengarna skulle avse en direkt kontaktskapande verksamhet ute på fältet. För att lösa den tvist, i vilken man under lång tid hade olika meningar, ingrep justitieministern själv och tog av de medel, som användes till det reducerade anslaget under denna punkt, och använde pengarna till direkt bidrag till KRUM. Men tanken har hela tiden varit att pengarna skulle gå till direkta lokala kontakter.

Jag betvivlar inte, herr talman, att det finns personer, som engagerar sig och i likhet med herr Pettersson i Helsingborg går in för det allvarliga syftet att verkligen skapa kontakt med de intagna och försöka hjälpa dem. Men lika fullt måste man ändå dels konstatera hur pengarna används, dels den bristfälliga redovisningen och slutligen notera det målsättnings- och aktionsprogram som gäller för verksamheten, vilket i varje fall jag tycker att man i långa stycken bör kritisera. Det är möjligt att herr Pettersson i Helsingborg så småningom aktivt kan bidra till att ändra det aktionsprogrammet i en riktning som mera stämmer överens med den kriminalpolitik som vi här ställer oss bakom, något som jag i så fall hälsar med stor tillfredsställelse. Till dess KRUM förändrat sin verksamhet till vad som varit avsikten med anslaget bör något sådant inte utgå.

Herr PETTERSSON i Helsingborg (s) kort genmäle:

Herr talman! För att de lokala avdelningarna skall kunna fungera måste man ha ett kansli, som sammanställer de olika uppgifter man har att arbeta med. Man behöver också en viss form av information ut till lokalavdelningarna. Det är helt naturligt då att den största summan går till kansliets verksamhet, men utan kansliet fungerar inte den lokala verksamheten.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill åter understryka att som villkor för anslaget gäller att statsbidraget användes direkt för kontaktverksamhet. Efter vad jag förstår finns medlemsavgifter i KRUM och dessa får väl då användas till den nödvändiga kansliapparaten. Men statsbidraget skall avse de direkta kontakterna ute på fältet.

Herr PETTERSSON i Helsingborg (s) kort genmäle:

Herr talman! Att göra en uppdelning av dessa pengar blir mycket svårt. Om kansliet med hjälp av stödet verkar för den lokala avdelningsverksamheten, går pengarna i realiteten till kontaktverksamheten. Det är väl ganska klart!

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Bara ett par ord till herr Lundgren, som menade att det fanns dunkla punkter i min motion om den andliga vården på kriminalvårdsanstalter. För att det inte skall falla någon skugga över denna motion vill jag gärna reda ut saken.

Det var fråga om två punkter. Dels gällde det begreppet ekumenisk nämnd och dels begreppet främmande trossamfund. Efter vad jag förstod fann herr Lundgren att det låg något nedvärderande i dessa uttrycksätt. Snarare är det tvärtom, herr Lundgren. När jag säger att det är tveksamt huruvida en lokal ekumenisk nämnd kan klara uppgifterna, beror det just på att de är så komplicerade. Kanske kan det behövas någon specialist, någon som har särskild utbildning för arbetet på kriminalvårdsanstalter. Jag fäster då inget som helst avseende vid huruvida denne kommer från svenska kyrkan eller något annat samfund. Huvudsaken är att han har kunskaper för sina uppgifter, eftersom dessa numera är så komplicerade. Vi vet att det tarvas speciell utbildning för dem.

I vad gäller begreppet främmande trossamfund kan jag nämna, att det faktiskt är den tekniska term som man använder i sammanhanget i fråga om invandrarkyrkorna, vilka hittills inte varit etablerade här. Det blir då praktiskt att tala om främmande trossamfund. Det är inte fråga om någon nedvärdering av det begreppet. Tvärtom menar jag att det krävs mer av personalen genom de invandrare som skall betjänas. Det kan behövas en speciell utbildning i t. ex. språk och religionshistoriskt kunnande m. m.

Herr LUNDGREN (s):

Herr talman! Jag är tacksam över att herr Werner avgav den här deklarationen. Formuleringarna i motionen kunde nämligen ge upphov till viss tveksamhet. Efter herr Werners inlägg tror jag knappast att någon tveksamhet föreligger, och det är att tacksamt notera.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

M o m. A

Utskottets hemställan bifölls.

M o m. B

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till

Nr 54

Onsdagen den
3 april 1974

*Anslag till krimi-
nalvården*

motionen nr 641 av herr Lövenborg m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lövenborg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 5 punkten 2 mom. B röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleds av bifall till motionen nr 641 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lövenborg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	309
Nej	..	19
Avstår	..	1

Herr Hovhammar (m) anmälde att han avsett att rösta ja men av misstag nedtryckt nej-knappen.

M o m. C o c h D
Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3
M o m. A--C
Utskottets hemställan bifölls.

M o m. D
Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 641 av herr Lövenborg m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lövenborg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 5 punkten 3 mom. D röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 641 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lövenborg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	--	311
Nej	—	17
Avstår	—	1

M o m. E o c h F
Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 4
Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av fru Kristensson och fru Lindquist, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Kristensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 5 punkten 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av fru Kristensson och fru Lindquist.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Kristensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	275
Nej	—	46
Avstår	—	6

Punkten 6
Utskottets hemställan bifölls.

§ 11 Föredrogs justitieutskottets betänkande nr 3 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1974:1 gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1974/75 till Polishus m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12 Föredrogs justitieutskottets betänkande nr 4 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1974:1 gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1974/75 till justitiedepartementet m. m. jämte motion.

Punkterna 1 och 2
Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 3
Information om lagstiftning m. m.

Herr GERNANDT (c):

Herr talman! Jag ber att få säga några ord i anslutning till justitieutskottets betänkande nr 4. I motionen 1254 har jag framhållit att

Nr 54

Onsdagen den
3 april 1974

Information om
lagstiftning m. m.

Onsdagen den
3 april 1974

*Information om
lagstiftning m. m.*

den som gripits av polis kan helt plötsligt befinna sig i en ny och främmande situation, i vilken hans eller hennes såväl identitet som integritet kan ifrågasättas. Visserligen ges viss muntlig information vid aktuellt tillfälle av vederbörande polispersonal, men det är inte säkert att denna uppfattas rätt av den gripne. Det borde därför övervägas att sammanställa en mindre folder innehållande de viktigaste och omedelbara rättigheterna och skyldigheterna för den gripne. Denna folder skulle överlämnas till den gripne i samband med den muntliga informationen.

Det har också, utan något samband med motionen, framhållits av styrelsen för Sveriges advokatsamfund att många av de personer som hörs för misstanke om brott enligt styrelsens erfarenhet saknar närmare kännedom om innehållet i de lagbestämmelser som avser förundersökning, tvångsåtgärder och de enskildas rättigheter i samband med denna situation. Riksåklagaren har ställt sig positiv till dessa synpunkter, och det har även domstolsväsendets organisationsnämnd gjort. Man säger att det behövs information, men man ifrågasätter om det inte också borde lämnas ytterligare och mera långtgående information, som lämpligen skulle avse bestämmelser och annat som gäller förfarandet i brottmål, häktningsförhandling o. d.

Utskottet har uttalat sig i stort sett positivt till denna tankegång. Man hänvisar till att det skall göras en utredning, som tydligen avser att försöka få till stånd en mera omfattande informationsbroschyr. Jag har sedan betänkandets innehåll bekantgjorts försökt att skaffa ytterligare synpunkter på om här aktuell folder bör gälla för hela proceduren från gripandet till häktning och förfarandet vid brottmål i allmän domstol eller om man bör göra en mindre folder av mera omedelbart intresse för de åtgärder som närmast kan beröra den gripne. Jag har alltmer styrkts i min ursprungliga uppfattning att det är primärt riktigt att tillhandahålla en liten, enkel och mycket tydlig folder, som bara innehåller de uppgifter som är aktuella just i samband med gripandet.

Herr talman! jag har inget yrkande i detta ärende, men jag anser det angeläget att få fram en informationsfolder avsedd för de behov som uppstår vid den gripnes första kontakt med polisen och att man därvid inte behöver invänta några mera omständliga utredningar och skrivelser om de fortsatta förfarandena. Det är inte säkert att det alla gånger går till häktning eller till svåra förhandlingar. Det behövs tills vidare bara en enkel och tydlig informationsfolder avsedd att överlämnas till personer i samband med det tillfälle då de gripits av polisen. Jag vill med mitt anförande få denna uppfattning tecknad till protokollet.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

Punkterna 4 och 5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 13 Formerna för riksdagens öppnande

Nr 54

Onsdagen den
3 april 1974

---

*Formerna för
riksdagens
öppnande*

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 18 med anledning av motioner om formerna för riksdagens öppnande.

I detta betänkande behandlades motionerna

1974:73 av herr Bohman m. fl. (m) vari hemställdes att riksdagen uttala- de att dess högtidliga öppnande även i framtiden borde äga rum i former som i stort sett anslöt sig till dem som nu tillämpades,

1974:924 av herr Fågelsbo (c) vari hemställdes att riksdagen skulle uppdra åt talmannen att vid fastställandet av ordningen för lagtima riksmötets öppnande beakta angelägenheten av att hittillsvarande former för riksdagens högtidliga öppnande så långt möjligt bibehölls,

1974:1176 av herrar Alsén (s) och Gadd (s) vari hemställdes att riksdagen beslutade att som sin mening uttala att utformningen av programmet för riksdagens öppnande skedde i samarbete med represen- tanter för Sveriges kulturarbetare samt

1974:1189 av herr Sundman m. fl. (c) vari hemställdes 1. att riksdagen uttalade att riksmötets öppnande borde äga rum i rikssalen med de ändrade ceremonier som kunde motiveras av det som vilande antagna förslaget till ny riksdagsordning och ny regeringsform, 2. att riksdagen, därest yrkandet under 1 icke vann riksdagens bifall, uttalade att talmannen efter samråd med vice talmännen till sig borde knyta en kvalificerad arbetsgrupp som utarbetade förslag till nya former för riksmötets öppnande.

Utskottet hemställde

att riksdagen förklarade motionerna 1974:73, 1974:924, 1974:1176 och 1974:1189 besvarade med vad utskottet i betänkandet anförde.

Reservation hade avgivits av herr Berndtson (vpk) som ansett att viss del av utskottets yttrande skulle ha av reservanten angiven lydelse.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av herrar Werner i Malmö (m) och Björck i Nässjö (m).

Herr BERNDTSON (vpk):

Herr talman! I högstämda ordalag beskriver moderata samlingspartiet de föräldrade traditionerna vid riksdagens öppnande. "Riksdagsöppnan- det i dess nuvarande form utgör det kanske förnämsta inslaget bland de eljest inte särskilt omfattande officiella ceremoniella traditioner som förekommer i svenskt samhällsliv", heter det i en moderatmotion till årets riksdag. I en centermotion talas om möjligheterna att genom radio och TV uppleva det skådespel som riksdagens högtidliga öppnande inneburit. Motionerna leder fram till krav på bevarandet av det mesta möjliga av de gamla ceremonierna.

Konstitutionsutskottets majoritet går motionärerna till mötes i en omfattning som illa rimmar med utskottets uttalande förra året, att öppnandet bör äga rum i plenisalen och att det ankommer på talmannen att utarbeta program för öppningssammanträdet.

Onsdagen den
3 april 1974

*Formerna för
riksdagens
öppnande*

Utskottets skrivning är dubbelbottnad. Man redovisar de nya bestämmelserna om riksdagens öppnande, som innebär en anpassning till det parlamentariska statsskicket, och finner det naturligt att ceremonierna ges en sådan utformning att riksdagens centrala roll i statsskicket klart markeras. Men så skyndar man sig att lugna den konservativa opinionen genom att säga: "Även med en sådan inriktning kan värdefulla inslag i de hittillsvarande öppningsceremonierna bevaras."

Det som de borgerliga betraktar som "värdefulla inslag" i ceremonierna har verkligen inte mycket med det parlamentariska statsskicket att göra. De ceremonier som hittills tillämpats vid riksdagens öppnande i rikssalen är i stort sett oförändrade sedan 1810 års riksdagsordning. Den då gällande regeringsformen byggde som bekant på ett maktdelnings-system, där kungen utövade den styrande makten.

I min reservation till konstitutionsutskottets betänkande har jag anfört att av utskottets skrivning kan man till och med få den uppfattningen att öppningssammanträdet även fortsättningsvis skall kunna äga rum i rikssalen. Det är svårt att komma till någon annan slutsats. Utskottet hävdar nämligen att riksdagens "högtidliga öppnande i rikssalen har fått en bred förankring hos allmänheten, särskilt genom direktsändningarna i televisionen". Utskottet hävdar vidare att det är "angeläget att allmänheten även i fortsättningen med intresse följer riksdagens öppningssammanträde". Av denna koppling måste man dra slutsatsen att underförstått skall ceremonierna i rikssalen kunna komma i fråga även i fortsättningen.

Moderaterna är heller inte sena att inkassera denna framgång.

"Som utskottet framhåller, har öppningsceremonin blivit uppskattad i vida kretsar, inte minst genom televisionen. Utan tvekan beror en stor del av denna stämning kring ceremonin på den vackra och värdiga inramning som rikssalen erbjuder", skriver herrar Werner i Malmö och Björck i Nässjö i sitt särskilda yttrande. Det här huset — alltså riksdagshuset — utdömes också av moderaterna i fråga om lämplig miljö för ett högtidligt öppnande.

Den anakronism som monarkin innebär i dagens samhälle finns visserligen kvar i den nya grundlagen, men parlamentarismen är ändå i olika avseenden markerad. Det är därför inkonsekvent att bevara inslag från en förgången tid i samband med riksdagens öppnande.

Moderata samlingspartiet slåss för att bevara varje tumsbredd kunglig mark i författningsfrågorna, det vet vi. Men det är minst sagt anmärkningsvärt att socialdemokraterna, som i sitt program har kravet på republik, medverkar till skrivningar som tillfredsställer de konservativa krafterna. Man brukar från det partiet tala om att opinionen inte är mogen för genomförande av republikkravet. Socialdemokraterna i konstitutionsutskottet har i detta betänkande verkligen inte gjort mycket för att utveckla opinionen för republik. Tvärtom har man till de många tidigare eftergifterna för reaktionära krafter lagt ytterligare en.

Det förhållandet att monarkin fortfarande finns kvar i statsskicket efter en författningsreform är ur demokratisk synpunkt djupt otillfredsställande. Monarkin är en kvarleva från feodaltiden och står i strid med de demokratiska strävandena. Det är orimligt att i samband med

riksdagens öppnande också bevara ceremonier från en gångens tid.

Med hänvisning till vad jag här anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som fogats till konstitutionsutskottets betänkande nr 18.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Det förvånar väl ingen att herr Berndtson inte är särskilt intresserad av vad utskottet här har skrivit. Jag skall inte gå i polemik mot honom i det avseendet. Han har sin självklara inställning, han vill ha helt andra ceremonier, förstår jag. Men det är ju desto fler i vårt land som är intresserade av riksdagens uppfattning om det framtida högtidliga öppnandet. Det kan synas förbluffande. Talmannen har fått en mängd skrivelser och namnunderskrifter i ärendet.

Jag föreställer mig att detta har två orsaker. För det första nämner inte den nya grundlagen någonting om ordningen för riksdagens högtidliga öppnande utan överantvarar det i talmannens hand. Känner man då inte någon talman av Henry Allards goda märke, så kan man hysa oro – det är begripligt. För det andra har man hittills genom radio och television upplevt ceremonin som trivsamt och högtidligt på en gång. Jag tänker visst inte på stöveltramp och på diplomatfruarnas färgrika fägring utan på mycket annat. Det historiska sambandet sträcker sig verkligen längre bakåt än till 1810, det går ju tillbaka till Gustav II Adolfs tid. Då hade vi förvisso ett helt annat samhälle än detta och en så annorlunda konstellation mellan konung och folk. Man sätter också värde på de trygga ord som finns i ceremonielet. Det är allt detta tillsammans som visat sig vara fångande.

Gudstjänsten i Storkyrkan har ju aldrig varit tillgänglig för tittare och lyssnare utanför, men jag tror nog att gemene man i Sverige finner en viss trygghet i att riksdagsmännen är instängda i Guds hus en halvtimme före öppnandet. Vi riksdagsmän har väl inte förlorat något på det, och jag tror inte att Vår Herre har gjort det heller.

Vad sedan gäller konstitutionsutskottets skrivning beträffande de motioner som vill bevara så mycket som möjligt av det goda i det gamla så är enigheten mycket stor, och det vill jag uttala tillfredsställelse över. När vi började behandlingen var väl inte enigheten så stor; det är ju aldrig så i begynnelsen av en förhandling. Somliga menade att man kunde nöja sig med vad som hade uttalats tidigare från konstitutionsutskottets sida och att man inte skulle komma med några pekpinningar till talmannen osv. Men undan för undan upptäckte vi ju att det var ett stort värde i vad som fanns och att det, som riktigt uttrycks i skrivningen, "har fått en bred förankring hos allmänheten". Det är otvivelaktigt så. Och jag tror att talmannen inte har någonting emot detta. Som den mycket hänsynsfulla och demokratiskt sinnade man han är, tror jag att han uppskattar att riksdagen har uttalat sig i det här sammanhanget.

Då kan man fråga sig: Vad skall det särskilda yttrandet vara till för, när det inte kommer med något nytt? Jag skulle vilja säga att man kan läsa det som en motivtext till betänkandet. När utskottet säger att riksdagens högtidliga öppnande i rikssalen har fått en bred förankring hos allmänheten osv. vill vi motivera det och säga att det beror i stor

Nr 54

Onsdagen den
3 april 1974

*Formerna för
riksdagens
öppnande*

Onsdagen den
3 april 1974

*Formerna för
riksdagens
öppnande*

utsträckning just därpå att öppnandet har försiggått i rikssalen med den stämning och den högtid som präglar denna lokal. Och så gör vi den lilla – som jag tycker rätt klyftiga – reflexionen, att så länge vi dock har ett provisoriskt riksdagshus kan vi hålla fast vid rikssalen och slottet i övrigt för riksdagens högtidliga öppnande och vänta med någon nyordning tills vi har ett eget hus. Är vi i rikssalen följer också som amen i kyrkan en gudstjänst i slottskapellet, och det tycker jag personligen är bra.

Herr talman! Jag vill bara med detta ha sagt att jag är tillfreds med att vi har nått enighet här. Jag tror att det är inte bara riksdagen som kan känna tillfredsställelse utan också folket i stort, och jag har självfallet inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr BOO (c):

Herr talman! Det måste vara en angelägen strävan i politiskt arbete att bredda diskussionen och förankra besluten samt på det sättet engagera så många som möjligt. Detta är inte minst viktigt i det representativa system vi har, där besluten många gånger tyvärr fjärrar sig från människorna.

Riksdagen som landets högsta beslutande församling har ett stort ansvar att planlägga sitt arbete så att de bästa möjligheter kommer att förefinnas för en bred allmänhet att följa arbetet och på det sättet få förståelse och respekt för landets politik. Självfallet har massmedia i detta avseende ett stort ansvar att spegla och stimulera debatten och, vill jag tillägga, informera om riksdagens verksamhet.

Det skulle vara intressant att ytterligare diskutera detta, men denna fråga kan vi, om vi vill, närmare gå in på under nästa punkt på dagordningen. Vad vi nu har att diskutera och uttala oss om är formerna för riksdagens öppnande efter det att den nya regeringsformen och riksdagsordningen beslutats.

Detta är en väsentlig fråga när det gäller att levandegöra riksdagens arbete och skapa intresse för detta. Jag tycker att det klart har markerats i diskussionerna inför antagandet av den nya grundlagen, och det har blivit ytterligare bestyrkt i de motioner som väckts i år. Det är dessa motioner vi här har att ta ställning till.

Glädjande är att ett enigt utskott så när som på vpk – som vi hörde nyss – har kunnat åstadkomma en så positiv skrivning som nu är fallet när det gäller riksdagens öppnande sådana former att man även fortsättningsvis kommer att kunna fånga allmänhetens intresse just vid öppnandet.

Riksdagens öppnande regleras i riksdagsordningen 1 kap. 6 § – detta finns redovisat i utskottets betänkande. Det framgår att det föreligger stor frihet i fråga om inramningen av det högtidliga öppnandet. Talmannen skall efter samråd med vice talmännen fastställa ordningen. Utskottet har för sin del kompletterat detta med att talmannen även kan ta kontakt med partigrupperna.

Med tanke på möjligheterna till detta breda samråd har utskottet inte funnit anledning att i detalj uttala sig om olika inslag i ceremonierna. Att riksdagens arbete även fortsättningsvis skall inledas under högtidliga och värdiga former är självklart. Från centern vill vi starkt hävda att man därvid också skall bevara så mycket som möjligt av de värdefulla inslagen

i de hittillsvarande öppningsceremonierna. Ingen kan förneka att t. ex. öppnandet i rikssalen har en bred förankring bland allmänheten. Enligt min mening bör öppnandet också som hittills föregås av gudstjänst, som för många innebär en betydelsefull samling inför det viktiga riksdagsarbetet.

När vi nu har fått en ny grundlag kan det vara av stort värde att man markerar det historiska sambandet genom att bevara så mycket som möjligt av de traditionella inslagen vid riksdagens öppnande. Detta förmedlar till många människor en känsla av trygghet och tradition som inte skall underskattas.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ERIKSSON i Arvika (fp):

Herr talman! I januari i år förde vi en intensiv debatt om riksdagens högtidliga öppnande, och då framförde jag mina synpunkter i en skrivelse som överlämnades till riksdagens talman. Jag ansåg att det var rätta vägen att redovisa synpunkterna på, ty som det här sagts är det enligt bestämmelserna herr talmannen som efter samråd med vice talmännen har att bestämma om formerna för riksdagens första sammanträde. När jag nu har tagit del av konstitutionsutskottets skrivning har jag med tillfredsställelse konstaterat att utskottet i stort sett har samma inställning som jag har redovisat som min personliga uppfattning i den skrivelse jag överlämnade till talmannen. Vi är helt ense om att riksdagens arbete skall inledas under högtidliga och värdiga former. Vi har också samma bedömning när det gäller svenska folkets uppskattning av det högtidliga riksdagsöppnandet. Som understrukits här av flera talare är vi helt medvetna om att det framför allt är TV:s sändningar som gjort att riksdagens öppnande under de senaste åren har blivit något av hela svenska folkets högtid.

I min tidigare nämnda skrivelse har jag uttryckt mig så: "Genom statschefens närvaro kommer ceremonin även i fortsättningen att vara en manifestation av samhörighet mellan svenska folket, dess riksdag och statsöverhuvud." I det särskilda yttrande som fogats till utskottets betänkande sägs, och jag tror att den formuleringen är riktig, att många människor som känner den gamla traditionen, högtidsstämningen och de värdiga formerna gör detta delvis därför att ceremonin är förlagd till rikssalen. Men när jag har granskat utskottsmajoritetens skrivning har jag inte där kunnat finna något som tar bort möjligheten för talmannen att i fortsättningen använda rikssalen för öppnandet, om han så önskar. Jag tycker det är principiellt riktigt att talmannen, som nu har fått uppdraget att bestämma formerna för öppnandet, skall göra det utan några pekpinnar — som det här har sagts. Men det må ändå vara en riksdagsledamot tillätet att framföra en personlig reflexion, som också innebär hänsynstagande till de båda ytterlighetssynpunkterna, nämligen att först förlägga det högtidliga öppnandet till rikssalen och att sedan ha det egentliga öppnandet i riksdagsmiljön. Enligt min mening kan man tänka sig den möjligheten att det högtidliga öppnandet, föregånget av en gudstjänst, sker i rikssalen och det formella öppnandet i riksdagslokaler-na.

Onsdagen den
3 april 1974

Formerna för
riksdagens
öppnande

Beträffande gudstjänsten skriver utskottet: "En gudstjänst kan självfallet anordnas." Där vill jag liksom herr Boo avge den personliga deklARATIONEN att jag anser det självklart att de som önskar samlas till en gudstjänst före riksdagsöppnandet bör beredas möjligheter härtill.

Herr talman! Jag tycker det är tillfredsställande att det råder så stor enighet om att riksdagsöppnandet också i fortsättningen skall ske i högtidliga och värdiga former, så att det blir en stund då vi bryter mot den grå vardagen. Slutligen utgår jag också från såsom självklart att herr talmannen efter detta praktiskt taget eniga utskottsbetänkande tillsammans med vice talmännen kommer att tillse att riksdagsöppnandet även i fortsättningen sker i former som uppskattas av större delen av svenska folket.

I detta anförande instämde herr Westberg i Ljusdal (fp).

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! I samband med den mycket intensiva debatten om grundlagsreformen fick nog de flesta riksdagsmän klart för sig, vilken vikt många människor fäster vid att traditioner som är förknippade med den gamla grundlagen bibehålls också i framtiden. Just riksdagens högtidliga öppnande kom ofta att nämnas som ett exempel på något som var värt att bevara.

Allmän enighet råder nu om att riksdagens öppnande också i fortsättningen skall ges en högtidlig karaktär. Utskottets skrivning är på den punkten välgörande positiv. Beträffande formerna har dock inte utskottet velat gå in i detalj, då det slutligen ankommer på talmannen att, efter samråd med vice talmännen, fastställa hur öppnandet skall gå till.

Därför har utskottet inte tagit ställning till exempelvis var öppnandet skall äga rum. I det sammanhanget vill jag gärna säga att jag är övertygad om att en stor del av allmänhetens uppskattning och intresse för öppningsceremonin beror just på att den varit förlagd till rikssalen. Få lokaler i vårt land kan som rikssalen ge en vacker och värdig inramning åt själva öppningsceremonin.

Inte med bästa vilja i världen kan man jämföra det provisoriska riksdagshuset som vi nu befinner oss i med rikssalen. Detta hus har förvisso många förtjänster, men det utgör definitivt en mindre lämplig ram för en högtidlig öppningsceremoni. Och enligt utskottets mening skall ju ceremonin ges just en högtidlig karaktär.

Mot den bakgrunden talar mycket för att vi också i fortsättningen bör förrätta öppnandet i rikssalen. I varje fall tycker jag att så skall ske till dess att vi fått ett permanent riksdagshus av annan karaktär än det nuvarande provisoriet. Det gamla riksdagshuset på Helgeandsholmen har ju t. ex. en helt annan karaktär än det hus vi nu befinner oss i.

Det har i debatten påpekats att det är riktigt att riksdagen står i centrum för öppningsceremonierna. Enligt min mening finns det ingenting som hindrar att riksdagens roll markeras, även om öppnandet sker i rikssalen. Det nuvarande öppningsceremonielet ger möjligheter till detta. I varje fall kan inte ett eventuellt förläggande av ceremonin till rikssalen

hindra att riksdagens roll understryks. Bestämt är att talmannen kommer att leda öppningsceremonin och att statsministern skall avge regeringsförklaring. Redan härigenom har en markering av riksdagens roll gjorts.

Herr talman! Grundlagsdebatten bjöd på många överdrifter. Men den ledde till att många människor kom att känna sig oroliga inför den författning som vi då hade att anta, och många intalades att förändringarna i vårt statsskick var större än de i själva verket var. Mot den bakgrunden tror jag att det kan vara klokt att markera sambandet med vårt tidigare statsskick genom att så långt som det är praktiskt möjligt anknyta till det tidigare ceremonielet. Jag tror t. o. m. att riksdagen själv skulle vinna på detta.

Riksdagens högtidliga öppnande har, som understrukits flera gånger här i debatten, genom televisionen blivit uppskattat av stora delar av svenska folket. Att nu göra några drastiska ändringar i denna ceremoni skulle knappast tjäna något vettigt syfte. Utskottets ledamöter, exklusive kommunisterna, är också överens om att öppnandet i framtiden skall ske i högtidliga former. Därför vågar man kanske uttrycka en förhoppning om att riksdagens talman, när han fastställer ordningen för öppnandet i framtiden, uppfyller utskottets önskan genom att han i fråga om plats och inslag i övrigt anknyter till vad som hittills varit gällande.

I detta anförande instämde herrar Clarkson, Wachtmeister i Staffanstorp, Winberg, Magnusson i Borås och Johansson i Vrångebäck (samtliga m).

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Låt mig till att börja med erinra om att i den antagna riksdagsordningen finns inskrivna bestämmelser om hur riksdagen skall öppnas. Det är fel att påstå att grundlagen lämnar detta oreglerat.

Först och främst betyder riksdagsordningens bestämmelser att det skall finnas ett särskilt sammanträde där riksdagen förklaras öppnad. Det går således inte att genom ett riksdagsbeslut ordna det så, att talmannen förklarar riksdagen öppnad och därefter exempelvis lämnar ordet till någon ledamot som önskar framställa en interpellation. I vissa främmande parlament finns inte sådana bestämmelser om riksdagens öppnande, men det har vi i vår riksdagsordning. Detta särskilda sammanträde skall föregås av ett sammanträde där talman och vice talmän väljs. Det särskilda sammanträdet kommer därför att ledas av den av riksdagen valde talmannen. Man får även utgå från att han kommer att hälsa välkommen till detta sammanträde.

Därefter finns det tre obligatoriska moment: talmannen skall hemställa till kungen att förklara riksdagen öppnad, kungen skall förklara riksdagen öppnad och statsministern skall avge en regeringsförklaring.

I övrigt råder det frihet att gestalta öppningsceremonin, men det är självklart att dessa obligatoriska element måste vara de centrala under öppningshögtidligheten. Det övriga får man uppfatta som en inramning. Det är den inramningen som talmannen bestämmer.

Om motioner inte väckts hade denna fråga säkert inte kommit upp i riksdagen av den anledningen att vi tidigare varit helt överens om att

talmannen efter hörande av vice talmännen skall bestämma i denna angelägenhet. När det nu har väckts motioner har självfallet konstitutionsutskottet försökt besvara dessa. I detta svar markerar vi mycket starkt att bestämmanderätten ligger hos talmannen. Man kan inte heller från riksdagens sida, genom att bifalla utskottsbetänkanden, reservationer eller något sådant, i detalj ge rekommendationer om hur ceremonin skall utformas utan att man tar ifrån talmannen de befogenheter som han har enligt riksdagsordningen.

Detta har gjort att konstitutionsutskottet varit mycket försiktigt i sitt betänkande. Vi har velat öppna möjligheterna för talmannen att ha en vidare krets av rådgivare än vice talmännen. Det skall vara möjligt för herr talmannen att kalla på experter. Det kan gälla kulturarbetare, som det talas om i två motioner, experterna kan också exempelvis vara sakkunniga på radio- och TV-utsändningar. Som redan tidigare har påpekats kan talmannen även träda i förbindelse med riksdagens partigrupper, men avgörandet ligger hela tiden hos talmannen.

Därför uppfattar jag de inlägg som nu hållits på det sättet att de mer än formellt har talmannen som adressat; i ovanligt hög grad har de talmannen även som en reell adressat. Det är fråga om vädjanden till talmannen att göra på det ena eller andra sättet.

Med all rätt har man tidigare pekat på att det är andra konstellationer i dag än när det nuvarande öppningsceremonielet växte fram. Det har hänt mycket sedan de medeltida riksdagarna, då kungen kring sig församlade män från olika bygder och ur olika stånd, fram till våra dagar med en demokratisk parlamentarisk riksdag. Denna förändring i riksdagens ställning bör komma till uttryck i öppningsceremonin. Hur det skall ske utöver vad som bestäms i riksdagsordningen är talmannens rätt att ordna.

Med den reservation som herr Berndtson här har avgivit kommer en mycket central passus att försvinna i reservationen. Den finns i utskottets text men inte i reservationens. Det är dessa två meningar: "De nya bestämmelserna om riksdagens öppnande innebär en anpassning till det parlamentariska statsskicket. Det framstår därför som naturligt att ceremonierna ges en sådan utformning att riksdagens centrala roll i statsskicket klart markeras." Jag tror det är väsentligt att detta står i utskottsbetänkandet; det är själva kärnan i vad vi nu skall besluta om.

Till detta fogas ett par meningar som tydligen har gjort herr Berndtson rädd och som har medfört att han har reserverat sig. Det är de två följande meningarna, där det står: "Även med en sådan inriktning kan värdefulla inslag i de hittillsvarande öppningsceremonierna bevaras. En gudstjänst kan självfallet anordnas." I detta lägger inte utskottet in någon värdering. Vi menar att den möjligheten finns. Värderingen får *talmannen* göra i det här fallet — det är han som får avgöra alla dessa frågor. Jag tror det är centralt att vi haller fast vid detta.

När jag har lyssnat här har jag fått ett intryck av att både herr Werner i Malmö och herr Berndtson har läst in för mycket i utskottets betänkande. Herr Werner talade om att det särskilda yttrandet vore att uppfatta som en motivtext. Ja, i så fall som en motivtext för de moderata! Jag har från början uppfattat detta som att de önskemål man

från moderat håll har i dessa frågor här kommer till uttryck. Det är självklart att man på det sättet kan föra fram sina önskemål, och de båda som har undertecknat detta särskilda yttrande kan också markera detta i kammaren genom att bägge gå upp och avger deklARATIONER.

Utskottets ståndpunkt är emellertid att talmannen skall bestämma i de här ärendena efter de samråd som är obligatoriska och efter de samråd som det är möjligt för honom att ta. Efter den deklARATION som herr Märten Werner avgav om talmannens förmåga bör det alltså vara möjligt för alla att följa utskottsbetänkandet, och jag ber helt enkelt att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar Olsson i Edane, Mossberg och Karlsson i Malung (samtliga s).

Herr BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Herr Johansson i Trollhättan säger att utskottets skrivning markerar att bestämmanderätten ligger hos talmannen. Då måste man verkligen fråga sig varför utskottet gör följande skrivning: "Riksdagens högtidliga öppnande i rikssalen har fått en bred förankring hos allmänheten, särskilt genom direktsändningarna i televisionen. För riksdagen är det självfallet angeläget att allmänheten även i fortsättningen med intresse följer riksdagens öppningssammanträde. Utskottet förutsätter att hänsyn härtill kommer att tas vid fastställandet av ordningen för sammanträdet." Detta är inte bara en vädjan till talmannen, det förefaller i högsta grad vara en beställning på hur man vill ha det i framtiden.

Nu säger herr Johansson i Trollhättan att både jag och de som har avgivit det särskilda yttrandet drar ut för mycket ur utskottets skrivning. Jag är inte övertygad om den saken. Och just frågan om rikssalen som lämplig samlingsplats har stuckit fram som en bockfot i samtliga de borgerligas inlägg. Det kan inte ha undgått de socialdemokratiska ledamöterna i konstitutionsutskottet, och det borde ge dem en tankeställare. Jag är inte övertygad om att herr Johansson i Trollhättan får ett lika översvallande bifall från medlemmarna i sitt eget parti som han i dag har fått av representanterna för de borgerliga partierna.

Skrivningen får inte vara så luddig att den kan tolkas som stöd för att bevara dessa överspelade gamla ceremonier.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Herr Johansson i Trollhättan menar att vårt särskilda yttrande är en motivtext till vad moderaterna har yrkat. Det finns naturligtvis i bakgrunden, men vi har varit noga med att anknyta till vad utskottet gemensamt har uttalat. När utskottet gör vissa konstateranden om den förankring som den nuvarande öppningsceremonin har i svenska folket talar vi om i det särskilda yttrandet vad det kan bero på.

Vi har skrivit under betänkandet, och vi viker inte från meningen att talmannen skall ha bestämmanderätten. Vi vill inte frånhända honom den befogenheten och komma med direktiv, men man kan ju i all stillhet tycka och tänka i ärendet och föra fram sin mening i kammaren – det är väl därför vi alla finns här.

Onsdagen den
3 april 1974

*Formerna för
riksdagens
öppnande*

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Det är med stor tillfredsställelse jag konstaterar den allmänna enighet som råder om att talmannen skall få bestämma i detta stycke. Sedan är det självklart att var och en har rätt både att tänka, tycka och tala i den här kammaren. Men man får inte föra fram krav på sådant sätt att man reellt sett tar ifrån talmannen hans grundlagsenliga befogenheter. Det skulle för mig vara alldeles främmande att komma med en beställning i denna fråga. En beställning betyder ju att man har en att-sats där man hemställer om det och det. Var och en kan konstatera att konstitutionsutskottets att-sats är att motionerna förklaras besvarade. Det har jag svårt att uppfatta som en beställning.

Den punkt som herr Berndtson tog upp i detta sammanhang är ett mycket allmänt uttalande i betänkandet, och jag skulle tro att herr Berndtson kan instämma i vad som står där. Det borde väl även för herr Berndtson vara ett intresse att – för att citera vad som står i betänkandet – ”allmänheten även i fortsättningen med intresse följer riksdagens öppningsammansammanträde”. Sedan säger utskottet till detta att det förutsätter att ”hänsyn härtill kommer att tas vid fastställandet av ordningen för sammansammanträdet”. Kan vi inte vara överens om detta, herr Berndtson?

Herr Berndtson har med sin skrivning fått bort centrala uttalanden som står i utskottets betänkande. Och det är en följd av att herr Berndtson inte har velat göra något uttalande alls i denna fråga. På den punkten känner jag ingen som helst tvekan att markera min ståndpunkt. Den kommer till uttryck i de två meningar som jag tidigare citerade för kammaren.

Herr BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Vad är det som enligt utskottet utgör värdefulla inslag i hittillsvarande öppningsceremonier? Det har herr Johansson i Trollhättan inte klarat ut och ingen av de övriga heller. Är det möjligen glansen kring kungahuset? Eller är det drabanternas stöveltramp? Ingetdera kan anses vara värdefullt inslag från demokratisk synpunkt. Frågeställningen måste bli, herr Johansson: Vad är det man vill förmedla till allmänheten från riksdagen? Är det dessa saker eller riksdagens arbete det gäller?

Jag vill peka på att moderaterna i sin partimotion yrkat att riksdagen uttalar att dess högtidliga öppnande även i framtiden bör äga rum i former som i stort sett ansluter sig till dem som hittills tillämpats. Nu är moderaterna i utskottet och tydligen även här i kammaren nöjda med den skrivning som utskottet har presterat. Det måste väl innebära att den också motsvarar deras krav. Då tycker jag, herr Johansson i Trollhättan, att Ni i likhet med Nils Ferlin borde säga: ”och Gud må förlåta mej somliga rader”.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, dels utskottets hemställan med den ändring i motiveringen som föreslagits i reservationen av herr Berndtson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägan-

de ja besvarad. Sedan herr Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 18 med godkännande av utskottets motivering röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring i motiveringen som föreslagits i reservationen av herr Berndtson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	300
Nej	–	18
Avstår	–	7

§ 14 Föredrogs konstitutionsutskottets betänknade nr 19 med anledning av riksdagens informationsutrednings betänkande rörande riksdagens utåtriktade information jämte motioner.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15 Föredrogs finansutskottets betänkande nr 12 i anledning av i propositionen 1974:1 gjorda framställningar om vissa anslag för budgetåret 1974/75 inom finansdepartementets verksamhetsområde jämte motion.

Punkterna 1--24

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 25

Anskaffning av datamaskiner

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1974:1 bilaga 9 (finansdepartementet) under punkten IX:5 (s. 117–119) föreslagit riksdagen att dels medge att datamaskinutrustning beställdes till en kostnad av – utöver tidigare medgivet belopp – högst 20 000 000 kronor, dels till Statens datamaskinfond: Anskaffning av datamaskiner för budgetåret 1974/75 anvisa ett investeringsanslag av 63 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1974:600 av herr Magnusson i Borås m. fl. (m) vari yrkats att riksdagen skulle dels hos Kungl. Maj:t hemställa om en redogörelse för hittillsvarande erfarenheter av användning av datamaskiner i statsförvaltningen, dels i avvaktan på en sådan redogörelse avslå Kungl. Maj:ts hemställan om bemyndigande att beställa datamaskinutrustning för 20 000 000 kronor.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på

Nr 54

Onsdagen den
3 april 1974

-----
*Anskaffning av
datamaskiner*

motionen 1974:600 medgav att datamaskinutrustning beställdes till en kostnad av -- utöver tidigare medgivet belopp -- högst 20 000 000 kronor,

2. att riksdagen till Statens datamaskinfond: Anskaffning av datamaskiner för budgetåret 1974/75 anvisade ett investeringsanslag av 63 000 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar Söderström (m) och Wachtmeister i Staffanstorp (m) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:600 i avvaktan på en redogörelse om hittills vunna erfarenheter av användning av datamaskiner i statsförvaltningen skulle avslå Kungl. Maj:ts begäran att datamaskinutrustning fick beställas till en kostnad av -- utöver tidigare medgivet belopp -- 20 000 000 kronor.

Herr SÖDERSTRÖM (m):

Herr talman! Kungl. Maj:t har föreslagit riksdagen att dels medge att datamaskinutrustning beställs till en kostnad av -- utöver tidigare medgivet belopp -- högst 20 miljoner kronor, dels anvisa ett investeringsanslag av 63 miljoner kronor. Med anledning härav har herr Magnusson i Borås m. fl. väckt motionen 600, vari yrkas att riksdagen dels hos Kungl. Maj:t hemställer om en redogörelse för hittillsvarande erfarenheter av användning av datamaskiner i statsförvaltningen, dels i avvaktan på en sådan redogörelse avslår Kungl. Maj:ts hemställan om bemyndigande att beställa datamaskinutrustning för 20 miljoner kronor.

När vi behandlade detta ärende i utskottet, framgick det att utskottet i höst kommer att ta upp en del andra motioner som gäller de statliga dataanläggningarna. Eftersom utskottet har förståelse för att datateknikens konsekvenser skall prövas och utvärderas, har utskottet tänkt sig återkomma till dessa frågor i det sammanhanget. Tyvärr ansåg sig utskottet inte kunna tillstyrka motionsyrkandet, utan det avstyrktes i sin helhet. Därför har reservationen kommit till.

Jag vill, herr talman, poängtera att det rör sig om stora pengar. Vi har under flera år anslagit belopp av denna storlek just för datautrustning. Jag kan inte säga hur stor den sammanlagda summan är. Jag tror dock att jag inte tar miste alltför mycket, om jag säger att det rör sig om 500 miljoner kronor. Beslutsfattarna, alltså riksdagen, vet i allmänhet inte hur dessa medel används.

Jag kan såsom exempel nämna att det finns experter, som i dag anser att investeringsanslagen är mycket marginella i förhållande till de manuella kostnaderna och lokalkostnaderna för databehandling. Det skulle i så fall innebära att det rör sig om miljardbelopp, om vilka riksdagen inte har någon uppfattning. Det visar än mer värdet av att riksdagen får en redogörelse i dessa hänseenden.

Låt mig, herr talman, bara som jämförelse peka på punkten 8 i utskottsbetänkandet, där vi anvisar ett förslagsanslag på 1 000 kronor till DAFA. Bakom det förslagsanslaget döljer sig en förvaltning med 312 årsanställda och en omsättning på 43 miljoner kronor. DAFA gav förra året en vinst på 400 000 kronor men har balanserade förluster på 4,1

miljoner kronor. En av anläggningarna, den i Gävle, har mycket dålig beläggning och gick förra året med en förlust på ungefär 1,2 miljoner kronor.

Det är alltså inte tillfredsställande, som jag ser det, att vara med om att fatta beslut av den här räckvidden utan att ha en aning om hur det hela sedan går till. Jag vill inte påstå att det skulle vara något skumt med detta, men då finns det ju heller ingen anledning att riksdagen inte skall få sin redovisning.

Herr talman! Jag ber med detta att få yrka bifall till reservationen.

Herr ÅSLING (c):

Herr talman! Låt mig först i anslutning till herr Söderströms anförande understryka att reservanterna går emot utskottsmajoriteten endast när det gäller första momentet i hemställan under punkt 25, nämligen bemyndigandet att beställa datamaskinutrustning för ytterligare 20 miljoner kronor. De vill att riksdagen skall avslå Kungl. Maj:ts begäran på denna punkt i avvaktan på en utförlig redogörelse om hittillsvarande erfarenheter av användningen av datamaskiner i statsförvaltningen.

I själva huvudfrågan är det dock egentligen inte mycket som skiljer utskottsmajoriteten och reservanterna. Vi anser alla att datafrågorna är viktiga. Datorema har redan börjat omforma vårt liv och kommer att göra det i ännu större utsträckning under de närmaste decennierna. Som jag ser det, är det utomordentligt angeläget att riksdagen har ett starkt inflytande på och ett fast grepp om denna utveckling. Därför behövs det ett gott beslutsunderlag och en samordning av olika utskotts ställningstaganden till olika dataprojekt. Finansutskottet har i flera sammanhang understrukit vikten av att datateknikens konsekvenser i olika avseenden prövas och utvärderas. Samtidigt är det angeläget att man inom den statliga förvaltningen tar vara på de betydande möjligheter till höjning av effektivitet och servicenivå som datateknikens snabba utveckling trots allt skapar.

Utskottet har, som framhållits i betänkandet, för avsikt att komma tillbaka till dessa frågor i höst i samband med behandlingen av andra motioner på dataområdet. Därvid finns det, föreställer jag mig, goda möjligheter att beakta de av reservanterna i det här sammanhanget framförda synpunkterna. Utskottsmajoriteten har däremot inte ansett det möjligt att pressa fram en av reservanterna begärd redogörelse, som skulle kräva ett mycket omfattande utredningsarbete, innan beslut fattats om det av Kungl. Maj:ts begärda beställningsbemyndigandet.

Till saken hör att detta bemyndigande, som i år är ovanligt litet till sin omfattning, enligt vad utskottet under hand inhämtat i allt väsentligt avser tämligen små kompletteringar av redan i drift varande anläggningar. Ett ställningstagande till bemyndigandet från riksdagens sida berör därför inte något av de stora dataprojekt som för närvarande befinner sig på planeringsstadiet. Det är angeläget att särskilt betona detta. Däremot skulle ett avslag på bemyndigandet kunna få besvärliga konsekvenser för ett rationellt utnyttjande av redan befintliga och i drift varande anläggningar.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets

Onsdagen den
3 april 1974

*Upplysning om
alkohol- och nar-
kotikaproblemen*

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Söderström och Wachtmeister i Staffanstorp, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Söderström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 12 punkten 25 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Söderström och Wachtmeister i Staffanstorp.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Söderström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	277
Nej	—	44
Avstår	—	1

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Herr förste vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

§ 16 Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 5 i anledning av propositionen 1974:1 i vad avser vissa anslag inom finansdepartementets verksamhetsområde för budgetåret 1974/75 jämte motioner.

Punkterna 1–6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 7

Upplysning om alkohol- och narkotikaproblemen

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1974:1 bilaga 9 (finansdepartementet) under punkten E 11 (s. 100–101) föreslagit riksdagen att (till Upplysning om alkohol- och narkotikaproblemen för budgetåret 1974/75 anvisa ett reservationsanslag av 2 500 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1974:605 av herrar Henmark (fp) och Westberg i Ljusdal (fp) vari hemställdes att riksdagen beslutade att målsättningen för det under bilaga

9 i statsverkspropositionen föreslagna nya anslaget "Upplysning om alkohol- och narkotikaproblemen" förtydligades på av motionärerna angivet sätt samt

Nr 54

Onsdagen den
3 april 1974

*Upplysning om
alkohol- och nar-
kotikaproblemen*

1974:1231 av fru Kristensson (m) vari hemställdes att riksdagen skulle avslå Kungl. Maj:ts förslag under sjunde huvudtiteln, punkten E 11, att anvisa 2,5 miljoner kronor till Upplysning om alkohol- och narkotikaproblemen.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen – med avslag på motionen 1974:1231 – till Upplysning av alkohol- och narkotikaproblemen för budgetåret 1974/75 anvisade ett reservationsanslag av 2 500 000 kronor,

2. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:605 i den mån den inte kunde anses besvarad genom vad utskottet anfört.

Reservation hade avgivits av herrar Magnusson i Borås (m) och Träff (m) som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med avslag på motionen 1974:605 och med bifall till motionen 1974:1231 skulle avslå förslaget om ett reservationsanslag för budgetåret 1974/75 till Upplysning om alkohol- och narkotikaproblemen.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Vid förra årets riksdag föreslog finansministern att 5 miljoner kronor skulle anslås till information beträffande alkohol- och narkotikaproblem och att statens ungdomsråd skulle få disponera dessa pengar. För egen del biträdde jag anslagssumman men hade då uppfattningen att det var olämpligt att pengarna fördelades av statens ungdomsråd.

När man nu tar del av erfarenheterna från hur medlen använts, blir man styrkt i sin uppfattning att statens ungdomsråd inte var det lämpliga organet att fördela pengarna. Vi har fått en mycket varierande flora av information om missbruksproblemen, och den som försöker sätta sig in i dessa problem med ledning av alla de broschyrer och informationsskrifter som producerats med stöd av de 5 miljonerna blir inte efteråt mycket klokare. Som jag ser det är det viktigt att den information som ges blir saklig och adekvat och inte bidrar till att skapa ytterligare förvirring bland alla dem som verkligen försöker sätta sig in i dessa väsentliga frågor.

Nu återkommer finansministern och föreslår att 2,5 miljoner kronor skall gå till upplysningsverksamhet och att statens ungdomsråd återigen skall få fördela pengarna. Jag anser, herr talman, att det i år borde räcka med 1 miljon kronor för informations- och upplysningsverksamhet. Det finns så många andra åtgärder som jag tycker är mera angelägna när det gäller att komma till rätta med de svåra missbruksproblemen. Broschyrer löser inte alla problem, i synnerhet inte broschyrer vilkas innehåll snarare ökar förvirringen än bidrar till den sakliga informationen.

Jag har därför föreslagit att av dessa 2,5 miljoner kronor skulle 1 miljon anslås till upplysningsverksamhet och att Centralförbundet för

97

Onsdagen den
3 april 1974

*Upplysning om
alkohol- och nar-
kotika problemen*

alkohol- och narkotikaupplysning skulle få disponera anslaget. Jag har vidare föreslagit att man skulle höja ersättningen till kommunerna för den sociala jourverksamheten, vilken jag tycker är angelägen, med 500 000 kronor och att ytterligare 1 miljon kronor skulle anvisas som bidrag till kommunernas kostnad för vård i eget hem av narkotikamissbrukare, också det ett angeläget ändamål. Beträffande de två sista punkterna kan nämnas att de av naturliga skäl inte behandlas i skatteutskottets betänkande, utan det är enbart den första punkten.

Jag vill med denna motivering, herr talman, yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr CARLSTEIN (s):

Herr talman! Det var inte förra årets riksdag som anvisade 5 miljoner kronor för upplysningsverksamhet om alkohol- och narkotikamissbruk, utan det gjorde 1972 års riksdag. Anslaget avsåg en upplysningsperiod om två år. I anslutning till att man beviljade medlen diskuterades huvudmannaskapet för anslaget, och riksdagen stannade då för att ge statens ungdomsråd uppdraget att administrera medelstilldelningen. Enligt direktiven för upplysningsverksamheten skulle målet vara att sätta in alkohol- och narkotikaproblemen i deras sociala sammanhang. Informationen borde inte framstå som centraldirigerad, utan organisationerna borde få samhällets förtroende att efter egna värderingar och erfarenheter arbeta med upplysningsverksamheten utifrån de angivna riktlinjerna.

I årets statsverksproposition föreslår finansministern att ytterligare 2,5 miljoner kronor anvisas till upplysning om alkohol- och narkotikaproblem för budgetåret 1974/75. Departementschefen finner det angeläget att man tillvaratar de engagemang som de ideella organisationerna visat när det gäller upplysningsverksamheten. Departementschefen anser det också angeläget att man behåller kontinuiteten i verksamheten intill dess att alkoholpolitiska utredningen kommer med sina förslag.

Fru Kristensson delar inte den uppfattningen utan anser att denna satsning delvis har varit missriktad. I motionen 1231 yrkar fru Kristensson att riksdagen avslår Kungl. Maj:ts förslag om anvisning av 2,5 miljoner kronor till Upplysning om alkohol- och narkotikaproblemen. Av denna motions liksom den till utskottsbetänkandet fogade reservationens knapphändiga motiveringar framgår inte vad det har varit för fel med den av organisationen bedrivna upplysningsverksamheten. Fru Kristensson har här sagt att man producerat en mängd broschyrer, och dessa har inte alltid varit så bra som hon tycker att de skall vara. Jag har också tagit del av redovisningen för hur organisationerna har använt dessa pengar. Det är sannerligen inte bara fråga om en mängd broschyrer som har spritts ut över landet. Seriöst arbetande organisationer har på tusen och en sammankomster tagit upp alkohol- och narkotikaproblemen samt informerat om dem.

Det är en direkt missuppfattning av fru Kristensson och reservanterna när man i reservationen och i motionen 1329 skriver att statens

Onsdagen den
3 april 1974

*Upplysning om
alkohol- och nar-
kotikaproblemen*

ungdomsråd har haft att fördela dessa medel mellan sina medlemsorganisationer. Statens ungdomsråd, fru Kristensson, har inga medlemsorganisationer, utan rådet fungerar som ett samrådsorgan mellan ungdomsorganisationerna. Av den redovisning som rådet har lämnat över dessa projekt och över de organisationers verksamhet som erhållit medel för upplysningsverksamhet framgår att organisationerna har en mycket stor bredd. En lång rad av vitt skilda organisationer har aktivt bedrivit upplysningsverksamhet därför att de ansett det vara en angelägen uppgift för dem.

Utskottet anser i likhet med departementschefen att det är angeläget att denna verksamhet får möjligheter att fortsätta. Därför ber jag, herr talman, med hänvisning till det anförda att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Tiden går så fort, herr Carlstein, och jag är ledsen över att jag sade 1973 i stället för 1972, som var det år då anslaget gavs.

Jag tror inte att herr Carlstein egentligen förstår i vilket avseende vi har olika uppfattning. Precis som jag menar att det i fråga om vårdpolitiken är nödvändigt att socialstyrelsen kommer med bestämda riktlinjer för hur vården skall bedrivas, menar jag att det är viktigt att informationen får ett sakligt innehåll, att den blir någorlunda ensartad så att den inte bidrar till att ytterligare öka förvirringen i fråga om de alltmer besvärande narkotikaproblemen. Jag trodde att herr Carlstein skulle förstå dessa mina synpunkter. I stället understryker han mycket tydligt hur stor bredd organisationerna har, hur artskilda de är och hur olika informationen blir.

Jag skall inte ytterligare polemisera mot herr Carlstein, utan jag konstaterar bara att vi tycker olika. Lika väl som herr Carlstein är i sin fulla rätt att hävda sin uppfattning så måste jag vidhålla att min uppfattning bör stödjas. Jag står alltså fortfarande fast vid mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Herr Henmark och jag har i motionen 605 hemställt att riksdagen beslutar att målsättningen för anslaget Upplysning om alkohol- och narkotikaproblemen förtydligas på det sätt som anges i ett i motionen upptaget fempunktsprogram. Detta program finns återgivet på s. 2 i utskottsbetänkandet, och jag behöver därför inte läsa upp det.

Vi tror att de här pengarna skulle användas effektivare om man bättre preciserade målsättningen. Vårt förslag går främst ut på att de negativa effekterna av användningen av beroendeframkallande medel skall understrykas starkare och att man därför bör söka begränsa användningen av sådana medel. Jag tror att den aspekten skulle behöva komma fram på ett kraftigare sätt än vad som har skett.

Nu säger utskottet att det föreligger ingen större skillnad mellan motionärernas förslag och de ursprungliga direktiv som den fördelande organisationen fick att följa. I det sammanhanget vill jag gärna påminna om att jag tillhörde dem som ansåg att CAN – centralförbundet för

Onsdagen den
3 april 1974

-----
*Upplysning om
alkohol- och nar-
kotikaproblemen*

alkohol- och narkotikaupplysning — skulle anförtros uppdraget att fördela pengarna, detta med hänsyn till förbundets långa erfarenhet och dess goda förutsättningar att bedöma de här frågorna. Vi tror att det skulle ha varit en riktigare väg att gå. Men när det nu blev riksdagens beslut att statens ungdomsråd skulle få det här uppdraget anser vi det angeläget att rådet ges sådana direktiv som gör det möjligt att få ut det mesta möjliga av de medel det är fråga om ur det anslag som står till förfogande.

Självklart är det riktigt att upplysningen om alkohol och narkotika sätts in i ett socialt sammanhang, men detta utesluter ingalunda att det understryks att man kraftigare än förr bör trycka just på de negativa effekterna av användningen av beroendeframkallande medel.

Utskottet anser sig kunna förutsätta att statens ungdomsråd inom ramen för direktiven beaktar motionärernas synpunkter då det gäller upplysningen om de beroendeframkallande medlens negativa effekter. Detta noterar jag med tillfredsställelse och vill gärna få stryka under det med ett kraftigt streck och framföra förhoppningen att utskottets uttalande här verkligen skall observeras av statens ungdomsråd och att vi därigenom skall nå fram till de resultat som vi här är ute efter.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Magnusson i Borås och Träff, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Kristensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 5 punkten 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Magnusson i Borås och Träff.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Kristensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	--	276
Nej	--	45
Avstår	--	1

Punkterna 8 och 9

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 17 Föredrags

Skatteutskottets betänkanden

Nr 14 i anledning av motioner rörande ändringar i jordbruksbeskattningen

Nr 15 i anledning av motion angående avdrag för ökade levnadskostnader

Nr 16 i anledning av motion om en översyn av energibeskattningen

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

Nr 54

Onsdagen den
3 april 1974

*Bättre utnyttjande
av verkstäderna
vid Ostkustens
örlogsbas*

§ 18 Bättre utnyttjande av verkstäderna vid Ostkustens örlogsbas

Föredrogs försvarsutskottets betänkande nr 15 med anledning av motion om bättre utnyttjande av verkstäderna vid Ostkustens örlogsbas.

I detta betänkande behandlades motionen 1974:204 av herr Strömberg i Botkyrka (fp) vari hemställdes att riksdagen gav Kungl. Maj:t till känna vad i motionen anförts om utnyttjandet av verkstäderna vid Ostkustens örlogsbas på Muskö.

Utskottet hemställde

att riksdagen som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört med anledning av motionen 1974:204.

Reservation hade avgivits av herr Glimnér (c) som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen skulle avslå motionen 1974:204.

Herr GLIMNÉR (c):

Herr talman! Försvarsutskottets nu föreliggande betänkande nr 15 föranleds av motionen 204 angående bättre utnyttjande av verkstäderna vid Ostkustens örlogsbas på Muskö. I motionen anges att Muskövarvet har sådan kapacitet att man torde kunna anta att denna verkstadsanläggning kan ta emot utomstående kunder. Enligt motionen skulle en sådan åtgärd med eventuell åtföljande ökning av antalet anställda vid Muskö få en positiv effekt för södra delen av Södertörn, som enligt motionären lider stor brist på arbetstillfällen.

När det gäller möjligheterna att uppnå en ökad kapacitet vid Muskövarvet och en bättre sysselsättning för befolkningen på den södra delen av Södertörn har motionären sneplat på den planerade förråds- och verkstadsanläggning som sjöfartsverket haft för avsikt att, i samband med utlokaliseringen av sjöfartsverket, uppföra i Norrköping. Det anges därför i motionen att innan den här anläggningen uppförs i Norrköping "borde en undersökning ske om förutsättningarna att använda verkstäderna på Muskö även för sjöfartsverkets behov". Detta ärende har således ett lokalt intresse för Norrköpings kommun i lika hög grad som för befolkningen på Södertörn.

Som ledamot av Norrköpings kommunstyrelse har jag av naturliga skäl inte helt kunnat ansluta mig till vare sig motionärens eller utskottsmajoritetens uppfattning. När det gäller strävandena att bredda Musköbasens verksamhet råder det knappast några delade meningar, och inte heller torde det råda delade meningar om önskvärdheten av att bereda

Onsdagen den
3 april 1974

*Bättre utnyttjande
av verkstäderna
vid Ostkustens
örlogsbas*

befolkningen i den södra delen av Södertörn sysselsättning i den mån sådan saknas.

Utskottsmajoriteten anammar motionärens tankegång angående sjöfartsverkets anläggningar i Norrköping och anför:

”Utskottet anser för sin del att man i den uppkomna situationen bör ytterligare överväga behovet av en ny anläggning. Skäl kan föreligga att underkasta projektet en förnyad analys med beaktande av möjligheterna att utnyttja Muskövarvet och andra befintliga resurser i syfte att nå fram till en driftekonomiskt optimal lösning inom den samlade statliga verksamheten. Härvid måste självfallet regionalpolitiska faktorer vägas in.”

Det är i denna del jag har en från utskottet avvikande mening. Jag utgår ifrån att det just är regionalpolitiska faktorer som legat till grund när besluten om utlokalisering av statlig verksamhet till Norrköping fattats. Även om den här förråds- och verkstadsanläggningen inte bereder så många sysselsättning är varje nytt arbetstillfälle välkommet i Norrköpingsregionen, där det finns en arbetslöshet som är väl känd och där det står inemot 1 000 lägenheter tomma.

Inom Norrköpings kommun har vi i likhet med de ansvariga myndigheterna utgått ifrån att denna förråds- och verkstadsanläggning är en del av den beslutade utlokaliseringen av sjöfartsverket till Norrköping. Med utgångspunkt i detta har det också förevarit kontakter mellan myndigheterna och Norrköpings kommun. Redan 1971 inleddes sonderingar angående alternativa förlägningsplatser för denna förråds- och verkstadsanläggning, och det har pågått förhandlingar sedan ett år tillbaka. Dessa förhandlingar har lett till att ett preliminärt avtal träffades i oktober förra året om förvärv av mark för förråds- och verkstadsanläggningen. Preliminära avtal har också ingåtts om gemensam muddring, om upplagsplats för muddermassor m.m. Det skall också här anföras att byggnadsstyrelsen i december förra året erhöll vattenrättsdom över vattenarbeten för sjöfartsverkets förråd och verkstäder i Norrköping.

Jag vill vidare anföras att projekteringen är utförd och att systemhandlingar är upprättade. Från myndigheternas sida har det framhållits hur pressad tidsplanen är och hur angeläget det är att de förberedande arbetena kommer i gång så snart som möjligt.

Det är mot bakgrund av vad jag här anförts som jag inte har kunnat dela utskottets mening utan har fogat en reservation till utskottets betänkande. Enligt min uppfattning skulle det vara mindre lyckat för både sjöfartsverket och kommunen om den planerade verkstads- och förrådsanläggningen skulle fördröjas eller om den inte skulle komma till stånd i enlighet med de upprättade planerna.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den reservation jag har fogat till försvarsutskottets betänkande nr 15.

I detta anförande instämde fru Landberg (s), herr Nilsson i Norrköping (s), fru Swartz (fp) och fru Karlsson (c) samt herrar Polstam (c), Söderström (m) och Dahlgren (c).

Onsdagen den
3 april 1974

*Bättre utnyttjande
av verkstäderna
vid Ostkustens
örlogsbas*

Herr STRÖMBERG i Botkyrka (fp):

Herr talman! I riksdagen är en av de stora återkommande frågorna: Hur skall vi finansiera nya eller ökade kostnader? Sällan talar vi om att spara, sällan väcks motioner som visar vägar att rationalisera eller förenkla statlig verksamhet.

Min motion om verkstäderna vid Ostkustens örlogsbas visar på ett sätt att spara pengar. Men pengarna sparas inte genom minskning eller indragning av försvarets resurser. Nej, vi sparar enligt utskottet en engångssumma på ca 30 miljoner kronor genom att utnyttja redan befintliga resurser i stället för att bygga ut nya på ytterligare ett ställe. Dessutom skulle enligt min bedömning de årliga driftkostnaderna för staten totalt sett minska.

I ett allt kärvare ekonomiskt klimat, där ständigt nya och angelägna reformer kräver ökat tillskott av skattepengar, måste också statsmakterna se över sin verksamhet och fråga sig om den är rationell, om staten tagit till vara alla möjligheter till besparingar.

I detta sammanhang vill jag peka på att vi måste sträva efter att bryta ned murar och spärrar mellan olika delar av samhällets verksamhet. Att marinen har resurser för att reparera och se över sina fartyg är nödvändigt. Att dessa resurser också är stora och tekniskt högstående är naturligt. Marinens organisation måste kunna arbeta i krig. Men att t. ex. sjöfartsverket skall ha egna verkstadsanläggningar är inte så självklart. Från total samhällsekonomisk synpunkt kan en samordning till Muskö ge vinster. Dessutom tycker jag att man bör undersöka om inte andra statliga myndigheter som har fartyg kan utnyttja Muskö.

Marinens bas på Muskö måste skyddas. Vem som helst får inte komma dit. Alltså kan basens verkstäder inte gå ut på öppna marknaden och sälja sina tjänster. Däremot är det möjligt att till basen förlägga arbeten med av staten ägda fartyg.

Denna motion handlar egentligen inte om huruvida man skall utföra vissa arbeten på Muskö eller i Norrköping. Ytterst handlar den om hur staten på ett effektivt och ekonomiskt fördelaktigt sätt skall kunna klara sin verksamhet. Ibland kan kanske en rationalisering vara en ganska enkel åtgärd.

I utskottsbehandlingen skymtar regionalpolitiska överväganden. Sådana faktorer kan tala för Norrköping, men de kan också tala för Muskö.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr SÖDERSTRÖM (m):

Herr talman! Jag har inget emot herr Strömbergs i Botkyrka argumentering när det gäller att spara — därvidlag har vi väl alla samma uppfattning. Men då skall det också vara fråga om en verklig besparing och inte, som jag tror att det blir i detta fall, en chimär.

Vi kan väl inte bestrida att sjöfartsverket måste ha en förråds- och verkstadsutrustning -- det råder inget tvivel om den saken. Då är det bara fråga om var den skall ligga.

På s. 4 i betänkandet kan vi konstatera att verket har ett litet antal större fartyg och ett mycket stort antal mindre fartyg. Det kan knappast vara rationellt att hela den här enheten skall ligga uppe i Muskö, när

Onsdagen den
3 april 1974

*Bättre utnyttjande
av verkstäderna
vid Ostkustens
örlogsbas*

verket ligger i Norrköping. I min tidigare civila verksamhet råkar jag ha tjänstgjort på Muskö i ungefär ett halvt års tid. Jag har upplevt hur svårt det är att ta sig från Norrköping till Muskö och tillbaka, och jag skulle vilja rekommendera herr Strömberg i Botkyrka och andra att prova på den resan. Då får ni se att det inte bara är att åka fågelvägen, utan man måste ta en hel del omvägar. Det är mycket besvärligt och knepigt, och det blir väldigt dyrt. Jag tycker alltså att det över huvud taget inte är realistiskt att ha förråds- och verkstadsresurserna på Muskö.

Jag skulle också tro att det är dessa omständigheter som kommit verket självt att anse att när verkstäder och förråd nu är starkt nedslitna och föråldrade är det mycket lämpligare att uppföra en egen anläggning för ändamålet i Norrköping än att utnyttja Muskö. Därför vill jag, herr talman, helhjärtat instämma i de synpunkter som framförs i herr Glimnérs reservation. Jag tycker inte att man behöver vara lokalpatriot för att göra detta ställningstagande, utan jag anser helt enkelt att det är rätt sunt.

Herr PETERSSON i Gäddvik (m):

Herr talman! Vi vet alla att örlogsbasen i Muskö är dimensionerad för att ingå i krigsorganisationen. Den togs i bruk 1969, och den har en viss överkapacitet i fred.

Den nu aktuella frågan har, som herr Strömberg i Botkyrka framhöll, tagits upp i motionen 204. Herr Strömberg har i motionen angivit flera skäl för aktualiserandet. Det är kostnadsutvecklingen vid marinens underhållsverkstäder, önskemål om att trygga sysselsättningen i verkstäderna, bristen på arbetstillfällen i södra delen av Södertörn och samhällsekonomiska synpunkter. Jag noterar med tillfredsställelse att även reservanten herr Glimné, i debatten har sagt att han hyser förståelse för de anförda skälen.

Motionären anser det lämpligt att fartyg som tillhör andra statliga myndigheter än de marina myndigheterna underhålls vid Muskövarvet. Näralligande exempel är isbrytare, sjömättningsbåtar och lotsbåtar. Den tekniska förvaltningen vid Ostkustens örlogsbas har redan vissa uppgifter när det gäller underhåll och teknisk drift av statsisbrytarna. Underhållet av isbrytare och sjömättningsfartyg läggs ut på entreprenad av sjöfartsverket.

I dag har sjöfartsverket verkstads- och varvsresurser här i Stockholm som gör det möjligt för verket att i egen regi utföra underhållsarbeten på sjömättningsbåtar och andra mindre enheter. Hösten 1975 flyttar sjöfartsverkets centralförvaltning till Norrköping, och verket har avancerade planer på att i samband därmed uppföra en förråds- och verkstadsanläggning i Norrköping. Behovet av en sådan anläggning har naturligtvis prövats i vederbörlig ordning. Det finns dock, enligt försvarsutskottets majoritet, anledning att sätta in projektet i ett större sammanhang. Det kan ifrågasättas om man bör investera i en anläggning när, som i detta fall, ett annat statligt organ redan har resurser som kan utnyttjas. Investeringskostnadernas storlek, nära 30 miljoner kronor, ger också anledning till en viss tvekan på den punkten med tanke på de ekonomiska konsekvenserna för sjöfartsverket. Man beräknar de framtida kapital-

kostnaderna till ungefär 3 miljoner kronor per år. Motsvarande kostnader för sjöfartsverket är i dag ca 200 000 kronor.

Vi har i utskottet klart för oss att projektet i Norrköping redan har avancerat rätt långt. Det framgick ju också av vad herr Glimnér här anfört. Men vi anser ändå att det finns anledning att ytterligare överväga behovet av en ny anläggning. Enligt vår mening bör projektet underkastas en förnyad analys med beaktande av möjligheterna att utnyttja Muskövarvet och andra befintliga resurser i syfte att nå fram till en driftsekonomiskt optimal lösning för den samlade statliga verksamheten. Och då måste man givetvis också väva in de regionalpolitiska faktorerna. Frågan huruvida en anläggning bör uppföras i Norrköping menar vi att den förnyade prövningen får ge svar på.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr GLIMNÉR (c):

Herr talman! Utskottets värderade ordförande uppehöll sig vid olika typer av fartyg som sjöfartsverket förfogar över. Men det är inte meningen att man skall rusta eller underhålla de stora båtarna, t. ex. isbrytarna, i Norrköping. För det tonnaget skall man kunna använda Muskövarvet. Och det kan man göra utan någon föregående utredning och utan att behöva ifrågasätta anläggningen i Norrköping. Som herr Söderström framhöll hävdar man också bestämt inom sjöfartsverket att det mest ändamålsenliga för verket är att få denna förråds- och verkstadsrörelse förlagd till Norrköping, dit centralförvaltningen kommer att flytta.

Utskottets ordförande tog också upp frågan om de ökade kapitalkostnaderna för sjöfartsverket efter en nybyggnation i Norrköping, men jämförelsen med dagens kostnader är inte helt rättvisande. Jag ber att i detta sammanhang få citera vad byggnadsstyrelsen framhållit i det fallet i skrivelse till Kungl. Maj:t. Byggnadsstyrelsen skriver: "Det föreslagna programmet innebär totalt sett en utökning jämfört med dagens situation dels beträffande lokalytor och kajlängder, dels beträffande lyftkapacitet, mediaförsörjning m. m. En rättvisande jämförelse är svår att göra på grund av den ovan beskrivna lokalsituationen. Utökningarna hänför sig främst till standardhöjning ur arbetsmiljösynpunkt samt till utökad kapacitet hos vissa befintliga verksamheter."

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Glimnér, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Glimnér begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 15 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Glimnér.

Nr 54

Onsdagen den
3 april 1974

*Bättre utnyttjande
av verkstäderna
vid Ostkustens
örlogsbas*

Onsdagen den
3 april 1974

*Statlig tillsyn över
enskilda utbild-
ningsanstalter*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Glimmér begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	281
Nej	—	37
Avstår	—	7

§ 19 Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 14 i anledning av motioner angående vissa frågor rörande yrkesskadeförsäkring.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 20 Statlig tillsyn över enskilda utbildningsanstalter

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 15 i anledning av motion om statlig tillsyn över enskilda utbildningsanstalter.

I detta betänkande behandlades motionen 1974:1305 av herr Lidgard m. fl. (m) vari hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla att Kungl. Maj:t medgav enskilda utbildningsanstalter att bli ställda under statlig tillsyn därest de så önskade och undervisningens art det medgav.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1305.

Reservation hade avgivits av herrar Fridolfsson (m) och Nisser (m) vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1305 i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde att enskilda utbildningsanstalter som önskade bli ställda under statlig tillsyn medgavs denna rätt under förutsättning att arten av den vid anstalten bedrivna undervisningen det medgav.

Herr FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Socialförsäkringsutskottets betänkande nr 15 behandlar frågan om statlig tillsyn över enskilda utbildningsanstalter. I enlighet med tidigare fattat riksdagsbeslut bestämmer Kungl. Maj:t vilka studerande som skall få studiesocialt stöd. Studiehjälp och studiemedel utgår till de elever som går i statliga läroanstalter eller i skolor som har statsbidrag eller som är ställda under statlig tillsyn. Under senare år har statsunderstödet till åtskilliga yrkesskolor som bedrivs i privat regi indragits. Konsekvenserna har blivit att de elever som studerat vid dessa läroanstalter icke kommer i åtnjutande av studiehjälp och icke har rätt till studiemedel. Det som är avgörande för rätten till studiehjälp är att skolan uppfyller de krav som gäller för statlig tillsyn.

I socialförsäkringsutskottet har vi behandlat en motion med herr Lidgard som första namn. Motionärerna har funnit det otillfredsställande att de elever som går i skolor som inte är ställda under statlig tillsyn icke

Onsdagen den
3 april 1974

*Statlig tillsyn över
enskilda utbild-
ningsanstalter*

har rätt till statligt studiestöd under utbildningstiden och framhåller i motionen att det är angeläget att dessa elevers studiestöd ordnas. För att så skall ske bör riksdagen i skrivelsen till Kungl. Maj:t begära att enskilda utbildningsanstalter som önskar bli ställda under statlig tillsyn medges denna rätt, under förutsättning att arten av den vid anstalten bedrivna undervisningen medger det. En statlig tillsyn skulle lösa studiehjälpsfrågan för elever vid privata läroanstalter.

Det är inte att förvåna sig över att eleverna vid dessa skolor reagerar mot att Kungl. Maj:t skall bestämma huruvida man skall ha rätt till statligt studiestöd eller ej.

Jag yrkar, herr talman, bifall till den reservation som är fogad till socialförsäkringsutskottets betänkande nr 15.

Herr LINDSTRÖM (s):

Herr talman! I motionen som ligger till grund för det ärende vi nu diskuterar föreslår motionärerna att Kungl. Maj:t medger enskilda utbildningsanstalter att bli ställda under statlig tillsyn under förutsättning att dessa utbildningsanstalter önskar det och undervisningens art medger det.

I motionen gör motionärerna gällande att utbildningsdepartementet skulle ha avslagit begäran om tillsyn för ett flertal skolor. Det verkliga förhållandet är att beslut om statlig tillsyn berör endast ett fåtal skolor här i landet. De flesta skolor i Sverige är statliga och statsunderstödda och står av den anledningen automatiskt under statlig tillsyn. I de fall en skola inte är statlig eller statsunderstödd kan skolan ansöka om att bli ställd under statlig tillsyn. Beslut fattas av utbildningsdepartementet efter skolöverstyrelsens hörande. Bifalles sådan ansökan uppnår man två fördelar: dels ger det statlig kvalitetsgaranti, dels får eleverna möjlighet till studiehjälp.

Motionens egentliga ärende är säkert inte att ge staten mer insyn utan att ge eleverna vid dessa privata skolor möjlighet att få studiehjälp eller studiemedel. Antalet ansökningar om statlig tillsyn är mycket få. Under år 1973 behandlades tio sådana ansökningar i utbildningsdepartementet och endast två av dessa avslogs — detta efter skolöverstyrelsens avstyrkande. Jag tror att man tveklöst kan påstå att statsmakternas prövning av dessa ärenden är mycket generös. Det kan i varje fall inte vara rimligt att bara det förhållandet att en skola finns till skall berättiga skolans elever till studiestöd.

I reservationen som fogats till socialförsäkringsutskottets betänkande nr 15 har reservanterna nu formulerat om motiveringen och föreslår att statsmakterna skall bortse från de utbildningspolitiska skälen och endast låta arten av undervisningen vid skolan vara avgörande vid bedömningen. Naturligtvis måste utbildningspolitiska skäl ligga till grund för här aktuella bedömningar, och nog är väl, herrar reservanter, hänsynstagan- den till arten av undervisning vid skolan utbildningspolitik.

1973 års riksdag behandlade en moderat motion med samma målsättning som den vi nu diskuterar. Motionärerna begärde då utredning om regler för studiehjälp till elever vid de statsunderstödda skolorna. Ett enigt utskott och en enig riksdag avslog motionskravet. Utskottsmajori-

Onsdagen den
3 april 1974

*Statlig tillsyn över
enskilda utbild-
ningsanstalter*

teten vill behandla årets motion i detta ärende på samma sätt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Herr Lindström nämner att ett skäl till avslag på motionen är att det gäller endast ett fåtal skolor. Detta har också socialförsäkringsutskottet skrivit i sitt betänkande: "Enligt vad utskottet inhämtat berör beslut om statlig tillsyn endast ett fåtal skolor." Men det är ju inget argument för att gå emot förslaget i motionen.

Sedan kan jag inte begripa att staten, som ofta synar organisationer och företag – och kanske också personer – vägrar tillsyn från statens sida när skolor begär en sådan tillsyn. Vi har i reservationen skrivit att denna tillsyn skall medges "under förutsättning att arten av den vid anstalten bedrivna undervisningen det medger".

Det här är en fråga som vi tycker är angelägen och viktig att få löst, och det är därför som vi i reservationen har format ett hållbart argument för att stödja förslaget.

Herr LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Motionärerna påstår att åtskilliga skolor har blivit förvägrade statlig tillsyn. Utskottet och jag påpekar att det bara är ett fåtal. Något antal har emellertid varken motionärerna eller vi försökt ange. Skälen till ställningstagandet är naturligtvis utbildningspolitiska; det kommer vi inte ifrån.

Herr FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Jag upprepar att antalet skolor är oviktigt i detta sammanhang.

Herr Lindström antar att detta skulle vara ett utbildningspolitiskt utspel från motionärernas sida. Jag vill säga att de utbildningspolitiska ställningstagandena har gjorts av regeringspartiets ledamöter i socialförsäkringsutskottet. Frågan gäller de privata skolornas möjligheter att bedriva sin verksamhet.

Herr LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Att ställningstagandet har med utbildningspolitik att göra är inte bara ett påstående. Utskottsmajoriteten vill inte låta alla skolor, av vilket slag de än må vara, få statlig tillsyn. Det medför, som jag sagt tidigare, fördelar som vi inte anser att alla skolor bör ha, och det ger också en status som alla skolor inte bör ha.

Herr FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Det var ett klarläggande besked från herr Lindström!

Överläggningen var härmed slutad.

Onsdagen den
3 april 1974

*Anslag till Central-
förbundet för
alkohol- och nar-
kotikaupplysning,
m. m.*

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Fridolfsson och Nisser, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Fridolfsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 15 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Fridolfsson och Nisser.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Fridolfsson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 277
Nej - 46

§ 21 Föredrogs kulturutskottets betänkande nr 6 med anledning av propositionen 1974:1 i vad avser investeringsanslag för budgetåret 1974/75 till televisions- och ljudradioanläggningar m. m. jämte motioner.

Kammaren biföll vad utskottet i detta betänkande hemställt.

§ 22 Anslag till Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, m. m.

Föredrogs kulturutskottets betänkande nr 7 med anledning av propositionen 1974:1 i vad avser anslag för budgetåret 1974/75 till Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning samt till nykterhetsorganisationer m. m. jämte motioner.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN yttrade:

I fråga om detta betänkande hålles gemensam överläggning för båda de i betänkandet behandlade punkterna. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande båda punkterna i betänkandet.

Punkten 1 (Bidrag till Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning)

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1974:1 bilaga 10 (utbildningsdepartementet) under punkten B 28 (s. 60-61) föreslagit riksdagen att till Bidrag till Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning för budgetåret 1974/75 anvisa ett reservationsanslag av 1 736 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1974:293 av herr Nilsson i Agnäs m. fl. (m) vari hemställts att

Onsdagen den
3 april 1974

*Anslag till Central-
förbundet för
alkohol- och nar-
kotikaupplysning,
m. m.*

riksdagen beslutade att till Bidrag till Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning för budgetåret 1974/75 anvisa ett reservationsanslag av 1 900 000 kronor,

1974:446 av herr Jadestig m. fl. (s, c, m, fp) vari hemställts att under utbildningshuvudtiteln anvisades 1 786 000 kronor till Bidrag till Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning,

1974:732 av herr Westberg i Ljusdal m. fl. (fp) i vad avsåg hemställa att riksdagen beslutade att höja anslaget Bidrag till Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning med 337 000 kronor till sammanlagt 2 073 000 kronor (yrkandet 1) samt

1974:1349 av fru Kristensson (m).

Utskottet hemställde

att riksdagen med anledning av propositionen 1974:1 samt motionerna 1974:293 och 1974:732 (yrkandet 1), med bifall till motionen 1974:446 och med avslag på motionen 1974:1349 till Bidrag till Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning för budgetåret 1974/75 anvisade ett reservationsanslag av 1 786 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar Nilsson i Agnäs (m), Enlund (fp), Raneskog (c) och Nisser (m) som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med anledning av propositionen 1974:1 samt motionerna 1974:446 och 1974:732 (yrkandet 1), med bifall till motionen 1974:293 och med avslag på motionen 1974:1349 till Bidrag till Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning för budgetåret 1974/75 anvisade ett reservationsanslag av 1 900 000 kronor.

Vid denna punkt hade avgivits ett särskilt yttrande av herrar Nilsson i Agnäs (m) och Nisser (m).

Punkten 2 (Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m.)

Kungl. Maj:t hade under punkten B 29 (s. 61-63) föreslagit riksdagen att till Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m. för budgetåret 1974/75 anvisa ett reservationsanslag av 3 092 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1974:450 av herr Nordstrandh m. fl. (m) vari hemställts att riksdagen beslutade att till Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m. för budgetåret 1974/75 anvisa ett reservationsanslag av 3 190 000 kronor,

1974:727 av herr Nilsson i Agnäs m. fl. (m, c, fp) samt

1974:732 av herr Westberg i Ljusdal m. fl. (fp) i vad avsåg hemställa att riksdagen beslutade höja anslaget Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m. med 182 000 kronor till sammanlagt 3 274 000 kronor (yrkandet 2).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med bifall till propositionen 1974:1 och med avslag på motionerna 1974:450 och 1974:732 (yrkandet 2) till Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m. för budgetåret 1974/75 anvisade ett

reservationsanslag av 3 092 000 kronor,

2. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:727.

Reservation hade avgivits av herrar Nilsson i Agnäs (m), Enlund (fp) och Nisser (m) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen med anledning av propositionen 1974:1 samt motionerna 1974:450 och 1974:732 (yrkandet 2) till Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m. för budgetåret 1974/75 anvisade ett reservationsanslag av 3 196 000 kronor.

Herr ENLUND (fp):

Herr talman! Vid kulturutskottets betänkande nr 7 finns fogade två reservationer. De gäller bidrag till Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN, och till nykterhetsorganisationerna.

Skolöverstyrelsen föreslår en höjning till CAN med 387 000 kronor och till nykterhetsorganisationerna med 332 000 kronor. Vi reserverar har gått en medelväg och föreslår en höjning till CAN med 164 000 kronor dvs. 114 000 kronor mer än vad kulturutskottets majoritet föreslår. I fråga om bidraget till nykterhetsorganisationerna vill vi för att säkerställa instruktörsverksamheten räkna upp anslaget med 104 000 kronor i förhållande till regeringens och utskottets förslag.

Det föreligger en ganska stor risk för att viktiga alkoholpolitiska problem skjuts åt sidan under den tid vi väntar på alkoholpolitiska utredningens förslag, att vi stillatigande betraktar alkoholens roll som skadefaktor bland ungdom, i trafiken, som sjukdomsorsak osv. Det finns en risk att varje förslag till åtgärder möts med ett förtröstansfullt: "APU kommer ju med sitt betänkande, vi skall inte förhastat oss."

Den svenska nykterhetsrörelsen har all anledning att hålla i gång en livlig alkoholpolitisk debatt. Det finns åtminstone tre skäl härför.

För det första är det i regel större möjligheter att påverka utformningen av åtgärderna innan man tagit ställning, exempelvis APU, och innan propositionen har utarbetats. Sedan är positionerna i regel låsta.

För det andra vore det djupt olyckligt om opinionsbildningen mot alkoholkonventionerna och för alkoholfria miljöer skulle mattas av.

För det tredje förekommer det en väldig aktivitet bland kommersiella intressenter i alkoholkonsumtion.

Detta sista, herr talman, vill jag ge närmare exempel på. Jag syftar på Svenska bryggareföreningens tidning Fakta. En mer vinklad statistisk redovisning än där får man leta efter. Jag skall ge några exempel ur nr 1 i år av denna tidning. Där finns en tabell som visserligen redovisar förändringen under åren 1970-1973, både i absoluta litertal och i procent. Men i texten tas bara de siffror fram som från Bryggareföreningens synpunkt är lämpliga att redovisa. Man får sålunda veta att konsumtionen av pilsner sjunkit med 27,2 procent från år 1970 till 1973, att starkölet gått tillbaka med 21,2 procent under samma tid. Men att konsumtionen av mellanöl sjunkit med bara 6,4 procent nämns inte i texten. Däremot får man veta att lättölet gått upp med 202 procent - och detta låter ju bra. Men man redovisar inte det procentuella förhållandet mellan de fyra ölsorterna. De siffrorna förs följaktligen inte

Nr 54

Onsdagen den
3 april 1974

Anslag till Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, m. m.

Onsdagen den
3 april 1974

*Anslag till Central-
förbundet för
alkohol- och nar-
kotikaupplysning,
m. m.*

ut genom massmedia. Mellanölet svarade år 1973 fortfarande för 66,3 procent av hela ölförbrukningen och lättölet för bara 16,6 procent.

De siffror som Bryggareföreningen redovisar för våra massmedia är uppenbarligen valda i syfte att inbilla folk att mellanölet är på väg ut ur den alkoholpolitiska bilden. Vad är avsikten med den vinklingen? Det kan knappast vara omsorgen om den svenska ungdomen – det är väl snarare en omsorg om bryggeriernas förtjänster.

Nykterhetsorganisationerna och CAN har under de närmaste åren framöver mycket viktiga arbetsuppgifter. Oavsett vilket resultat APU kommer fram till har vi ändå den förhoppningen att åtminstone några åtgärder skall vidtas för att komma till rätta med det moderna samhällets utan all jämförelse allra största skadefaktor.

För min del tror jag att de opinionsbildande uppgifterna i framtiden alltmer kommer att ligga på det internationella planet. Det är knappast möjligt för ett enstaka land att driva en alkoholpolitik som väsentligt skiljer sig från omvärldens. Allteftersom vårt internationella umgänge, främst genom turismen, ökar kommer alkoholbruket alltmer att framstå som ett internationellt problem vilket måste lösas i samverkan länderna emellan – det är ett gemensamt problem för de flesta välfärdsstater.

Allteftersom urbaniseringen i de rika välfärdsländerna fortskrider, allteftersom de gamla normsystemen, främst på kristen grund, upplöses, allteftersom familjens ställning försvagas, allteftersom ungdomens svårigheter att finna ideal att arbeta och offra för ökar och allteftersom pressen i det moderna arbetslivet blir allt hårdare och människorna får allt färre tillfällen till inre samling och stillhet – allteftersom den utvecklingen fortgår, om den nu inte kan hejdas, så kommer människornas benägenhet att vilja fly bort från sin situation sannolikt att bli allt vanligare. I det läget kommer umgänget med bruksgifterna, främst alkoholen, att innebära större risker för de enskilda människorna och medföra större kostnader för samhället. Därför är jag övertygad om att de s. k. välfärdsstaterna ganska snart blir tvingade att ompröva sin hållning gentemot bruksgifterna. Det innebär att de argument som nykterhetsrörelsen har till sitt förfogande kommer att få allt större tyngd. Nykterhetsrörelsen kommer i det läget att få ökade möjligheter till samarbete med de krafter utanför nykterhetsrörelserna, som är medvetna om farorna och som gärna vill hjälpa till med opinionsbildningen.

CAN är det organ som bättre än något annat tillhandahåller det informations- och faktamaterial som behövs för en allsidig och effektiv upplysning om alkoholproblemen. Sedan CAN:s underlag breddades genom anslutning av flera av vårt lands största organisationer – även utanför nykterhetsrörelsen -- har efterfrågan på CAN:s tjänster blivit så stor att resurserna inte räcker till. Jag finner detta olyckligt. CAN har så viktiga uppgifter att tillräckliga medel bör ställas till förfogande.

Även om CAN:s tjänster numera anlitas inom skolväsendet och av organisationer utanför nykterhetsrörelsen, så råder det ändå inget tvivel om att nykterhetsorganisationerna utgör en av de viktigaste kanalerna för att marknadsföra upplysning och information om alkoholproblemen i vårt land. SÖ talar om vikten av att organisationer som företräder en helnykter inställning kan göra sig hörda i den alkoholpolitiska debatten.

Onsdagen den
3 april 1974*Anslag till Central-
förbundet för
alkohol- och nar-
kotikaupplysning,
m. m.*

En lika viktig uppgift har dessa organisationer när det gäller att tillhandahålla alkoholfria miljöer, speciellt för ungdomen.

Det finns således en rad opinionsbildande uppgifter, som enligt min övertygelse knappast kommer att fyllas, om det inte sker genom nykterhetsorganisationernas försorg. Dit hör kravet på alkoholfria sektorer inom det moderna samhällslivet – t. ex. i trafiken, i arbetslivet, i skol- och ungdomsmiljöer. Dessutom vill jag särskilt nämna nykterhetsrörelsens gamla krav på en spritfri representation. Alkoholbruket kostar samhället så pass mycket pengar, att det inte gör sig förtjänt av den reklam en offentlig representation innebär. Det är viktigt att alkoholkonventionernas tryck mot de enskilda människorna – främst ungdomen – minskas.

Jag har, herr talman, med detta anförande försökt motivera varför jag anser det vara så viktigt med en mera generös inställning till CAN och nykterhetsorganisationerna än den som utskottsmajoriteten redovisar. Jag ber att få yrka bifall till de båda reservationerna i kulturutskottets betänkande nr 7.

Herr JADESTIG (s):

Herr talman! I år har vi som nykterhetsvänner starkt begränsat vårt motionsskrivande. Orsaken har främst varit att vi har avvaktat det slutliga resultatet av den alkoholpolitiska utredningen som sedan den 8 oktober 1965 haft till uppgift att svara för och komma med en översyn av alkohol- och nykterhetspolitikens framtida inriktning i vårt land. I samband med den allmänna motionstiden hade vi förhoppningen att utredningens slutbetänkande skulle komma under våren, och då tyckte vi att vi kunde ligga mycket lågt. Tyvärr har det visat sig att betänkandet ytterligare har försenats, och nu finns knappast några förhoppningar om att det kommer under senhösten. Naturligtvis har vi anledning att beklaga denna försening.

Om vi sålunda har legat lågt när det gäller motionsskrivande, beror detta absolut inte på att vi tycker att nykterhetsläget är bra. Vi delar inte Bryggareföreningens påståenden i dess reklamkampanj – i det hänseendet ber jag att få instämma med herr Enlund. I reklamkampanjen påstår man nämligen att nykterhetsläget förbättrats under de senaste åren och främst då inom den unga generationen. Vi anser att alkoholfrågan utgör den stora olösta sociala frågan. Medicinska, sociala och ekonomiska orsaker gör att skadorna ofta får förödande kraft och drabbar de unga människorna. Vi vet också att miljön spelar en stor roll när det gäller den sociala strukturen i samhället.

Inom den sociala miljöpåverkans ram har våra folkrörelser haft och har stor betydelse. Därför är det glädjande att nu konstatera hur man från samhällets sida med ökad kraft förstärker folkrörelsernas ställning genom att ge dem större resurser för sitt arbete. Ungdomsrådet, som diskuterades för någon halvtimme sedan, är ett exempel. Det råder heller inget tvivel om att folkrörelserna behöver ökat samhällsstöd. De är ytterst vårt demokratiska värn.

I en flerpartimotion har vi föreslagit ökat samhällsstöd åt Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN. Det är ett centralt

Onsdagen den
3 april 1974

*Anslag till Central-
förbundet för
alkohol- och nar-
kotikaupplysning,
m. m.*

organ som genom saklig upplysning skall bekämpa alkoholens skadeverkningar. Förbundet är både statens och folkrörelsernas organ för denna upplysningsverksamhet. CAN:s folkrörelseanknytning är sålunda breddad i verklig mening. Vi motionärer är medvetna om att förbundets uppgifter är så väsentliga att det är av stor vikt att dess resurser förstärks.

Vi anser också att nykterhetsrörelsen och andra folkrörelser behöver ett betydligt bättre stöd. Men när det gäller nykterhetsrörelsens framtida struktur finns det skäl att avvakta den alkoholpolitiska utredningens slutbetänkande. Än en gång beklagar jag att det ytterligare försenats, men jag hoppas att regeringen ser till att betänkandet snabbt kommer ut på remiss så att vi förhoppningsvis kan få en proposition i denna viktiga fråga redan under höstsessionen.

Herr talman! Eftersom den motion jag pläderat för har tillstyrkts av utskottet yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Efter herr Enlunds värdefulla och innehållsrika anförande, i vilket jag till alla delar kan instämma, har jag inte mycket att tillägga. Jag vill ändå med några ord kommentera de problemställningar som vi här har uppe till diskussion.

Från mina utgångspunkter gäller det kampen mot den ökade användningen av bruksgifter. Ingen förnekar väl att användningen ökar på ett oroande sätt. Det finns därför anledning att fråga sig hur långt utvecklingen mot en alltmer utbredd och intensiv användning av tobak, alkohol och narkotika kan gå utan att vi äventyrar den sociala och kulturella tillväxten. Läget är onekligen så allvarligt att det finns skäl att med kraft söka motverka användandet av dessa gifter, särskilt alkoholen som vållar så stora skador på enskilda människor och i samhället.

Det finns inga säkra siffror på hur många alkoholister vi har i Sverige, men alkoholforskare räknar med att omkring 10 procent av den vuxna manliga befolkningen, dvs. 250 000, är alkoholberoende. Motsvarande procenttal för kvinnorna är väsentligt lägre, kanske drygt 1 procent, men även det blir ett stort antal. Tecken tyder också på att antalet alkoholberoende människor snabbt kommer att öka. Jag tror inte det är att mörkmåla om man befarar att den höga mellanölskonsumtionen kommer att grundlägga en kraftig ökning av antalet alkoholberoende. Omkring 100 000 personer omhändertas för fylleri i Sverige varje år. Omkring 30 procent av alla dödsolyckor här i landet anses ha samband med alkohol. Alkoholmissbruket har beräknats kosta omkring 5 procent av den svenska bruttonationalprodukten – en kostnad av samma storleksordning som våra totala utgifter för undervisning eller försvar. Det rör sig alltså om kostnader på så där omkring 10 miljarder kronor. Nog kunde man vara litet frikostigare när det gäller att skapa resurser för att möjliggöra ett mera effektivt mottryck i det här sammanhanget. Det finns anledning att av rent samhällsekonomiska skäl ägna större uppmärksamhet åt kampen mot bruksgifterna. Alkoholfrågan är, som vi har hört redan, vårt största olösta sociala problem. Givetvis måste kampen mot narkotika också föras med all kraft.

Men även om de ekonomiska skadeverkningarna är oerhörda är dock

Onsdagen den
3 april 1974

*Anslag till Central-
förbundet för
alkohol- och nar-
kotikaupplysning,
m. m.*

skadorna på de enskilda människorna det allvarligaste. Att se unga människor brytas ned och få sin framtid förstörd eller dö eller se hem trasas sönder eller se äldre människor som lever i fullständig misär på grund av bruksgifternas skadeverkningar borde ju vara nog för att få oss att förstå hur angeläget det är att ta upp kampen mot bruksgifterna.

Nu hänvisar, som vi har hört här tidigare, de flesta till den alkoholpolitiska utredningen och säger att vi får vänta och se. Ja, men hur länge? Den talare som var uppe här före mig, herr Jadestig, påpekade att man eventuellt kunde emotse en proposition redan till hösten. Men nog är väl herr Jadestig då överoptimistisk. Jag tror inte utbildningsministern är beredd att göra några sådana utfästelser. Av allt att döma kommer den här frågan att skjutas framåt i väsentligt större utsträckning än vad herr Jadestig tror. Men självfallet är vi alla angelägna att utredningen kommer med sitt betänkande så snart som möjligt och att man efter en ordentlig remissbehandling får fram en proposition så snart ske kan.

På den punkten har vi alltså inga delade meningar. Men vi bör väl ändå vara realistiska. Såvitt jag kan se finns det ingen anledning att sitta med armarna i kors i väntan på den proposition som vi hoppas skall komma så småningom. Enligt min mening gäller det att använda de möjligheter som nu står till förfogande. Givetvis vore det mycket att säga på denna punkt -- påminna om skolans möjligheter, om ungdomsorganisationerna, där vi tidigare i dag har beslutat om en ytterligare satsning, något som jag tycker är värdefullt. Jag har visserligen sagt att det är angeläget att de pengarna används på ett effektivt sätt, men jag anser att det är en riktig satsning som sådan. Det hade kanske varit möjligt att också via CAN engagera den ideella kraft som finns i ungdomsorganisationerna, men det är en annan historia. Jag skall inte här gå vidare in på det ämnet. Jag vill bara stryka under att vi enligt min mening nu har anledning att på bästa sätt stödja de organ och sammanslutningar som har till uppgift att genom upplysning och arbete i övrigt minska användningen av bruksgifterna och därmed även deras skadeverkningar. Jag tänker då i första hand på CAN, Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, och på nykterhetsorganisationerna. Det finns där, inte minst inom nykterhetsorganisationerna, stora möjligheter som det gäller att ta vara på. Där finns kraft att mobilisera.

Jag har därför väldigt svårt att förstå den nugga behandling som såväl CAN som nykterhetsorganisationerna får av statsmakterna. Jag skall visserligen gärna ge vår nye utbildningsminister en eloge för att han så klart har sagt ifrån att nykterhetsorganisationerna utgör en betydelsefull del av våra folkrörelser och att organisationernas arbete är ett väsentligt inslag i verksamheten och debatten i vad gäller de alkoholpolitiska frågorna. Jag tycker att det är värdefullt att detta har uttalats av departementschefen. Jag uppskattar givetvis också den höjning om 50 000 kronor som han har föreslagit. Men det räcker ju inte alls. Det motsvarar inte ens kostnadsökningarna -- långt därifrån -- i ett läge där vi i stället borde satsa för att bygga ut arbetet och göra det mera effektivt. Vi borde sätta in vår kraft på att skapa opinion, öka mottrycket och vända strömmen i denna fråga.

Onsdagen den
3 april 1974

*Anslag till Central-
förbundet för
alkohol- och nar-
kotikaupplysning,
m. m.*

Jag vet att detta inte är lätt, men vi borde väl ändå till det yttersta utnyttja de möjligheter vi har, stödja de organisationer som vill vara med i den kampen och stimulera dem till att sätta in mera kraft i arbetet. Vi vet att det för detta behövs pengar och mera pengar.

Utskottet har inte alls velat se frågan på det sätt som jag här beskrivit, och det beklagar jag. Men det finns några reseranter som ändå vill gå ett stycke i den riktning som jag och mina medmotionärer har anvisat. Jag beklagar att inte fler har anslutit sig till dessa reseranter. Jag förstår inte var vi har centerpartiet i detta sammanhang. Reseranterna har stannat för ett lägre belopp än det jag och mina medmotionärer har hemställt om, men eftersom deras förslag ändå står mot utskottets, finner jag det riktigt att instämma i det yrkande som herr Enlund nyss ställde.

I detta anförande instämde herrar Sellgren (fp) och Hyltander (fp).

Herr RANESKOG (c):

Herr talman! Det har redovisats en hel del sakuppgifter om CAN, dvs. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, och jag vill på några punkter lämna ytterligare bidrag till dessa. Jag kan kanske också trösta herr Westberg i Ljusdal med att säga att centern inte är alldeles obefintlig i detta sammanhang.

Med ären har det i CAN växt fram ett centralorgan, som har utvecklat sig på ett utomordentligt sätt i saklighet och i skicklighet. Det samarbetar med skolöverstyrelsen, som här antytts tidigare. Det har också – och det är det väsentligaste av vad jag ville säga – kunnat börja serva länsföreningar, distriktsorganisationer och riksorganisationer på ett fördömligt sätt. Men som sagt är den ekonomiska situationen sådan att man för det första fullständigt saknar möjligheter till expansion, för det andra, när man väl har fått greppet något så när, ändå befinner sig i underläge på grund av ekonomiska svårigheter. Detta har föranlett åtminstone mig personligen att gå på det förslag som vi lägger fram i reservationen 1.

Som flera talare har påpekat skulle det, om vi kunde få effekt på det förebyggande området genom att lägga litet slantar där, ske en betydande nedbantning av utgifterna i slutskedet. Den sparsamhet som vi tillämpar här får vi ju gå hem och betala för på landstings- och kommunalplan. Det är där kostnaderna kommer för skadorna av alkoholen tvärsöver. Vi har naturligtvis att välja här, och det bör kammaren tänka på i dag. Antingen måste vi hjälpa upp den förebyggande delen och försöka avvärja skadorna eller också får vi snällt finna oss i att betala skadorna när de är uppkomna.

Vi lever väl för närvarande oftast så, att vi försöker stämna mer i ån än i bäcken, fastän vi så här långt framme i historien borde ha lärt oss att det hör till det dyraste man kan göra. Därför hade det varit välmotiverat med litet mer pengar än den uppräknings innebär som utskottet gör. Den är i och för sig bra, men den är otillräcklig.

Jag ber med de här orden att få yrka bifall till reservationen 1.

Herr MATTSSON i Lane-Herrestad (c):

Herr talman! Det råder inga delade meningar mellan oss när det gäller

nykterhetsorganisationernas betydelse i samhället, och därför är vi ju alla ute i samma ärende; det vill jag först ha sagt.

Herr Westberg i Ljusdal frågade var centern står i de här sammanhangen. Dessförinnan hyllade herr Westberg utbildningsministern för att han hade gjort bra ifrån sig. Men vi i centern har inte haft några avvikande meningar från utbildningsministern. Vi har t. o. m. varit med om att något öka anslaget till CAN. Det har ju inte lyckats att helt ena utskottet; det framgår dels av de anföranden som har hållits, dels av utskottets betänkande. Vi har dock i utskottet visat vår goda vilja genom att föreslå ett belopp till CAN, förhöjt med 50 000 kronor i förhållande till propositionen. Det har skett i enlighet med en motion som har undertecknats av representanter för fyra partier, och undertecknarna är själva hårt engagerade i nykterhetsarbetet.

Som framgår av kulturutskottets betänkande höjdes förra året anslaget till nykterhetsorganisationerna med 200 000 kronor. I år föreslås i statsverkspropositionen en höjning utöver detta med 150 000 kronor. Man kan naturligtvis säga att det ändå inte räcker. Var gränsen går för vad som är tillräckligt kan jag inte säga. Men vi har ju visat tidigare, när vi behandlade skatteutskottets betänkande, att vi var intresserade av att hjälpa nykterhetsorganisationerna genom det anslag som man här tidigare har talat om på 2,5 miljoner kronor till upplysning om alkohol och narkotika och deras skadeverkningar. CAN kan, liksom andra, erhålla medel ur detta anslag.

Vi har denna uppföljning, skulle jag kunna säga, av anslaget på 5 miljoner kronor som vi beslutade 1972. Av dessa pengar har 970 000 kronor gått till nykterhetsorganisationer, 560 000 kronor till idrottsorganisationer, 344 000 kronor till religiösa organisationer, 125 000 kronor till handikapporganisationer och sammanlagt 955 000 kronor till politiska organisationer, för att nu ta några av de grupperingar till vilka anslag har utgått. Det är alltså pengar som sedan fördelas till olika organisationer att användas av dessa.

Jag skulle gärna vilja fråga om ni ändå inte tror att man, genom att ungdom får tala till ungdom, med dessa pengar kan göra en mycket stor insats. För de organisationer som omfattar många äldre är det kanhända inte alltid så lätt att få den kontakt med ungdomarna som de kan få med varandra. Det är enligt min mening klokt att man satsar pengarna för att dessa olika organisationer, där det finns mycket ungdom, kan få tillfälle att engagera sig för att upplysa om alkoholens och narkotikans skadeverkningar.

Målsättningen för den verksamhet som skulle bedrivas med dessa pengar var ju enligt riksdagsbeslutet – och det är väl så det kommer att bli i fortsättningen också – att man skall sätta in alkohol- och narkotikaproblemen i deras sociala sammanhang, vidga medvetenheten om att människors sociala svårigheter måste mötas med öppenhet och vilja till solidariska insatser, och medverka till en sådan förändring i synen på alkohol- och narkotikaskadade att deras delaktighet i den samhällsliga gemenskapen tryggas. Ungdomar som inte är skadade får hjälpa dem som har skadats och på det sättet försöka bidra till att de skall få ett mera rikt och meningsfyllt liv.

Nr 54

Onsdagen den
3 april 1974

Anslag till Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, m. m.

Onsdagen den
3 april 1974

*Anslag till Central-
förbundet för
alkohol- och nar-
kotikaupplysning,
m. m.*

Det är alldeles riktigt, herr Enlund, att debatten skall hållas i gång. Men det är då värdefullt att man får ut medel så att ungdomarna i olika organisationer, där de träffar varandra, kan diskutera och upplysa. Det är många och viktiga frågor som här tagits upp. Herr Westberg i Ljusdal säger: Man borde vara litet frikostigare när det gäller att bekämpa alkohol och narkotika. Ja, jag skulle vilja svara att man behöver vara mycket frikostigare, men det räcker inte med pengar, utan det fordras också ett engagemang hos de enskilda människorna, och det krävs rätt mycket av idealitet och solidaritet.

Varför sägs det i debatten att man inte skall sitta med armarna i kors, när vi ändå i dag har beslutat om så mycket pengar för att hjälpa dem som vill vara med i nykterhetsarbetet? Jag tycker att det är att ta till alldeles för starka ord när man kallar det för att sitta med armarna i kors.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ENLUND (fp):

Herr talman! Jag tycker att den försiktighet som herr Jadestig talade om utgör ett gott exempel på risken för att man ligger ganska lågt när det gäller alkoholpolitiska insatser i väntan på alkoholpolitiska utredningens betänkande. Jag skall inte göra några gissningar, men utredningen lär inte bli färdig förrän fram mot sommaren. Sedan skall remissbehandling ske och proposition skrivas. Det kommer alltså att ta ganska lång tid innan vi får praktiska resultat av utredningens arbete.

När sedan utskottets värderade ordförande herr Mattsson i Lane-Herrestad talar om de höjningar som ägt rum under senare år, så är det ändå på det viset att om man går igenom de senaste årens belopp finner man att höjningarna inte ens motsvarar de kostnadsstegringar som vi känner till inom alla områden. Detta har också år efter år påpekats från skolöverstyrelsens sida.

Herr Mattsson räknade upp några av de belopp som kan komma nykterhetsorganisationerna och även CAN till godo ur det femmiljonersanslag som riksdagen beviljat för särskilda upplysningskampanjer under en period av två år. Detta var naturligtvis bra. Det är enligt min uppfattning också värdefullt att man här får möjlighet att bedriva alkoholinformation och upplysning inom organisationer utanför nykterhetsrörelsen. På den punkten råder det inga delade meningar. Men när det gäller CAN:s och nykterhetsorganisationernas möjlighet att ta del i informationsarbetet är det ändå så – och det gäller speciellt nykterhetsorganisationerna – att skall man lyckas behöver man de resurser för instruktörerna som skolöverstyrelsen har pekat på. Det är därför vi yrkat på en större höjning av anslaget än den som utskottsmajoriteten föreslagit.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Nej, herr Raneskog, centern är inte obefintlig – det kan jag hålla med om – men centern finns inte med på den reservation som gäller ökade bidrag till nykterhetsorganisationerna, och det var detta jag beklagade.

Onsdagen den
3 april 1974

*Anslag till Central-
förbundet för
alkohol- och nar-
kotikaupplysning,
m. m.*

Utskottets värderade ordförande säger att det är bra underligt att jag först hyllar utbildningsministern för hans initiativ och sedan efterlyser var centern, som ju har följt utbildningsministern, står någonstans. Ja, jag uppskattar det steg på vägen som utbildningsministern har tagit. Men jag hade väntat mig att centern skulle vara beredd att gå litet längre och följa reservationen 2. Men det är det man inte har gjort.

Nu hänvisar herr Mattsson i Lane-Herrestad till de anslag som går till statens ungdomsråd och som i första hand fördelas till ungdomsorganisationerna men där pengar också går till nykterhetsorganisationerna. Det är en motiverad kommentar. Men vi får inte glömma att de anslagen går till speciella åtgärder eller kampanjer, medan diskussionen i dag gäller det så att säga mera ordinarie arbetet. Jag delar uppfattningen att de anslagna pengarna inte räcker. Det påståendet instämmer jag gärna i. Men det behövs något mer än bara pengar. Det behövs idealitet och engagemang! Hur skall vi få fram det, herr Mattsson, om vi inte visar och med all kraft understryker att vi uppskattar det arbete som utförs, att vi vill stötta det, att vi vill ge möjligheter att sätta in större kraft och ökade resurser? Det är där som pengarna har en viktig uppgift att fylla. Om vi gör det, så frigör vi den ideella kraft och solidaritetskänsla som herr Mattsson efterlyste. Där tror jag vi har en av de vägar vi kan gå.

Slutligen tyckte herr Mattsson att jag tog till överord när jag talade om att sitta med armarna i kors. Ja, det var det kanske, om man uppfattade orden så som herr Mattsson tydligen gjorde, nämligen att jag menade att vi här i riksdagen sitter med armarna i kors. Men vad jag ville säga var att vi inte kan bara vänta på resultaten från alkoholpolitiska utredningen, utan det gäller att handla nu, i väntan på utredningen. Det var i den betydelsen jag använde uttrycket. Då hoppas jag att herr Mattsson förstår mig.

Herr MATTSSON i Lane-Herrestad (c):

Herr talman! Anslagen till de organisationer jag tidigare nämnde – jag kunde nämna många fler men skall inte tynga protokollet med det – går till speciella kampanjer, det är riktigt. Och det tror jag är det rätta sättet. Om man i en nykterhetsorganisation, i en kristen organisation eller i en politisk organisation har funderat ut det sätt som man anser är det bästa för att göra en insats på detta område, så tror jag att det är betydligt effektivare än att bygga upp en stor central organisation. Där kan man visserligen ha ett stort kansli och många människor sysselsatta, men här är det fråga om att man i dessa organisationer känner sig engagerad, känner att man har en plikt att göra någonting därför att man är medlem i just den organisationen.

Sedan instämde herr Westberg i Ljusdal i att det gäller att stimulera engagemanget och den personliga idealiteten, och herr Westberg frågade hur det skall gå till. Men om utbildningsministern och utskottet säger att man uppskattar det arbete som nedläggs för ökad folknykterhet, så har ju de här organisationerna fått ett moraliskt stöd. Det måste väl uppmuntra inte minst unga människor som är med i rörelserna att veta att de har utbildningsministern och utskottet bakom sig samt att utskottet tillstyrker ett ökat anslag och anser att de organisationer som arbetar för

Onsdagen den
3 april 1974

*Anslag till Central-
förbundet för
alkohol- och nar-
kotikaupplysning,
m. m.*

nykterhet utför en god samhällsgärning.

Det är inte sant att vi bara väntar. I avvaktan på resultatet av alkoholpolitiska utredningen — kan man säga — har vi tidigare i dag ändå beslutat om 2,5 miljoner kronor. Därtill kommer de pengar som kulturutskottet föreslår skall gå såväl till CAN som till nykterhetsorganisationerna. Vi sitter alltså inte bara och väntar, utan vi medverkar till ett handlande — och inte så obetydligt — på det här området genom riksdagens beslut i dag.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Nilsson i Agnäs m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Enlund begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 7 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Nilsson i Agnäs m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Enlund begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja -- 233
Nej -- 90

Punkten 2

M o m. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Nilsson i Agnäs m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Enlund begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 7 punkten 2 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Nilsson i Agnäs m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Enlund begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja -- 243
Nej -- 80

M o m. 2

Utskottets hemställan bifölls.

§ 23 Föredrogs kulturutskottets betänkande nr 8 med anledning av propositionen 1974:1 i vad avser anslag för budgetåret 1974/75 till internationellt-kulturellt samarbete jämte motion.

Kammaren biföll vad utskottet i detta betänkande hemställt.

På förslag av herr andre vice talmannen beslöt kammaren uppskjuta behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan till kl. 19.30.

§ 24 Interpellation nr 66 om åtgärder för att i fråga om boendekostnaderna motverka effekterna av den senaste räntehöjningen

Ordet lämnades på begäran till

Herr GUSTAFSSON i Säffle (c), som yttrade:

Herr talman! En räntehöjning får alltid på vissa områden i samhället icke önskade effekter. Speciellt gäller detta på bostadssektorn. Boendekostnaden är redan nu hög och tar en stor del av den enskildes inkomst i anspråk. Detta beror på att de allmänna kostnadsstegringarna varit kraftiga under senare år samt inte minst på de prishöjningar som skett på oljan. Hyreshöjningar har därför varit oundvikliga både under hösten 1973 och omkring årsskiftet.

Hyrorna har därmed nått en höjd som gör varje ytterligare höjning till en mycket kännbar belastning. Den senast beslutade räntehöjningen med 0,5 procent på långa lån kommer därför att höja hyran ytterligare om inga åtgärder sätts in för att förhindra detta. Det måste mot bakgrund av de höga boendekostnaderna anses ytterst angeläget att en ytterligare kostnadsstegring på bostadssektorn förhindras.

Med anledning av vad som nu anförts hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr finansministern ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd medverka till att mildra de höjningar av boendekostnaderna som blir följden av den senaste räntehöjningen?

Denna anhållan bordlades.

§ 25 Anmäldes och bordlades Kungl. Maj:ts proposition nr 92 angående anläggande av Göteborg--Landvetter flygplats.

§ 26 Anmäldes och bordlades

Berättelser

Nr 13 Riksdagens revisorers berättelse över verkställd granskning av riksbankens tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1973

Nr 14 Riksdagens revisorers berättelse över verkställd granskning av riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning under budgetåret 1972/73

Nr 54

Onsdagen den
3 april 1974

Anslag till Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, m. m.

Nr 54

Onsdagen den
3 april 1974

Nr 15 Riksdagens revisorers berättelse över verkställd granskning av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond, såvitt gäller verksamheten under år 1973

§ 27 Anmäldes och bordlades motionerna

Nr 1686 av herrar *Lindström* och *Nilsson* i Kristianstad avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:14 angående studiesocialt stöd

Nr 1687 av fru *Ström m. fl.* avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:70 med förslag till abortlag, m. m.

§ 28 Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades att följande enkla fråga denna dag framställdes, nämligen av

Nr 143 Fru *Oskarsson* (c) till herr socialministern om rätt till ersättning för resekostnad vid utprovning av ortopediska hjälpmedel:

Är statsrådet beredd framlägga förslag om åtgärder för att ge rätt till ersättning för patienters resor till ortopediska verkstäder för utprovning av ortopediska hjälpmedel?

§ 29 Kammaren åtskildes kl. 17.53.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert